

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

NOU 1982: 11

NOU

Norges offentlige utredninger 1982

Seriens redaksjon:
TRYKNINGSKONTORET

1. Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene i 1982.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet
2. Teleutvalgets utredning I.
Samferdselsdepartementet
3. Maktutredningen. Sluttrapport.
Statsministeren
4. Prøveprosjekt med samfunnstjeneste.
Justis- og politidepartementet
5. Råstoffutjevning i fiskeindustrien.
Fiskeridepartementet
6. Om en ny valglov.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
7. Samlivslære i skolen.
Kirke- og undervisningsdepartementet og Sosialdepartementet
8. Kontroll av medisinsk teknisk utstyr.
Sosialdepartementet
9. Kommunaløkonomisk styring.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
10. Spesialistene i helsetjenesten, pleiehjemmene m.v.
Sosialdepartementet
11. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1982: 11

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

RAPPORT NR. 1, 1982

fra Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene
Avgitt til Forbruker- og administrasjonsdepartementet
18. mars 1982.

UNIVERSITETSFORLAGET

OSLO — BERGEN — TROMSØ

ISBN 82-00-70740-7

FELLESTRYKK A.S. - OSLO 1982

Forord

I brev av 28. august 1981 ba Forbruker- og administrasjonsdepartementet Det tekniske beregningsutvalg om å legge fram en rapport samme høst. Rapporten ble avgitt 3. desember 1981 (NOU 1982:1). Den ga en ajourføring av de fleste oversikter over ulike økonomiske forhold fra utvalgets rapport fra mars i fjor (NOU 1981:18). Den inneholdt også en nærmere analyse av prisstigningen i 1980—1981.

I samsvar med departementets brev og med utvalgets mandat legger vi nå fram vår endelige rapport i forbindelse med inntektsoppgjørene i 1982. Rapporten har stort sett samme innhold som utvalgets rapporter foran inntektsoppgjørene i tidligere år.

I et brev av 15. februar i år viste departementet til prisanalysen i den foreløpige rapporten og fremholdt at det ville være nyttig om utvalget på nytt så på prisutviklingen i 1981. Det ble videre pekt på at det var behov for å se nærmere på de prognoseteknikker som brukes ved prisanslag. Vi viser her til kap. 4, avsnitt 5 i den nye rapporten. Utvalget er innstilt på å arbeide videre med disse spørsmålene.

Som rådgivere for utvalget med møterett har deltatt direktør Hans Bjaaland, Norsk Arbeidsgiverforening, generalsekretær Helge Stiksrud, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, cand. oecon. Stein Reegård, Landsorganisasjonen i Norge, førstekonsulent Morten Reymert, Statistisk Sentralbyrå, førstekonsulent Linda Verde, Finansdepartementet og byråsjef Randi Wilhelmsen, Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Oslo, 18. mars 1982

Odd Aukrust
formann

Hallvard Borgenvik

Hans Haga

Øistein Gulbrandsen

Bernhard Nestaas

Jakob Valderhaug

Lars Aarvig

INNHold

	Side
Kap. 1. Den samlede inntektsutvikling	7
1. Disponibel realinntekt for Norge	7
2. Faktorinntekt, lønn og driftsresultat	8
Kap. 2. Lønnsutviklingen i senere år	16
1. Lønnsoppgjørene i 1981	16
2. Lønnsutviklingen	17
3. Lønnsspredningen etter N.A.F.s statistikk	25
Kap. 3. Inntektene i jordbruk og fiske	29
1. Inntektsutviklingen i jordbruket	29
2. Inntektene i fiske	29
Kap. 4. Prisutvikling og prispolitikk	32
1. Utviklingen i konsumprisindeksen	32
2. Prisregulering	34
3. Prissiktene 1982. Forventninger	35
4. Konsumprisindeksen for forskjellige husholdningstyper og utgiftsnivåer	35
5. Faktorene bak prisstigningen fra 1980 til 1981	35
Kap. 5. Utviklingen i disponibel realinntekt	38
Kap. 6. Utviklingen i Norges konkurranseevne	46
1. Lønnsstatistikk	46
2. Direkte og totale lønnskostnader	47
3. Kursutviklingen for norske kroner	48
4. Lønnskostnadene i industrien	50
5. Arbeidskonflikter	53
6. Oppsummering	53
Kap. 7. Konjunktursituasjonen	55
1. Verdensøkonomien	55
2. Norsk økonomi	57
Vedlegg: Foretatte revisjoner av driftsresultattallene	63

KAPITTEL 1

Den samlede inntektsutvikling

1. Disponibel realinntekt for Norge

Nettonasjonalproduktet angir den samlede verdiskapning som har funnet sted ved produksjonsvirksomhet i bedrifter og offentlig forvaltning, etter at en har tatt hensyn til slitasjen på kapitalutstyret. Trekker en også fra de netto utgiftene som går til utlandet i form av renter, utbytte og stønader (underskuddet på rente- og stønadsbalansen), får en tilbake den del av verdiskapningen som kan disponeres i Norge, enten til konsum eller sparing, kalt disponibel inntekt for Norge. Korrigerer vi for den gjennomsnittlige prisutviklingen for innenlandsk bruk av varer og

tjenester, får vi disponibel realinntekt for Norge.

Den årlige veksten i disponibel realinntekt for Norge er vist i tabell 1 a. Etter disse oppgavene var økningen 2,7 prosent fra 1980 til 1981. Økningen fra 1978 til 1979 og fra 1979 til 1980 var hele 7,6 prosent og 10,4 prosent, mens i årene før var stigningen stort sett av samme størrelse eller noe lavere enn fra 1980 til 1981.

Veksten i disponibel realinntekt kan splittes opp slik at en kan vise bidraget fra de ulike faktorene som inngår i beregningen. En slik oppsplitting kan gjøres på flere måter, avhengig av hva som skal belyses.

Tabell 1 a. Vekst i disponibel realinntekt for Norge¹⁾

	1976	1977	1978	1979*	1980*	1981*
Vekst i disponibel realinntekt for Norge i prosent ¹⁾	2,7	0,3	2,2	7,6	10,4	2,7
Bidrag fra:						
Produksjonsvekst i utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring ²⁾	1,1	0,2	3,9	1,8	2,3	-0,6
Produksjonsvekst i øvrige næringer ²⁾	4,9	2,7	1,1	4,1	2,1	0,7
Bedring i bytteforhold m.v. ³⁾	-2,5	-1,5	-1,4	2,8	5,7	2,5
Bedring i rente- og stønadsbalansen overfor utlandet ¹⁾	-0,8	-1,1	-1,4	-1,1	0,3	0,1

¹⁾ Inntektstall deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks (1975=100) for innenlands anvendelse (inkl. lagerendring, ekskl. kapitalslit).

²⁾ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste 1975-priser.

³⁾ Beregnet som restpost.

I tabell 1 a er veksten i disponibel realinntekt fordelt på bidrag fra produksjonsvekst, bedring i underskuddet på rente- og stønadsbalansen korrigert for innenlands prisstigning og bedring i bytteforholdet (prisforholdet) mellom norske og utenlandske varer og tjenester. For produksjonsveksten er det dessuten skilt mellom bidraget fra sektorene utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring og bidraget fra de øvrige næringene. Dette er gjort for klarere å vise oljenær-

ingens betydning for inntektsveksten i Norge.

Det fremgår av tabell 1 a at produksjonsutviklingen i Norge praktisk talt ikke gav noe bidrag til økningen i disponibel realinntekt for Norge fra 1980 til 1981. Alle næringer utenom oljenæringen bidro med 0,7 prosentpoeng til den samlede inntektsveksten, mens svikten i oljenæringene gav en inntektsnedgang av samme størrelse. Dette avviker betydelig fra det som har vært tilfelle i tidligere år hvor produksjonen i oljenæringene

har vært i sterk vekst, men hvor også inntektsveksten i andre næringer i de fleste av årene har vært sterkere enn fra 1980 til 1981.

I perioden 1975—80 bidro produksjonsøkning i oljenæringene med i gjennomsnitt 2 prosent hvert av årene til den samlede inntektsveksten. Bare fra 1976 til 1977 viste produksjonen i oljenæringene forholdsvis svak vekst, målt ved nettoproduktet i faste priser. Produksjonen i andre næringer medførte i årene 1975—80 i gjennomsnitt isolert sett til en økning i disponibel realinntekt for Norge på 2,7 prosent hvert år.

Underskuddet på rente- og stønadbalansen gikk noe ned fra 1980 til 1981. Men virkningen av dette på disponibel realinntekt for Norge var likevel liten også når en deflaterer underskuddet på rente- og stønadbalansen med den innenlandske prisstigningen. Reduksjonen i dette fradraget i disponibel realinntekt for Norge bidro til en inntektsvekst på 0,1 prosentpoeng. I alle årene i perioden 1975—79 gav forverring av rente- og stønadbalansen betydelig svikt i disponibel realinntekt for Norge, mens fra 1979 til 1980 fant det sted en svak forbedring av rente- og stønadsunderskuddet deflatert med en prisindeks for innenlandsk anvendelse av varer og tjenester.

Bytteforholdet (forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris) har bedret seg kraftig gjennom de tre siste årene. Som det fremgår av figur 1.1 står dette i sterk motsetning til utviklingen tidligere i 70-årene, hvor bytteforholdet falt betydelig. Den gang var det fall i fraktratene og svikt i prisene på brukte skip som bidro særlig sterkt til nedgangen i bytteforholdet, mens i de siste årene er det først og fremst økte verdensmarkedspriser på råolje og naturgass som har gitt en forbedring.

Etter tallene i tabell 1 a gav bytteforholdsforbedringen et bidrag til realinntektsveksten på 2,5 prosent fra 1980 til 1981, mot henholdsvis 5,7 prosent og 2,8 prosent ett og to år tidligere. Bidraget fra forbedringen av bytteforholdet har altså i perioden 1978—81 utgjort om lag halvparten av veksten i disponibel realinntekt for Norge etter de beregningene som er gjengitt i tabell 1 a. I perioden 1975—78 førte forverringen av bytteforholdet til en årlig reduksjon i realinntekten av størrelsen 1½—2½ prosent hvert år.

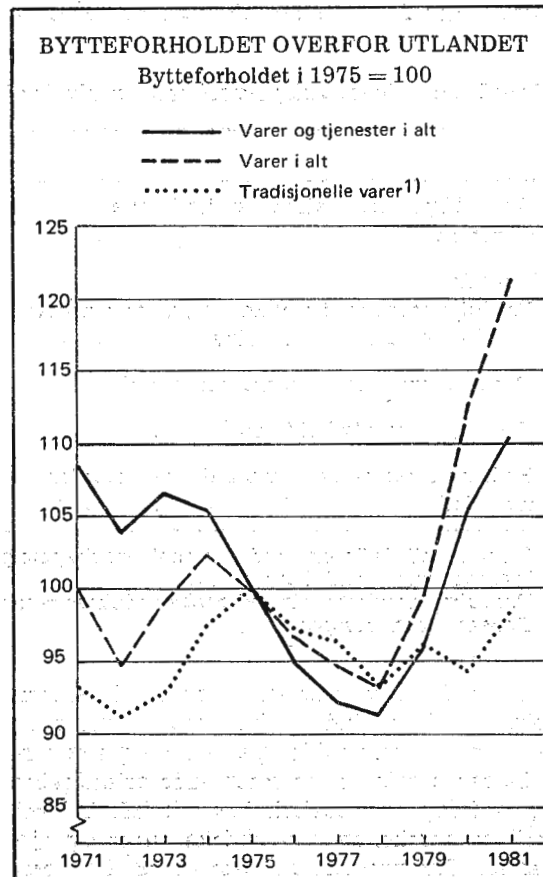
Slik tallene i tabell 1 a er utregnet kan imidlertid ikke hele det beregnede bidraget fra bytteforholdet tilskrives prisendringer i samme år. Fordi dette bidraget er beregnet som en restpost, vil det også fange opp kvantums-effekter som det ikke blir tatt hensyn til annet sted. En slik effekt er at når produksjonen

måles i 1975-priser blir ikke produksjonsendringer i oljenæringen i de siste år tillagt så stor vekt som de ville ha blitt dersom det var benyttet f.eks. 1980-priser.

Målt i dette prissettet ville reduksjonen i disponibel realinntekt for Norge som følge av produksjonsnedgangen i oljenæringen vært noe større og dermed inntektsveksten som ville bli tilskrevet bytteforholdet trolig noe høyere. Men også andre størrelser ville da blitt forandret dersom en benyttet 1980-priser i stedet for 1975-priser, blant annet produksjonsveksten i andre næringer og prisindeksen for innenlandsk anvendelse, og dermed ville også veksten i disponibel realinntekt for Norge blitt beregnet noe annerledes.

2. Faktorinntekt, lønn og driftsresultat

Faktorinntekten — lik nettonasjonalproduktet i løpende priser fratrukket indirekte skatter og tillagt subsidier — er den del av de samlede produksjonsinntektene som tilfaller produksjonsfaktorene arbeid og kapital. I nasjonalregnskapet er faktorinntekten delt i

1) Alle varer utenom råolje og naturgass, skip, boreplattformer og direkte eksport og import til oljevirksomheten.

Fig. 1.1.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

lønnskostnader — lønn (inkl. andre sosiale ytelser) til lønnstakere pluss arbeidsgivernes andel av trygdepremier — og en restpost, kalt driftsresultat. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av kapital og eiernes egen arbeidsinnsats.

Det er grunn til å understreke at de inntektsbegrepene som benyttes i de løpende publiserte nasjonalregnskapene og som blir omtalt i dette avsnitt omfatter inntekt før direkte beskatning. Dette gjelder både lønnskostnader (utbetalt lønn) og driftsresultat. I tillegg er det benyttet funksjonelle inntektsbegreper og ikke institusjonelle. Det vil si at inntektene er gruppert etter de næringene hvor de er opptjent, og næringsinndelingen gir derfor ikke noen direkte informasjon om hvem inntektene tilfaller. Driftsresultatene i en næring kan derfor ikke tolkes som et anslag på inntektene som kan disponeres av foretakene i disse næringene. Særlig rentebetalinger og direkte beskatning fører til at det er store ulikheter mellom inntekter etter funksjonelle og institusjonelle inndelinger.

Utviklingen i driftsresultatene de senere år må også sees på bakgrunn av en stadig økende kapitalbeholdning i de fleste næringer.

Feilmarginer

Nasjonalregnskapets oppgaver over inntektsutviklingen bygger for en stor del på beregninger med betydelige feilmarginer. Fordi driftsresultatene beregnes som residualer blir usikkerheten i disse inntektspostene særlig store, både for driftsresultatet i alle næringer sett under ett og for fordelingen på de enkelte næringer.

Nasjonalregnskapet for et år kommer i en rekke foreløpige utgaver før det foreligger en endelig versjon. Spesielt må en regne med at de foreløpige tall for siste år, dvs. første utgave av nasjonalregnskapet for dette året, kan ha store feilmarginer. Vi skal nedenfor belyse dette gjennom de revisjonene som ble foretatt fra de foreløpige til de endelige driftsresultatstallene for årene 1973—79. Tabeller som viser revisjonene er gjengitt som et eget vedlegg bak i rapporten.

I disse årene ble de første foreløpige driftsresultatstallene (tilsvarer tallene for 1981 i denne rapporten) for alle næringer sett under ett gjennomsnittlig justert ned med 1 prosent. Revisjonene gikk imidlertid i begge retninger, og ser vi på revisjonene uten hensyn til fortegn, ble de foreløpige tallene gjennomsnittlig revidert med ved 8 prosent.

For industrien alene var endringene relativt større. Her ble de foreløpige tallene i gjennom-

snitt justert opp med $3\frac{1}{2}$ prosent, mens gjennomsnittsrevisjonen — uten hensyn til fortegn — har vært hele 23 prosent. De største revisjonene har vært i de siste årene, spesielt for 1977 og 1979 hvor de var henholdsvis $\div 35,0$ og $+ 41,3$ prosent. En betydelig del av revisjonene av driftsresultatene for industrien de senere år kan imidlertid også tilbakeføres til endringer i de konvensjoner som benyttes i nasjonalregnskapsberegningene og skyldes dermed ikke bare den usikkerheten som generelt er knyttet til de foreløpige tallene.

Også de foreløpige tallene for nest siste år (tilsvarer tallene for 1980 i denne rapporten) er beheftet med en viss, om enn vesentlig mindre, grad av usikkerhet. For årene 1973—79 ble disse tallene for driftsresultatet i alt gjennomsnittlig justert opp med 1,8 prosent, mens gjennomsnittsrevisjonen uten hensyn til fortegn var på 1,9 prosent.

Ved vurderingen av tallene i dette kapitlet, spesielt tallene for driftsresultatet i 1981 fordelt på næringene og enda mer i endringene i disse fra 1980 til 1981, må en altså regne med betydelige feilmarginer og at feilen kan slå i begge retninger.

Utviklingen i de enkelte inntektskomponentene

Bruttonasjonalproduktet målt i faste 1975-priser økte med bare 0,7 prosent fra 1980 til 1981, bare $\frac{1}{7}$ av den gjennomsnittlige årlige veksten i det siste tiåret.

Som nevnt ovenfor økte bytteforholdet betydelig også fra 1980 til 1981 og veksten i realverdien av samlet faktorinntekt ble derfor høyere enn produksjonsveksten. Målt med nasjonalproduktet i faste priser var produksjonsøkningen bare 0,1 prosent, mens faktorinntekten deflatert med konsumprisindeksen steg med 1,4 prosent fra 1980 til 1981. Fra 1979 til 1980 og fra 1978 til 1979 var veksten henholdsvis 9,0 prosent og 7,6 prosent.

Tallene i tabell 1 b viser at det har vært betydelige ulikheter i utviklingen i de enkelte komponentene i faktorinntekten de senere år. Deflatert med konsumprisindeksen har lønnskostnadene og utbetalt lønn endret seg svært lite siden 1978. Fra 1980 til 1981 var det en nedgang i begge på 1,4 prosent. Realverdien av samlet driftsresultat har derimot økt kraftig gjennom de siste årene. Økingen siste år var 7,4 prosent, mot 30—40 prosent hvert av de to foregående årene. Utviklingen i inntektskomponentene i samlet faktorinntekt dekker imidlertid over betydelige ulikheter næringene i mellom. Først og fremst har prisutviklingen på olje og gass påvirket den funksjonelle inntektsfordelingen kraftig. Dette vil bli omtalt nærmere nedenfor.

Tabell 1 b. Produksjons- og realinntektsutviklingen 1970—1981. (Gjennomsnittlig) prosentvis vekst fra forrige år. Alle inntektstall er deflatert med konsumprisindeksen

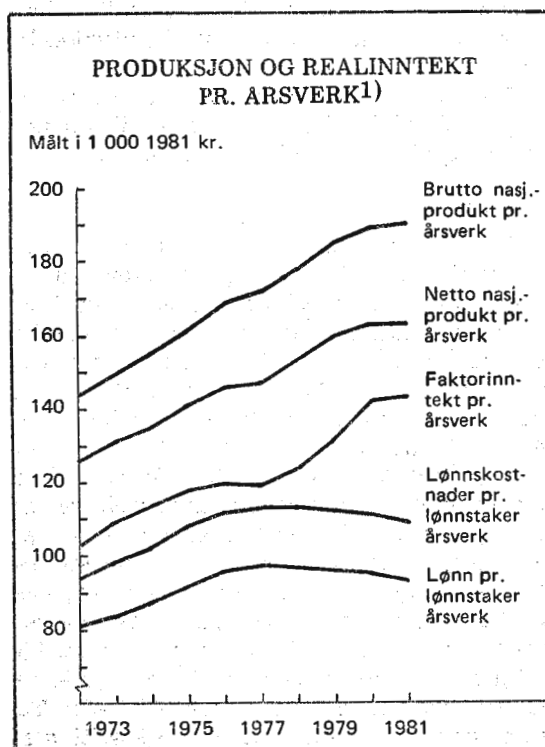
	Gjennomsnittlig årlig vekst i perioden						
	1971-72	1973-74	1975-76	1977-78	1979	1980	1981
Bruttonasjonalprodukt (volum)	4,9	4,7	5,5	4,1	5,1	3,9	0,7
Nettonasjonalprodukt (volum)	4,9	4,4	5,0	3,7	5,4	4,1	0,1
Faktorinntekt (deflatert)	4,0	6,4	3,6	3,2	7,6	9,0	1,4
Lønnskostnader (deflatert)	7,4	5,7	6,5	2,5	- 0,5	1,2	- 1,4
Lønn (deflatert)	5,8	4,9	6,9	2,4	- 0,5	1,1	- 1,4
Driftsresultat (deflatert)	- 5,2	8,4	- 6,2	5,7	37,8	30,0	7,4
Bruttonasjonalprodukt (volum) pr. årsverk	4,3	3,7	4,5	2,5	4,4	2,2	0,3
Nettonasjonalprodukt (volum) pr. årsverk	4,3	3,4	4,0	2,1	4,7	2,3	- 0,3
Faktorinntekt (deflatert) pr. årsverk ..	3,4	5,4	2,6	1,6	6,9	7,1	1,0
Lønnskostnader (deflatert) pr. lønnstakerårsverk	5,6	4,2	5,0	0,5	- 1,2	- 1,0	- 2,1
Lønn (deflatert) pr. lønnstakerårsverk	4,0	3,4	5,4	0,4	- 1,2	- 0,8	- 2,1

Tabell 1 b viser også produksjons- og realinntektsveksten regnet pr. årsverk. Produktiviteten i alle næringer sett under ett, målt ved bruttonasjonalprodukt i faste priser pr. årsverk, økte med bare 0,3 prosent fra 1980 til 1981, etter en stigning på 2,2 prosent fra 1979 til 1980. For 70-årene sett under ett var gjennomsnittsvæksten 3½ prosent pr. år. Måleren derimot produktiviteten med nettoproduktet i faste priser pr. årsverk fant det sted en produktivitetsnedgang på 0,3 prosent fra 1980 til 1981.

Reallønn pr. lønnstakerårsverk har vært synkende gjennom de tre siste årene og var i 1981 av samme størrelse som i gjennomsnitt for årene 1975—76. Fra 1980 til 1981 var nedgangen 2,1 prosent, større enn nedgangen i hvert av de to foregående år.

Tabell 1 b og figur 1.2 indikerer at det var et markant skille i utviklingen i de enkelte komponentene i den funksjonelle inntektsfordelingen i 1977—78, men også årene 1975—77 kan sies å skille seg ut. Dette er belyst nærmere ved figur 1.3 og figur 1.4 som viser lønnskostnader som prosentandeler av faktorinntekt etter ulik næringsinndeling.

Lønnskostnadene som andel av faktorinntekten i bedriftene sett samlet (figur 1.3) var i 1981 kommet ned i 59 prosent etter å ha vært opp i hele 77 prosent i 1977. Inntektsutviklingen i oljenæringene betyr imidlertid mye i disse totaltallene. I figur 1.4 er det gjengitt utviklingen i lønnskostnadandelen i alle bedrifter utenom oljenæringene og i industrien utenom oljeraffineriene. Det framgår av figuren at fram til 1974—75 var år-til-år

1) Brutto og netto nasjonalprodukt pr. årsverk målt i faste 1975- priser, omregnet til 1981-kroner. Faktorinntekt pr. årsverk og lønn og lønnskostnader pr. lønnstakerårsverk deflatert med konsumprisindeksen (omregnet til 1981=1.00).

Fig. 1.2.

bevegelsene i disse andelenes forholdsvis små og preget av en synkende trend i bedrifter sett under ett utenom oljenæringene og en stigende trend i industrien utenom oljeraffine-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

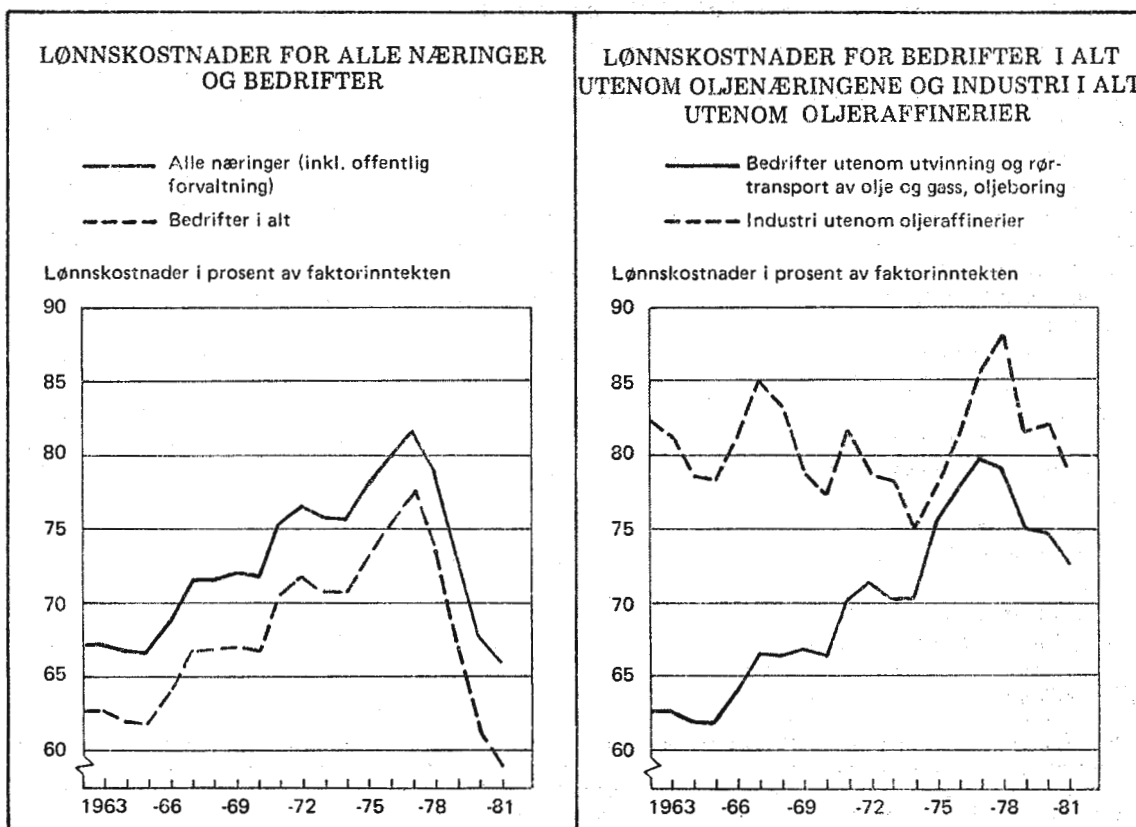

Fig. 1.3.

Fig. 1.4.

rier. I årene 1974—78 økte lønnskostnadsandelene kraftig etter begge disse næringsinndelingene, mens gjennom de siste tre årene har andelen gått betydelig ned.

Nasjonalregnskapstallene som er kommentert i dette avsnittet, er de tallene som Statistisk Sentralbyrå beregnet ved utarbeidelse av Økonomisk Utsyn for 1981. Etter at denne versjonen av nasjonalregnskapet ble utarbeidet, kom det til nye opplysninger som tyder på at lønnsstallene for 1981 var anslått noe for lavt (jfr. fotnote på side 137 i Økonomisk Utsyn 1981). Etter oppfordring fra Beregningsutvalget laget derfor Statistisk Sentralbyrå nye tall for lønnsveksten fra 1980 til 1981 hvor det også ble tatt hensyn til disse nye opplysningene. De nye lønnsveksttallene er gjengitt i tabell 1 c. Etter disse oppgavene økte utbetalt lønn pr. lønnstakerårsverk i alle næringer sett under ett med 11,8 prosent fra 1980 til 1981. I nasjonalregnskapstallene som ble publisert i Økonomisk Utsyn 1981 var denne stigningen anslått til et halvt prosentpoeng lavere.

Driftsresultat etter næring

De foreløpige og usikre nasjonalregnskapsberegningene gir et samlet driftsresultat på nær 84 milliarder kroner i 1981 (tabell 1 d). Driftsresultatet i oljenæringen (utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring) var hele 39,2 milliarder kroner. Den sterke produksjons- og prisveksten for råolje og naturgass har siden 1977 tidoblet driftsresultatet i denne næringen. Men også for andre næringer sett under ett har driftsresultatet økt betydelig gjennom de siste år. Regnet fra året før var økningen i 1979, 1980 og 1981 henholdsvis 30,6 prosent, 11,5 prosent og 25,1 prosent. Disse vekstprosentene må imidlertid sees på bakgrunn av at driftsresultatene i 1978 var svært lave — både målt ved realverdi og som andeler av faktorinntekt — når en sammenligner med tidligere i 1970-årene.

I primærnæringene har driftsresultatene vært i forholdsvis jevn vekst de siste tre årene. Fra 1980 til 1981 var økningen i jordbruk, skogbruk og fiske henholdsvis 15 prosent, 24 prosent og 15 prosent.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 1 c. Årlig prosentvis vekst i utbetalt lønn pr. lønnstakerårsverk*

	1970-79	1979-80	1980-81
Jordbruk	12,3	12,3	12,0
Skogbruk	11,0	8,8	10,3
Fiske	10,5	17,8	8,4
Bergverksdrift	10,4	9,4	8,8
Industri	11,1	10,2	11,2
Utekonk. industri	11,2	10,1	11,1
Hjemmekonk. industri	11,2	10,5	11,4
Herav:			
Konsumvareindustri	11,3	9,9	11,3
Investeringsvareindustri	11,0	10,6	11,2
Skjermet industri	10,8	9,5	10,7
Kraft- og vannforsyning	10,8	7,6	12,9
Bygge- og anleggsvirksomhet, oljeboring	10,9	7,7	9,3
Sjøtransport	11,7	5,0	17,1
Utvinning og rørtransport av olje og gass	—	21,6	13,5
Annen tjenesteyting	11,1	10,2	12,0
Herav:			
Annen privat tjenesteyting	11,4	10,8	12,2
Offentlig forvaltnings tjenesteyting	10,6	9,2	11,7
Alle næringer	11,1	9,9	11,8

*) Tallene for 1981 i denne tabellen er beregnet av Statistisk Sentralbyrå etter oppfordring fra Beregningsutvalget. Tallene bygger i hovedsak på det som ble lagt til grunn ved utarbeidelsen av Økonomisk Utsyn 1981, men det er også tatt hensyn til ny informasjon som kom til etter at arbeidet med Økonomisk Utsyn var avsluttet. 1981-tallene i denne tabellen er derfor ikke fullt ut konsistente med de øvrige nasjonalregnskapstallene som er gjengitt i Beregningsutvalgets rapport.

Driftsresultatet i industri har vist betydelig større variasjoner de siste årene. For industri i alt var driftsresultatet i 1981 10,1 milliarder kroner, en økning på 27 prosent fra året før. Fra 1979 til 1980 gikk derimot driftsresultatet i industrien sett under ett betydelig ned. Men utviklingen i driftsresultatstallene i industrien samlet har de senere år vært sterkt påvirket av endringene i én industrinæring — oljeraffineriene — hvor driftsresultatet har variert betydelig fra år til år på grunn av de store endringene i verdensmarkedsprisene på oljeprodukter. For industrien utenom oljeraffineriene økte samlet driftsresultat med 7 prosent fra 1979 til 1980. Fra 1980 til 1981 var stigningen hele 30 prosent.

Utviklingen i driftsresultatstallene fra 1980 til 1981 viste betydelige ulikheter mellom de enkelte industrinæringene. For utekonkurrerende industri gikk samlet driftsresultat ned med to tredjedeler fra 1980 til 1981, mens både i hjemmekonkurrerende industri og i skjermet industri fant det sted nær en fordobling. Den sterke veksten i driftsresultatet innenfor hjemmekonkurrerende industri ser

ser ut til å være konsentrert i investeringsvareindustrien hvor verkstedindustrien veier tungt.

Også i flere av de tjenesteytende næringene økte driftsresultatene betydelig fra 1980 til 1981. I tjenesteytende næringer sett under ett utenom kraft- og vannforsyning og sjøtransport økte driftsresultatet fra 15,3 milliarder kroner i 1980 til 20,1 milliarder kroner i 1981. Økningen fra 1979 til 1980 var 3,6 milliarder kroner eller 31,2 prosent. I sjøtransport ble driftsresultatet i 1981 anslått til +2,6 milliarder kroner mot +0,8 milliarder kroner i 1980. Forverringen i denne næringen skyldes i hovedsak svikten i fraktratene fra 1980 til 1981.

Veksten i driftsresultatene i skjermede næringer fra 1979 til 1980 og fra 1980 til 1981 kan analyseres nærmere etter oppstilling i tabell 1 f.

Det fremgår av disse tallene at økningene i driftsresultatene i en rekke av de skjermede næringene de senere år i stor grad har sammenheng med politiske beslutninger og at de i mange næringer i liten grad har påvirket inntektsfordelingen mellom lønnstakere og

Tabell 1 d. Driftsresultat etter næring. 1970—1981. Mill. kroner.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979*	1980*	1981*
Jordbruk	2 179	2 535	2 667	2 716	3 167	3 847	4 917	6 415	6 976	6 954	7 499	8 630
Skogbruk	431	530	437	473	739	1 010	945	887	924	998	1 134	1 408
Fiske	724	826	680	1 091	1 047	628	1 193	1 227	875	959	1 150	1 321
Bergverksdrift	137	113	133	150	159	112	53	81	45	74	3	311
Industri	3 659	3 188	4 072	5 228	6 939	6 934	6 328	5 185	4 708	9 729	7 996	10 126
Utekonkurrerende industri	1 144	655	675	1 879	3 037	2 100	1 167	371	675	5 401	3 183	1 119
Hjemmekonkurrerende industri	1 769	1 770	2 495	2 689	2 970	3 709	3 915	3 303	2 766	3 113	3 541	6 594
Herav:												
Konsumvareindustri	472	497	535	414	439	379	412	398	312	334	174	317
Investeringsindustri	1 297	1 273	1 960	2 275	2 531	3 330	3 503	2 905	2 454	2 779	3 367	6 277
Skjermet industri	746	763	902	660	932	1 175	1 246	1 511	1 267	1 215	1 272	2 413
Kraft- og vannforsyning	778	668	765	970	1 404	1 374	1 574	1 410	2 308	2 295	2 195	3 834
Bygge- og anleggsvirksomhet, oljeboring ..	1 223	1 414	1 474	1 655	1 960	1 648	1 385	1 854	2 092	1 588	1 541	3 149
Sjøtransport	1 890	1 270	1 058	1 739	1 786	- 978	- 3 033	- 4 610	- 3 315	- 1 930	- 827	- 2 599
Utvinning og rørtransport av olje og gass	- 216	- 389	- 168	- 338	- 749	2 097	3 295	3 591	8 099	15 393	32 758	37 612
Annen tjenesteyting	5 717	5 806	5 798	6 328	6 950	7 506	8 391	9 236	10 305	11 655	15 300	20 140
Alle næringer	16 522	15 961	16 915	20 012	23 402	24 228	25 048	25 276	33 017	47 715	68 749	83 932
Alle næringer utenom utvinning og rør- transport av olje og gass, oljeboring	16 738	16 350	17 085	20 400	23 841	21 803	21 694	21 464	24 528	32 043	35 731	44 710
Fordelt på:												
Utekonkurrerende næringer	2 999	1 862	1 706	3 637	4 807	1 200	- 1 869	- 4 073	- 2 547	3 373	2 194	- 1 187
Hjemmekonkurrerende næringer	2 923	3 126	3 612	4 253	4 756	5 346	6 053	5 416	4 566	5 070	5 825	9 323
Skjermede næringer	10 816	11 362	11 767	12 510	14 278	15 257	17 510	20 121	22 509	23 600	27 712	36 574

* Foreløpige tall.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

private fortakseiere. Bare en mindre del av driftsresultatsøkningene i skjermede næringer ialt fant sted i skjermet industri. Driftsresultatsstigningen i jordbruket og i kraft- og vannforsyning kan for det meste tilbakeføres til vedtak om økte priser på henholdsvis jordbruksprodukter og elektrisitet. I kraft- og vannforsyning tilfaller denne inntektsøkningen i hovedsak det offentlige. I sektoren eiendomsdrift er det boliger som dominerer. Siden en overveiende del av boligmassen er selveid eller eies av boligbyggelag vil økt driftsresultat i denne sektoren i stor grad være et

resultat av beregningstekniske forhold og i liten utstrekning bli motsvart av endringer i inntektsfordelingen. De økte driftsresultattallene i næringen bank og finansieringsvirksomhet, forsikring kan i svært stor grad tilbakeføres til økt driftsresultat i Norges Bank. Det fremgår også av tabellen at en vesentlig del av driftsresultatsøkningene i skjermede næringer ialt de senere år har falt på varehandelen. Men det er grunn til å understreke at nasjonalregnskapstallene for denne næringen erfaringsmessig er beheftet med særlig stor usikkerhet.

Tabell 1 e. Driftsresultatandeler¹⁾ i industrinæringer gruppert etter konkurransetype. 1970—1981.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979*	1980*	1981*
Skjermet industri ²⁾	23,6	21,5	22,3	16,0	19,1	20,6	19,1	20,1	16,1	15,0	14,5	22,9
Hjemmekonkurrerende konsumvareindustri ³⁾	22,9	22,2	22,1	16,6	15,8	12,8	12,3	10,8	8,4	8,9	4,6	7,7
Hjemmekonkurrerende investeringsvareindustri ⁴⁾	19,5	17,0	21,9	22,0	20,5	21,8	20,9	16,6	13,6	15,0	16,3	25,0
Utekonkurrerende industri ⁵⁾	33,7	20,3	20,2	39,2	46,8	33,5	20,3	7,0	11,9	50,6	35,0	14,8
Industri i alt	23,9	19,3	21,7	24,0	26,2	23,1	19,5	15,2	13,3	23,7	18,9	21,4

¹⁾ Driftsresultatet i en næringsgruppe regnet som prosent av faktorinntekten i den samme næringsgruppen.

²⁾ Omfatter produksjon av næringsmidler, drikkevarer og tobakkvarer og grafisk industri.

³⁾ Omfatter produksjon av tekstil- og bekledningsvarer, skotøy, kjemisk-tekniske produkter, gummi- og plastvarer og annen industriproduksjon.

⁴⁾ Omfatter treindustri, produksjon av jordolje- og kullprodukter, mineralske produkter og verkstedindustri.

⁵⁾ Omfatter treforedlingsindustri, raffinering av jordolje og primær jern- og metallindustri.

Tabell 1 f. Driftsresultatene i skjermede næringer 1979—81.

	Nivået i milliarder kr 1979	Økning i milliarder kr 1979—80 1980—81	
Jordbruk	7,0	0,5	1,1
Skjermet industri	1,2	0,1	1,1
Kraft- og vannforsyning	2,3	- 0,1	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,3	—	0,3
Varehandel	1,6	2,4	1,3
Hotell- og restaurantdrift	0,5	0,1	0,2
Hjelpevirksomhet for landtransport og annen innenlandsk samferdsel	- 1,7	- 0,5	0,6
Bank- og finansieringsvirksomhet, forsikring	4,0	1,4	1,7
Forretningsmessig tjenesteyting	2,6	0,2	0,4
Eiendomsdrift	7,3	1,0	1,5
Offentlig, sosial og privat tjenesteyting	4,8	0,4	1,1
Korreksjonsposter	- 7,3	- 1,4	- 2,2
Skjermede næringer i alt	23,6	4,1	8,9

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Gjennom de siste tre årene har det skjedd en viss økning i rentene på viktige utlån i Norge og i utlandet. Dette har direkte påvirket en del av driftsresultatene i nasjonalregnskapet. Slik nasjonalregnskapsberegningene utføres vil en økning i rentene på boliglån isolert sett føre til økt driftsresultat i sektoren eiendomsdrift. Men det økte rentenivå har trolig også påvirket driftsresultatet i flere andre næringer. Økte renter på lån vil for bedrifter i de fleste næringer bety økte kostnader. På grunnlag av tall fra regnskaps-

statistikken kan det anslås at en økning i rentene på industriens lånekapital på ett prosentpoeng vil øke næringens samlede finanskostnader med om lag $\frac{1}{2}$ milliard kroner. Det er derfor grunn til å tro at økte driftsresultat i næringslivet i de senere år i en viss grad kan tilbakeføres til det økte rentenivået. Endringer i rentenivået vil imidlertid også medføre endringer i inntektsfordelingen, men nasjonalregnskapets tall over inntekter etter funksjonell næringsinndeling er lite egnet til å belyse slike endringer.

KAPITTEL 2

Lønnsutviklingen i senere år

1. Lønnsoppgjørene i 1981

I 1980 var det hovedoppgjør for de fleste lønnstakere. På de fleste tariffområder ble det inngått toårs-avtaler med bestemmelser som ga adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1981.

På et tidlig tidspunkt foran 1981-oppgjørene, ble det gjort klart at det ikke kunne regnes med noe bidrag fra statens side under oppgjørene. Staten forutsatte imidlertid at inntektsoppgjørene måtte ses i sammenheng med endringene i skatte- og avgiftssatsene som ble gjort fra årsskiftet 1980—81. Det var således en forutsetning at endringene, bl.a. lettelsene i progresjonen, skulle få betydning for utformingen av inntektstilleggene på de ulike inntektsnivåer slik at det samlet sett ble en akseptabel sosial profil på inntektsutviklingen.

I løpet av vårsesjonen 1981 vedtok Stortinget å utvide ferien med 1 dag fra og med ferieåret 1982—83. Kostnadene for ferieutvidelsen inngikk som del av rammen for inntektsoppgjørene.

LO og N.A.F. startet forhandlingene i begynnelsen av mars. Det ble tidlig brudd i forhandlingene, og oppgjøret gikk til mekling. Heller ikke meklingen førte fram, og den ble foreløpig brutt natt til 1. april. Det ble da en pause i dette oppgjøret mens man ventet på resultatet av forhandlingene mellom staten og de statsansattes organisasjoner.

Tidlig i april ble det brudd i statsoppgjøret, og Riksmeklingsmannen ble koblet inn. Riksmeklingsmannen la 30. april fram et forslag til løsning av statsoppgjøret. Forslaget ble vedtatt. Det innebar lønnstillegg svarende til en lønnsvekst på 10,5 prosent fra 1980 til 1981. Av dette ble to prosentenheter ansett som kompensasjon for mindrelønnsutvikling i forhold til andre lønnstakere i tidligere år.

Forhandlingene og senere meklingen i oppgjøret for de kommuneansatte gikk en stund parallelt med statsoppgjøret. Avslutningen trakk noe lengre ut, men den 8. mai ble det enighet om et meklingsforslag. Forslaget tilsvarte resultatet for staten. Rammen for

kommuneoppgjøret var en årslønnsvekst på om lag $12\frac{1}{4}$ prosent. Ulikhetene i rammene har sammenheng med det lavere gjennomsnittlige lønnsnivået i kommunene.

I begge avtaler inngikk en indeksbestemmelse som ga rett til å kreve forhandlinger dersom konsumprisindeksen pr. 15. september 1981 ble høyere enn 126,5 poeng.

Den økonomiske rammen for statsoppgjøret var:

	Pr. 1. mai 1981 %	Pr. 1. okt. 1981 %	På års- basis 1980—81 %
Overheng fra 1980			4,2 ¹⁾
Feriedag 1982			0,2
Tariff tillegg 1981:			
Tillegg på lønnstabellen ...	7,2		4,8
Justering og normeringer ..		4,0	1,0
Lavlønnsordning	0,5		0,3
	7,7	4,0	10,5

¹⁾ Overhendet er senere endret til 4,5 prosent.

Meklingen i LO/N.A.F.-oppgjøret ble etter dette gjenopptatt. Et sentralt spørsmål her var om lønnsglidningen i 1980, slik den var definert i tariffavtalen for dette året, var så høy at det ga adgang til «tak» for glidningen i annet avtaleår.

I denne forbindelse ble et par forhold om glidningen forelagt Arbeidsretten. I rettens kjennelse av 22. mai ble det fastslått at spørsmålet om lønnsglidningens størrelse var en interessetvist og ikke en rettstvist.

Samme dag ble det brudd i meklingen mellom de to organisasjonene. Regjeringen besluttet da å foreslå for Stortinget at tvisten skulle løses ved tvungen lønnsnemnd. Ved lov av 5. juni ble dette vedtatt.

Lønnsnemndas avgjørelse, som kom 20. juni, hadde disse hovedpunktene:

- Et generelt tillegg på kr. 0,74 pr. time.
- Spesielle lavlønnsstillegg etter en skala som varierer med lønnsnivået i den enkelte bedrift. Høyeste sats kr. 0,75 pr. time, gjaldt for bedrifter som lå lavere enn 85 pst. av gjennomsnittlig timefortjeneste i 4. kvar-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

- tal 1980. I bedrifter med lønnsnivå på 90 pst. eller høyere av gjennomsnittet, skulle det ikke gis lavlønnstillegg.
- Et garantitillegg pr. 1. oktober 1981 i henhold til garantiordningen i avtalen for 1980.
 - Et «tak» for lønnsglidningen på kr. 1,50 pr. time for annet avtaleår. Lokale forhandlinger skal begrenses til én gang i løpet av avtaleåret.
 - En indeksreguleringsbestemmelse tilsvarende den i avtalen for de statsansatte.

Gjennom egne forhandlinger ble partene enige om å regulere arbeidstakernes og bedriftenes bidrag til lavlønsordningen i 1980-avtalen. Etter denne avtalen skal bedriftene og arbeidstakerne dekke hver sin halvdel av kostnadene for ordningen. Fra 1. april 1980 ble bedriftenes maksimale egenandel satt til kr. 0,88 pr. time og arbeidstakernes lønnstrekk til kr. 0,19 pr. time. Satsene ble forhøyet til henholdsvis maksimalt kr. 2,65 for bedriftene og kr. 0,35 for arbeidstakerne fra 1. april 1981. Forhøyelsen ble inntatt i nemndas kjennelse.

LO mente at nemndas kjennelse om «tak» på lønnsglidningen var tariffstridig og brakte spørsmålet inn for Arbeidsretten. Retten avviste imidlertid denne påstanden.

LO/N.A.F.-oppgjøret omfatter industri, bygg og anlegg, landstransport, hotell og restaurant, innenriks sjøfart, rensierier m.m. Også for andre tariffområder i privat virksomhet inngikk indeksbestemmelsen i avtalene. Dette gjaldt bl.a. for varehandel, bank og forsikring.

Oppgjørene for en del områder, særlig i oljevirkksomheten, ble etter avsluttet mekling henvist til lønnsnemndbehandling.

Lønnstakere som ikke omfattes av tariffavtaler med landsomfattende organisasjon som part, får sin lønnsutvikling regulert gjennom forskrifter til inntektsreguleringsloven. Slike forskrifter ble gitt 16. juli. De ga adgang til lønnstillegg etter to alternativer. Arbeidstakere som tidligere hadde fått justert sin lønn i samsvar med landsomfattende tariffavtaler for andre, fikk adgang til fortsatt å gjøre det. Ellers kunne arbeidstakerne gis lønnstillegg tilsvarende det generelle tillegget og eventuelt lavlønnstillegget i LO/N.A.F.-oppgjøret.

Tilsvarende forskrifter var gitt i 1980. For arbeidstakere som da fulgte det andre alternativet, altså samme lønnstillegg som for LO/N.A.F.-området, kunne det i 1981 gis ytterligere tillegg på kr. 1,10 pr. time. Dette tillegget var ment som kompensasjon for manglende lønnsglidning i 1980.

Prisstigningen utover i 1981 ble sterkere enn det en tidligere la til grunn. Med sikte på å begrense pris- og kostnadsveksten mente regjeringen det var ønskelig å unngå indeksoppgjør høsten 1981. Under forutsetning av at partene i arbeidslivet ble enige om en løsning uten nominelle indekstillegg, la regjeringen 6. august fram følgende tiltak:

- Prisstopp med virkning fra 3. august og ut året.
- Fradrag i skatt beregnet av pensjonsgivende inntekt med 0,5 pst. av de første 100 000 kroner og 0,3 pst. av de neste 50 000 kroner. For overskytende beløp skulle det ikke gis fradrag.
- Regulering av ytelsene i folketrygden.

Organisasjonene ble orientert om tiltakene samme dag. I Kontaktutvalget var organisasjonenes representanter innstilt på å anbefale denne løsningen under forutsetning av at Stortinget godkjente tiltakene og at andre organisasjoner også gikk med på den. En del av organisasjonene i Kontaktordningen meldte senere at de godtok løsningen med de samme forutsetninger.

I slutten av oktober ble skattelettelsene vedtatt av Stortinget.

Tariffavtalene som ble inngått i 1980, løper ut i år, de fleste i tiden fra 31. mars til 30. juni. Virketiden for inntektsreguleringsloven som begynte 1. januar 1980, går også ut 31. mars.

2. Lønnsutviklingen

Ifølge nasjonalregnskapstall i «Økonomisk Utsyn over året 1981» økte samlet utbetalt lønn pr. årsverk med 9,9 pst. fra 1979 til 1980 og med 11,3 pst. fra 1980 til 1981 i gjennomsnitt for alle næringer. Særlig anslaget for 1980—81 må anses som foreløpig og usikkert. Det synes grunn til å anta at lønnsveksten kan ha vært noe sterkere enn dette, se tabell 1 c.

For de langt fleste lønnstakere innhentes det nå lønnsstatistikk. Det kan være noe ulik dekningsgrad for de enkelte næringer, og til dels brukes forskjellige lønnsbegrep. Videre innhentes statistikken på forskjellige tidspunkter. For lønnsutviklingen for arbeidere i N.A.F.-bedrifter gis det oppgaver for hvert kvartal. Dessuten beregnes årstall. Andre grupper har stort sett ett tellingstidspunkt i året, for de fleste 1. september eller 1. oktober. Disse ulike forholdene bør en være oppmerksom på ved sammelikning mellom lønnstakergruppene.

I tabell 2 a er det gitt tall for lønnsutviklingen i årene 1979—81 for en del grupper.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabellen er gjengitt etter Økonomisk Utsyn 1981 og er ajourført med statistikk som er lagt fram etter at publikasjonen ble trykt.

Tabellen gir inntrykk av en varierende lønnsutvikling. For en del skyldes dette forhold som er nevnt ovenfor. Men også den faktiske lønnsutvikling har vært noe ulik fra gruppe til gruppe.

I likhet med utvalgets to foregående rapporter, gjengis videre i tabell 2 b beregnede tall for utviklingen i årslønn fra 1973 til 1981 for en del lønnstakergrupper. Beregningene bygger på lønnstatistikk for gruppene og på

opplysninger om tariffoppgjør i de enkelte år. Det er sett bort fra at tariffoppgjørene ikke omfatter alle lønnstakere som dekkes av statistikken i en del av gruppene. Beregningsmåten fører til at fordelingen av veksten på de enkelte år er usikker, men sett over hele perioden faller tallene sammen med den utvikling som statistikkene viser. Tallene for industriarbeidere og for ledende funksjonærer er de samme som nyttes ved beregninger over disponibel realinntekt i kapittel 5.

Tabell 2 a. Lønnsutviklingen for enkelte grupper av lønnstakere.

	Tids- enhet	Gjennomsnittsførtjeneste i kroner			Prosentvis endring fra året før		
		1979	1980	1981	1979	1980	1981
Menn							
Jordbruk¹⁾							
Månedslønte ansatte	Måned	5 092	5 895	6 533	0,8	15,8	10,8
Timelønte ansatte	Time	27,09	31,63	34,48	2,0	16,8	9,0
Industri							
Voksne arbeidere	»	37,47	40,97	44,16 ²⁾	2,8	9,3	12,0 ³⁾
Tekniske funksjonærer ⁴⁾	Måned	8 944	10 215	11 469	0,4	14,2	12,3
Kontorfunksjonærer ⁴⁾	»	8 424	9 584	10 716	1,2	13,8	11,8
Arbeidere i privat bygge- og anleggsvirksomhet							
Losse- og lastearbeidere	Time	44,97	48,34	51,52 ²⁾	4,3	7,5	9,5 ³⁾
Utenriksfart, voksne sjømenn ⁵⁾	»	46,82	50,07	54,84 ²⁾	6,4	6,9	15,4 ³⁾
Innenriksfart, voksne sjømenn ⁶⁾	Måned	11 189	11 779	14 087	7,7	5,3	19,6
Privat landtransport, voksne arbeidere	»	5 896	7 706	8 291	0,4	30,7	7,6
Varehandel ⁴⁾	Time	35,17	39,23	42,47 ²⁾	5,3	11,5	12,7 ³⁾
Kontorfunksjonærer	Måned	7 754	8 808	9 662	..	13,6	9,7
Butikkfunksjonærer	»	5 589	6 394	7 016	..	14,4	9,7
Lagerfunksjonærer	»	5 673	6 468	7 095	..	14,0	9,7
Bankvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	7 227	8 380	9 269	2,0	16,0	10,6
Forsikringsvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	9 134	10 472	11 647	0,5	14,7	11,2
Statens embets- og tjenestemenn ⁷⁾	»	7 125	8 097	8 816	-0,6	13,6	8,9
Kvinner							
Jordbruk¹⁾							
Timelønte ansatte	Time	25,27	29,53	33,02	2,1	16,9	11,8
Industri							
Voksne arbeidere	»	30,15	33,55	36,23 ²⁾	3,1	11,3	14,0 ³⁾
Kontorfunksjonærer ⁴⁾	Måned	5 250	6 127	6 963	0,1	16,7	13,6
Varehandel⁴⁾							
Kontorfunksjonærer	»	5 207	6 020	6 789	..	15,6	12,8
Butikkfunksjonærer	»	4 321	5 118	5 653	..	18,4	10,5
Bankvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	5 401	6 310	7 095	3,2	16,8	12,4
Forsikringsvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	5 687	6 680	7 513	0,1	17,5	12,5
Statens embets- og tjenestemenn ⁷⁾	»	5 704	6 574	7 324	-0,3	15,3	11,4

¹⁾ September. ²⁾ 2. kvartals oppgaver. ³⁾ Stigningen fra 2. kv. 1980 til 2. kv. 1981. ⁴⁾ Pr. 1. september.
⁵⁾ Mars. ⁶⁾ November. ⁷⁾ Pr. 1. oktober. Se imidlertid omtale av lønnsutviklingen for statsansatte, side 23-24.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

En sammenlikning mellom grupper må gjøres med varsomhet. Den perioden som er valgt — ut fra statistiske hensyn — kan gi tilfeldige utslag. Andre perioder kan gi et

annet forhold mellom gruppene gjennomsnittstall. Statistikkgrunnlaget kan være forskjellig fra gruppe til gruppe. Veksttallene må også ses i lys av ulike inntektsnivåer.

Tabell 2 b. Beregnet årslønnsvekst for noen grupper.

Ar	Industri- arbeidere	Funksjonærer i NAF-bedrifter		Vare- handel	Hotell og restaurant ¹⁾
		I alt	Ledende		
1973—74	17,4	13,4	13,0	12,3	11,1
1974—75	19,9	17,6	13,9	18,3	23,5
1975—76	11,5	15,3	12,5	15,5	15,1
1976—77	8,9	11,8	10,0	10,3	17,0
1977—78	7,8	9,4	8,7	12,4	6,1
1978—79	2,9	3,1	2,5	2,0	3,0
1979—80	10,1	8,2	7,5	12,3	13,9
1980—81 ²⁾	10,1	12,8	11,8	11,2	17,5
1973—81	129,8	136,6	113,3	142,3	170,2
Gjennomsnitt pr. år	11,0	11,4	9,9	11,7	13,2

Ar	Utenriks- sjøfart	Bank ³⁾	For- sikring	Stat	Kommune
1973—74	12,5	13,3	12,0	12,3	11,9
1974—75	17,5	17,2	15,9	18,8	17,8
1975—76	16,9	9,2	12,1	11,8	14,7
1976—77	11,8	12,7	9,9	8,8	9,5
1977—78	7,0	10,9	9,6	8,2	8,5
1978—79	7,0	3,1	2,3	1,7	3,0
1979—80	8,3	12,5	11,2	9,9	10,7
1980—81 ²⁾	17,0	12,8	13,5	11,4	12,3
1973—81	150,6	137,1	126,3	118,6	130,0
Gjennomsnitt pr. år	12,2	11,4	10,8	10,3	11,0

¹⁾ Omfatter både måneds- og prosentlønte

²⁾ Foreløpige anslag.

³⁾ Forretnings- og sparebanker.

De beregnede tall viser at den årlige lønnsveksten har variert en del mellom gruppene. Foruten de forhold som er nevnt foran, kan dette ha sammenheng med lavlønsprofilen ved tariffoppgjørene og med sammensetningen av arbeidsstyrken (alder, utdanning m.m.). Også andre faktorer kan ha spilt inn, bl.a. forskyvning i statistikk, nedlegging og opprettelse av arbeidsplasser.

Den forholdsvis sterke lønnsveksten for ansatte i varehandel og hotell- og restaurantvirksomhet i de siste to år, må f.eks. ses i sammenheng med oppgjørenes lavlønsprofil. Det samme gjelder den sterkere lønnsveksten for kommuneansatte enn for statsansatte. Den sterkere lønnsstigning for funksjonærer i forretnings- og sparebanker, forsikring og

for siste året også for funksjonærer i N.A.F.-bedrifter, har derimot ikke denne bakgrunn.

Som påpekt foran, bør det utvises forsiktighet ved sammenlikning mellom gruppene. Dette gjelder særlig ved betraktning av utviklingen i et enkelt år.

I senere år har begrepet *overheng* blitt stadig mer anvendt i diskusjonen om lønnsutviklingen. Med dette menes den lønnsvekst en gruppe tar med seg fra ett år og inn i neste. Begrepet beskrives ved hvor mye lønnsnivået ved årets utløp ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli selv om det ikke skjer noen lønnsvekst i det andre året.

Nå gis det ikke statistikk pr. 31.12 eller 1.1

for noen gruppe. Overhenget må derfor anslås. For arbeidere i N.A.F.-bedrifter brukes gjerne forholdet mellom lønnsnivået i 4. kvartal og årsgjennomsnittet. For andre grupper må det til dels gjøres grove anslag.

Størrelsen av overhenget vil avhenge av hvordan lønnsveksten skjer over året. Lønns tillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året.

For de fleste gruppene har vi god oversikt over tidspunktene for tariff tillegg. Vi vet imidlertid lite om når annen lønnsvekst skjer. For grupper med en gitt lønnsutvikling vil dermed det beregnede overhenget kunne være sterkt avhengig av hva som forutsettes om forløpet av lønnsutviklingen gjennom perioden.

Størrelsen av overhenget vil ofte være et forhandlingsspørsmål mellom partene i enkelte tariffområder, og det kan variere betydelig mellom områdene. Som illustrasjon kan nevnes at under oppgjørene i 1981 ble det for enkelte sektorer regnet med disse overhengene fra 1980 til 1981:

— arbeidere i N.A.F.-bedrifter	5,2 pst.
— industrien	5,0 »
— staten	4,2 »
— kommunene	4,8 »

Med den lønnsutvikling som har skjedd i 1981, synes det rimelig å regne med til dels store variasjoner i overhenget til 1982 mellom de ulike gruppene. Legges den foreløpige lønnsindeks for 4. kvartal til grunn, vil overhenget for industrien være omlag 3 prosent. For statssektoren vil overhenget ligge en god del høyere på grunn av lønnstilleggene ved justerings/normeringsoppgjøret pr. 1.10 i fjor.

Beregningsutvalget har ikke funnet grunnlag for å komme med mer presise betraktninger om størrelsen av gruppenes overheng fra 1981 til 1982. Det synes imidlertid klart at det gjennomsnittlige overheng alle gruppene sett under ett, ligger en del høyere enn det antydde nivå for industrien.

Etter inntektsstoppen i 1979 var det et minimalt lønnsoverheng fra 1979 til 1980. Innen LO/N.A.F.-området utgjorde dette lønnsoverhenget vel $\frac{1}{2}$ prosent. I løpet av 1980 akselererte imidlertid lønnsutviklingen sterkt. Fra 4. kvartal 1979 til 4. kvartal 1980 steg således den gjennomsnittlige timefortjeneste for arbeidere innen dette området med 14,6 prosent. I 4. kvartal 1980 lå dermed timefortjenesten 5,2 prosent over årsgjennomsnittet for 1980. Dette overhenget fra 1979 til 1980 ble tatt med i den økonomiske ramme på 9,4 prosent for inntektsutviklingen fra 1980 til 1981 i Rikslønnsnemndas kjennelse for LO/

N.A.F.-området. For øvrig ble det regnet med en gjennomsnittlig lønns glidning i løpet av 1981 på 2,5 prosent og at det generelle lønns tillegget og lavtlønns tilleggene pr. 1. april ville slå ut med en gjennomsnittlig lønnsøkning på 1,7 prosent fra 1980 til 1981.

For 1981 foreligger lønnsstatistikken for årets 3 første kvartaler. Fra de 3 første kvartaler i 1980 til tilsvarende tidsrom i 1981 viser timefortjenesten for voksne industriarbeidere en stigning på 11,0 prosent. For 4. kvartal 1981 foreligger også den foreløpige lønnsindeksen for industrien fra Statistisk Sentralbyrå. Denne indeksen viser en stigning i timefortjenesten på 7,8 prosent for menn og 8,5 prosent for kvinner fra 4. kvartal 1980 til 4. kvartal 1981. Dette vil for industriarbeidere gi en stigning i den gjennomsnittlige timefortjeneste på 10,1 prosent fra 1980 til 1981.

Mens lønnsutviklingen viste en akselererende stigning i løpet av 1980, har det motsatte vært tilfelle i 1981. For industriarbeidere viste timefortjenesten en stigning på 13,8 prosent fra 1. kvartal 1980 til 1. kvartal 1981, mens stigningstakten var kommet ned i 7,9 prosent fra 4. kvartal 1980 til 4. kvartal 1981. Fra 3. til 4. kvartal i 1981 ser lønns glidningen ut til å være redusert med 2 prosentenheter eller fra 8 til 6 prosent i løpet av de siste 4 kvartaler. Den svakere lønnsutviklingen utover høsten 1981 får konsekvenser for lønns overhenget fra 1981 til 1982. For industriarbeidere ser det ut til at lønnsnivået i 4. kvartal 1981 lå 3,0 prosent over det gjennomsnittlige nivået i 1981.

Da arbeidslønnen både er inntekt for lønsmottagere og utgift eller produksjonskostnad for bedriftene, kan man trenge flere lønnsbegreper for å beskrive utviklingen. I tabell 2 c er det gitt en oversikt over utviklingen i den gjennomsnittlige timefortjeneste for industriarbeidere såvel eksklusiv som inklusiv betaling for helge- og feriedager samt lønn under sykdom og permisjon. Arbeidsgiveravgiftene til folketrygden og LO/N.A.F.-ordningene er dessuten inkludert i bedriftenes lønnskostnader. Bedriftenes lønnskostnader pr. timeverk er det mest relevante av disse begrepene når det gjelder å beskrive utviklingen i lønnskostnadene. Dessuten er utviklingen beskrevet ved hjelp av beregnet årslønn. Dette lønnsbegrep fremkommer i tabellen ved å multiplisere gjennomsnittlig timefortjeneste eksklusiv betaling for helge- og feriedager, lønn under sykdom og annet betalt fravær med det gjennomsnittlige antall timer pr. uke på ordinær tid i 52 uker. Den beregnede årslønn omfatter på den ene side ikke overtidsarbeid, men på den annen side heller ikke virkningene av

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

permitteringer, streiker og annet ikke betalt fravær. Selv om denne årslønnen er et konstruert begrep, vil den kunne gi nyttig informasjon om inntektsutviklingen over kortere tidsrom.

Lønnsutviklingen for industriarbeidere viser som det fremgår av tabell 2 c en avtagende stigningstakt fra midten av 1970-årene og frem til inntektsstoppen i 1979. Både i 1980 og 1981 utgjorde lønnsøkningen 10,1 prosent fra foregående år. Utviklingstendensen i de to årene gikk imidlertid som nevnt i hver sin retning.

Fra og med 1980 er offshorearbeidere som arbeider ute i Nordsjøen, ikke medtatt i lønnsstatistikken for industrien. Denne statistikken er derfor ikke direkte sammenlignbar med statistikken for de umiddelbart foregående år unntatt 1979 hvor det er utarbeidet statistikk både inklusive og eksklusive offshorearbeidere. I begynnelsen av 1970-årene var off-

shorearbeidere ikke med i lønnsstatistikken, idet installasjonsvirksomheten i Nordsjøen da var på et forberedende stadium.

Det fremgår videre i tabell 2 c at lønnskostnadene pr. timeverk i 1981 steg med 10,3 prosent fra foregående år mot 10,2 prosent fra 1979 til 1980. Foruten den direkte lønn for arbeidet tid omfatter lønnskostnadene lønn for ikke arbeidet tid, som f.eks. feriepenger, lønn under sykdom o.l. sosiale utgifter. Når lønnskostnadene pr. timeverk steg noe sterkere enn timefortjenesten, skyldes dette blant annet opptjening av feriepenger fra 1. mai 1981 for en ekstra feriedag i 1982. I Rikslønnsnemndas kjennelse ble dette anslått til 0,25 prosent. Dessuten er industriens innbetaling av trekkene til Lavlønnfondet langt større enn de ytelse industriens mottar fra Lavlønnfondet. Disse innbetalingene utgjorde 19 øre pr. lønnet time fra 1. april 1980 til 31. mars 1981 og 35 øre pr. time fra 1. april 1981.

Tabell 2 c. Lønnsutviklingen for industriarbeidere (gjennomsnitt for menn og kvinner).

	1976	1977	1978	1979	1979 ²⁾	1980 ³⁾	1981 ³⁾
Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. betaling for helgedager og feriepenger	kr. 29,50	32,69	35,30	36,29	36,02	39,67	43,68
Stigning fra foregående år	pst. 16,6	10,8	8,0	2,8	—	10,1	10,1
Indirekte personalkostnader i pst. av gj.sn. timefortj. ekskl. betaling for helgedager og feriepenger	pst. 35,4	35,5	37,6	40,1	40,1	40,2	40,4
Herav:							
Betaling for helgedager	pst. 3,0	3,0	3,9	4,3	4,3	3,9	3,4
Feriepenger	pst. 9,8	9,8	9,9	9,9	9,9	9,9	10,2
Feriepenger av lønn under sykdom	pst. 0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0
Lønn under sykdom og permisjon	pst. 1,2	1,4	3,3	5,6	5,6	5,6	5,6
Arbeidsgiveravgiftene:							
Folketrygden	pst. 18,4	18,5	18,9	19,0	19,0	19,3	19,3
LO/N.A.F.-ordningene	pst. 2,1	1,9	0,7	0,4	0,4	0,6	0,9 ⁴⁾
Gj.sn. timefortjeneste inkl. betaling for helgedager, feriepenger, lønn under sykdom o.l. ...	kr. 33,90	37,63	41,65	43,80	43,47	47,72	52,52
Stigning fra foregående år	pst. 15,8	11,0	10,7	5,2	—	9,8	10,1
Bedriftenes lønnskostnader pr. timeverk ¹⁾	kr. 39,94	44,29	48,57	50,84	50,46	55,62	61,34
Stigning fra foregående år	pst. 15,0	10,9	9,7	4,7	—	10,2	10,3
Stigning i beregnet årslønn fra foregående år	pst. 11,5	9,0	7,8	2,8 ²⁾	—	10,1	10,1

¹⁾ Gjennomsnittlig timefortjeneste inkl. betaling for helgedager, feriepenger, lønn under sykdom o.l. samt arbeidsgiveravgiftene til trygdene.

²⁾ Eksklusive virkningene av sykelønnsordningen.

³⁾ Eksklusive offshorearbeid.

⁴⁾ Inklusive trekkene til Lavlønnfondet fratrukket overføringer fra Lavlønnfondet anslått til 0,5 pst.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

I tabell 2 d er det gitt en oversikt over lønnsøkningen pr. time fordelt på tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for mannlige arbeidere i industri, bygg- og anleggsvirksomhet og transportvirksomhet. Tabellen viser utviklingen mellom korresponderende kvartaler for å eliminere sesongvariasjonene i statistikken. Den tariffmessige lønnsøkning omfatter lønnstillegg som generelt tillegg, lavlønnsstillegg, garantitillegg, indekstillegg etc. som følger direkte av sentrale og forbundsvisse forhandlinger. Lønnsglidningen er bestemt som restpost og omfatter blant annet lønnstillegg som gis ved lokale forhandlinger på den enkelte bedrift.

Tabell 2d. Tariffmessig lønnsøkning og lønns-
glidning for mannlige arbeidere i
industri, bygg- og anleggsvirksom-
het og transportvirksomhet

	Endring i pst. fra samme kvartal året før		
	Lønns- økning pr. time	Herav:	
		Tariff- messig økning	Lønns- glidning
1972, 1. kvartal	9,3	4,3	5,0
1973, 1. kvartal	9,0	3,7	5,3
1974, 1. kvartal	12,2	4,6	7,6
1975, 1. kvartal	24,8	16,9	7,9
1976, 1. kvartal	13,2	8,9	4,3
1977, 1. kvartal	15,2 ¹⁾	9,4 ¹⁾	5,8
1978, 1. kvartal	10,0	2,9	7,1
1978, 2. kvartal	7,3	1,8	5,5
1978, 3. kvartal	8,6	1,8	6,8
1978, 4. kvartal	7,5	2,1	5,4
1979, 1. kvartal	6,0	2,1	3,9
1979, 2. kvartal	4,5	0,4	4,1
1979, 3. kvartal	1,9	0,3	1,6
1979, 4. kvartal	1,2	0,0	1,2
1980, 1. kvartal	2,7	0,3	2,4
1980, 2. kvartal ²⁾	9,7	5,1	4,6
1980, 3. kvartal ²⁾	10,3	5,1	5,3
1980, 4. kvartal	14,1	5,3	8,8
1981, 1. kvartal	13,2	5,0	8,2
1981, 2. kvartal ²⁾	9,1	1,8	7,3
1981, 3. kvartal ²⁾	9,9	1,8	8,0

Kilde: N.A.F.s lønnsstatistikk.

Beregningsgrunnlag: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. betaling for helgedager, feriepenger o.l.

¹⁾ Inklusive lønnskompensasjon for arbeidstidsforkortelsen.

²⁾ Korrigert for etterbetalinger.

Mens lønnsglidningen i 1960-årene stort sett varierte mellom 3—4 prosent pr. år, kom glidningen i 1970-årene opp på et vesentlig

høyere nivå. Under inntektsstoppen i 1979 fikk man en markert nedgang i glidningen som utgjorde 1,2 prosent fra 4. kvartal 1978 til 4. kvartal 1979. Etter utløpet av inntektsstoppen kom imidlertid lønnsglidningen i løpet av 1980 opp på et uvanlig høyt nivå, idet den utgjorde 8,8 prosent fra 4. kvartal 1979 til 4. kvartal 1980.

Som det fremgår av tabell 2 d lå lønnsglidningen fortsatt på et meget høyt nivå i begynnelsen av 1981. Den foreløpige lønnsindeksen for industrien for 4. kvartal 1981 tyder imidlertid på at det må ha funnet sted et sterkt brudd i denne utviklingen utover sommeren og høsten 1981. Som nevnt ser det ut til at lønnsglidningen ifølge denne indeksen er redusert med 2 prosentenheter fra 3. til 4. kvartal i 1981. Da lønnsglidningen i tabell 2 b omfatter glidningen mellom korresponderende kvartaler, dvs. i løpet av de 4 siste kvartaler tyder indeksen på at det omtrent ikke er oppstått ny lønnsglidning utover høsten 1981.

I bygg- og anleggsvirksomhet steg den gjennomsnittlige timefortjeneste eksklusive betaling for hellig- og feriedager o.l. med 9,5 prosent fra de 3 første kvartaler i 1980 til de 3 første kvartaler i 1981. Lønnsutviklingen korrigert for etterbetalinger var den samme fra 3. kvartal 1980 til 3. kvartal 1981 hvor den utgjorde 9,6 prosent. De tariffmessige tilleggene slår forholdsvis svakt ut i lønnsutviklingen i bygg- og anleggsvirksomhet. I henhold til Rikslønnsnemndas kjennelse i 1981 utgjorde det generelle tillegget (eksklusive trekket til Lavlønnsfondet) i disse fagene 1,2 prosent.

I landtransporten som blant annet omfatter rutebilselskaper og oljeselskaper og bensinstasjoner, steg den gjennomsnittlige timefortjeneste eksklusive betaling for hellig- og feriedager o.l. med 11,1 prosent fra de 3 første kvartaler i 1980 til de 3 første kvartaler i 1981. Fra 3. kvartal 1980 til 3. kvartal 1981 viste den gjennomsnittlige timefortjeneste korrigert for etterbetalinger en stigning på 9,3 prosent i landtransporten.

For funksjonærer i industrien, transportvirksomhet og bygg- og anleggsvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedslønn med 11,7 prosent for menn og 13,7 for kvinner fra 1. september 1980 til 1. september 1981. For funksjonærer i ledende stillinger utgjorde den tilsvarende stigning 11,1 prosent. Ved beregning av lønnsutviklingen for funksjonærer på kalenderårsbasis ble det forutsatt i Rapport nr. 2, 1980 (NOU 1981: 1) at halvparten av funksjonærene fikk lønnstilleggene fra 1. mai og den annen halvpart fra 1. juli. Dette er noenlunde i overensstemmelse med kartleggingen over

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

tidspunkter for lønnsreguleringene i 1981 for funksjonærer. Vel 40 prosent av funksjonærene fikk sine lønninger justert pr. 1. juli, mens de øvrige stort sett fikk sine lønninger justert i tidsrommet 1. april til 1. juni. Beregner man derfor lønnsutviklingen fra 1980 til 1981 på samme måte som i foregående år, kan lønnsutviklingen for funksjonærer i de nevnte bransjer anslås til 12,8 prosent, mot 8,2 prosent fra 1979 til 1980. De tilsvarende stigningsprosjenter for funksjonærer i ledende stillinger utgjorde henholdsvis 11,8 prosent og 7,5 prosent.

I hoteller og restauranter steg den gjennomsnittlige månedsførtjeneste for heltidsansatte med 19,0 prosent for menn og 24,5 prosent for kvinner fra april 1980 til april 1981. For heltidsansatte prosentlønnen serveringspersonale steg den gjennomsnittlige dagsförtjeneste med 14,4 prosent for voksne menn og 13,9 prosent for voksne kvinner fra perioden 1. november 1979—30. april 1980 til perioden 1. november 1980—30. april 1981. Foruten det generelle tillegget fra 1. april 1981 i henhold til Rikslønnsnemndas kjennelse ble det til de månedslønnede i hoteller og restauranter gitt et lavlønntillegg på kr. 0,75 pr. time. Da kjennelsen først forelå 20. juni, er disse tilleggene ikke kommet med i ovennevnte statistikk. Fra 1. oktober 1981 er det på ny gitt garantitillegg i henhold til lavlønnsordningen til månedslønnede i hoteller og restauranter. Disse tilleggene gis bedriftsvis og det foreligger foreløpig ingen oversikt over omfanget av disse tilleggene.

Ifølge N.A.F.'s lønnsstatistikk for hoteller og restauranter som omfatter medlemsbedriftene i denne bransje, steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste for heltidsansatte med 11,1 prosent for menn og 11,5 prosent for kvinner fra oktober 1980 til oktober 1981. For heltidsansatt prosentlønnen serveringspersonale steg den gjennomsnittlige dagsförtjeneste med 13,9 prosent for menn og med 14,2 prosent for kvinner fra perioden 1. mai 1980—31. oktober 1980 til perioden 1. mai 1981—31. oktober 1981.

I forretnings- og sparebanker steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste med 10,7 prosent for menn og med 12,4 prosent for kvinner fra 1. september 1980 til 1. september 1981. Fra 1. mai 1981 ble det gitt et tariffmessig generelt tillegg på 6,5 prosent på alle lønnstrinn opptil lønnstrinn 36. For lønnstrinn 36 og høyere lønnstrinn ble det gitt det samme tillegg i kroner. Fra 1. oktober 1981 ble det gitt et flatt tillegg på kr. 1200 pluss 1 prosent av lønnen. Dette tillegget slår gjennomsnittlig ut med en lønnsøkning på 2,4 prosent. Fra 1980 til 1981 regnes det

med en lønnsøkning på 12,8 prosent i bankvirksomhet.

I forsikringsvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste med 11,2 prosent for menn og med 12,5 prosent for kvinner fra 1. september 1980 til 1. september 1981. Fra 1. mai 1981 ble det gitt et generelt tariffmessig tillegg på 7,8 prosent og fra 1. oktober 1980 et tillegg på kr. 2004. Foruten disse tillegg virker automatikken med alderstillegg og avansementstillegg som kan slå ut med en lønnsøkning på ca. 1 prosent på årsbasis. Lønnsglidningen antas å være av noenlunde den samme størrelsesorden. Fra 1980 til 1981 ser det ut til at lønnsøkningen har utgjort 13,5 prosent i forsikringsvirksomhet.

I varehandelen steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste for menn med 10,1 prosent og for kvinner med 11,8 prosent fra 1. september 1980 til 1. september 1981.

Fra 1. april 1981 ble høyeste minstelønnsatts for voksne arbeidstakere i tariffavtalen mellom Handelens Arbeidsgiverforening og Handel og Kontor hevet med kr. 400 pr. måned eller med 7,3 prosent.

Alle satser ble hevet med et generelt tillegg på kr. 275 pr. måned og med et lavlønntillegg på 2,3 prosent av de gamle satser. Dette medførte en noe høyere prosentvis heving av de lavere minstelønnsattsene. På den annen side fikk arbeidstakere som var lønnet over høyeste minstelønnsatts, bare det generelle tillegget på kr. 275 pr. måned, dog slik at de minst ble belønnet etter den nye 10-årssatsen. Gjennomsnittlig antas det at revisjonen slår ut med en lønnsøkning på 5,0 prosent.

Foruten tariffmessig lønnsøkning finner det også i varehandelen sted lønnsglidning. Den samlede lønnsvekst fra 1980 til 1981 er således anslått til 11,2 prosent.

I utenriks sjøfart steg månedsförtjenesten for voksne sjømenn med 19,6 prosent fra mars 1980 til mars 1981.

Fra 1. november 1981 ble det gitt et generelt tillegg til grunnlønnen på kr. 236 pr. måned og kostpengene ble hevet med et beløp som tilsvarte en lønnsforhøyelse på ca. 0,3 prosent. Tilsammen utgjorde dette en lønnsøkning på ca. 4,0 prosent og det tilsvarte det generelle tillegg og høyeste lavlønntillegg i Rikslønnsnemndas kjennelse for LO/N.A.F.-området. I utenriks sjøfart skal det på ny gis et generelt tillegg på kr. 286 pr. måned fra 1. mai 1982.

For voksne sjømenn i innenriks sjøfart steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste for befal med 27,7 prosent og med

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

35,6 prosent for voksne sjømenn i underordnet stilling fra november 1979 til november 1980. I henhold til Rikslønnsnemndas kjennelse i 1981 ble det i innenriks sjøfart gitt et generelt tillegg på kr. 0,74 pr. time og et lavlønns tillegg på kr. 0,75 pr. time. Etter trekk av 16 øre pr. time til Lavlønnsfondet foruten at en del av tilleggene ble inkludert i kostgodtgjørelsen ble månedshyren fra 1. april 1981 hevet med kr. 215. Garantitillegget pr. 1. oktober slo ytterligere ut med en heving på kr. 280 pr. måned.

Lønnsstatistikken i oljevirksohheten er under utbygging. Siden 1975 er det utarbeidet lønnsstatistikk for ansatte på flyttbare borefartøyer og verkstedsplattformer og på forsyningskip.

Statistikken for borefartøyer og verkstedsplattformer blir innhentet i november hvert år og omfatter både boremannskap og maritimt mannskap. For 1980 omfatter statistikken 29 borefartøyer og verkstedsplattformer med i alt 2 205 ansatte hvorav 1858 i Nordsjøen. Statistikken omfatter ikke de faste produksjonsplattformene eller bedrifter som driver tjenesteytende virksomhet i Nordsjøen.

Tabell 2 e viser gjennomsnittlig månedsfortjeneste i november for perioden 1975—80. Statistikken for 1981 ventes å foreligge i slutten av mars i år.

Tabell 2 e. Gjennomsnittlig månedsfortjeneste¹⁾ på flyttbare borefartøyer og verkstedsplattformer, 1975—80.

	Kr	Stigning i pst. fra året før
1975	6 609	—
1976	7 117	7,7
1977	7 707	8,3
1978	7 914	2,7
1979	8 538	7,9
1980	10 171	19,1

¹⁾ November.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Lønnsspredningen blant ansatte på borefartøyer og verkstedsplattformer er forholdsvis stor. I november 1980 varierte månedslønnen fra ca. 7 200 kr for riggassistenter til 15 000 — 18 700 kr for tekniske sjefer, plattformssjefer og borere. Boresjefer lå enda høyere.

Statistikken for forsyningskip blir innhentet i mars hvert år. I 1981 omfatter den 95 skip med i alt 1 678 sjøfolk. Tabell 2 f. viser månedsfortjenesten på forsyningskip.

Tabell 2 f. Gjennomsnittlig månedsfortjeneste¹⁾ for sjøfolk på forsyningskip, 1975—1981.

	Voksne sjøfolk i alt		Av dette			
	Månedsfortjeneste kr	Stigning i pst. fra året før	Befal kr	Stigning i pst. fra året før	Matroser kr	Stigning i pst. fra året før
1975	6 676	—	7 687	—	5 466	—
1976	7 929	18,8	8 979	16,8	6 606	20,9
1977	8 069	1,8	9 149	1,9	6 746	2,1
1978	8 227	2,0	9 329	2,0	6 802	0,8
1979	8 470	3,0	9 514	2,0	7 068	3,9
1980	8 593	1,5	9 649	1,4	7 137	0,1
1981	10 926	27,2	12 186	26,3	9 288	30,1

¹⁾ Mars.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Lønnsstatistikken for statstilsatte som omfatter ca. 177 000 arbeidstakere, viser en lønnsstigning på 9,4 pst. fra 1. oktober 1980 til 1. oktober 1981.

Den siste tellingen omfatter enkelte grupper arbeidstakere som ikke tidligere har vært

med statistikken. Korrigeres det for dette forhold, var lønnsveksten for statstilsatte 9,3 pst. i perioden. For kvinner var stigningen 11,4 pst., og for menn 8,9 pst. I disse tallene er ikke virkningen av justeringsoppgjøret 1. oktober 1981 regnet med. Lønnsutviklingen

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

fra 1. oktober 1980 til 1. oktober 1981 var gjennomsnittlig 12,4 pst. hvis anslag for dette oppgjøret tas med.

Tariffrevisjonen pr. 1.5. 1981 ga et lønns-tillegg på 7,7 pst. i gjennomsnitt for stats-tilsatte. Når statistikken viser en lønnsvekst på 9,3 pst. siste år, har dette bl.a. sammenheng med at en del av normerings- og justeringsoppgjøret 1. mai 1980 først er registrert som lønnsøking 1. oktober 1981. I tillegg til dette, viser lønnsstatistikken noe høyere tall enn forventet fordi ordningen med godskriving av ansiennitet for omsorgsarbeid i hjemmet som var en del av tariffavtalen våren 1980, ikke har gitt seg fullt utslag før ved tellingen 1. oktober 1981. Det er ikke mulig å fastslå nøyaktig hvor stor del av lønnsveksten siste år som skyldes disse forholdene. Det er imidlertid rimelig å ta hensyn til dette ved å oppjustere resultatet fra lønnsstatistikken 1. oktober 1980 med anslagsvis 0,8 pst. På årsbasis er lønnsveksten fra 1980 til 1981 etter dette beregnet til 11,4 pst.

Arslønnsveksten har variert mellom ulike grupper tilsatte:

	Gjennomsnittlig årslønn 1981	Vekst fra 1980 pst.
Kontorass./kontorfullm. ...	76 500	14,9
Fagarbeidere i Televerket og NSB	87 144	13,2
Saksbehandlere ¹⁾	111 396	9,0
Ekspedisjonsjef/underdir. byråsjef	157 506	6,2

¹⁾ Omfatter førstesekretær, konsulent og første-konsulent.

Sammensetningen av gruppene har endret seg noe siden forrige telling. Tallet på kontorassistenter er nærmest uendret, men det er ca. 500 flere som har topplønn enn ved siste telling. Dette betyr trolig at bedring i tjenesteansienniteten som følger av godskriving av omsorgsarbeid ikke har fått full effekt før ved siste telling. Motsatt effekt for gruppens lønnsutvikling har det at tallet på kontorfullmektiger er gått ned med ca. 600. I gruppen verkstedarbeidere (NSB)/telemontører er antall telemontører økt relativt sterkt (ca. 400 personer). Dette bidrar til en reduksjon av lønnsutviklingen for gruppen fordi telemontørene har lavere fortjeneste enn verkstedarbeiderne.

Tilsatte i skoleverket fikk de samme lønsmessige forbedringer som statstilsatte pr. 1. mai 1981. Fordi en større andel av ar-

beidstakerne er på høyere lønnstrinn enn i staten, viser lønnsstatistikken for denne gruppen en markert lavere vekst i månedsfortjenesten enn for statstilsatte. Fra 1. oktober 1980 til 1. oktober 1981 steg månedsfortjenesten i gjennomsnitt med 7,3 pst. For kvinner var stigningen 8,4 pst., og for menn 6,6 pst.

Lønnsstatistikken for kommuneansatte blir innhentet 1. oktober hvert år. Statistikken er under oppbygging. De siste tall som nå foreligger fra Statistisk Sentralbyrå er fra 1. oktober 1980. De viser en stigning i gjennomsnittlig månedsfortjeneste på 13,2 pst. fra 1. oktober 1979 til 1. oktober 1980. Utviklingen er påvirket av at flere grupper er med i statistikken i 1980 enn i 1979. Når det ses bort fra utvidelsen, var økingen 16,4 pst. for kvinner og 14,9 pst. for menn. Statistikken for 1. oktober 1981 ventes å foreligge i slutten av april i år.

Den økonomiske rammen for lønnsoppgjøret i kommunesektoren pr. 1. mai 1980 tilsvarte en årslønnsvekst fra 1980 til 1981 på 12¼ pst.

3. Lønnsspredningen etter N.A.F.'s statistikk

Det gjennomsnittlige lønnsnivået for arbeidere viser tildels betydelige variasjoner mellom de enkelte bransjer i industrien og mellom industrien og andre næringer. Innen industrien ligger lønnsnivået i enkelte grafiske fag 40—50 prosent høyere enn i enkelte bransjer i nærings- og nytelsesmiddelindustrien. På samme måte er det næringer som har et lønnsnivå som ligger betydelig over eller under det gjennomsnittlige lønnsnivået i industrien. Dette forhold har vært forholdsvis stabilt i årrekker.

For å redusere lønnsspredningen mellom de enkelte bransjer og lønsmottagere har det ved inntektsoppgjørene i 1960- og 1970-årene vært gitt lavlønnstillegg. Beregningsmessig har disse tilleggene vært fordelt bransjevis etter det gjennomsnittlige lønnsnivå for menn i den enkelte bransje i forhold til industriens gjennomsnitt. Bransjer med et lavere lønnsnivå enn 80 prosent av industriens gjennomsnitt har fått de største lavlønnstillegg, mens tilleggene har vært trappet ned med stigende fortjenestenivå. Etter denne beregningsmåte er lavlønnstilleggene stillet til disposisjon for forhandlinger mellom partene i den enkelte bransje eller overenskomst. Foruten de mer generelle lavlønnstilleggene har det også vært gitt mer spesielle lavlønnstillegg innen enkelte bransjer som bakerier, kjøttindustri, landtransporten, innenriks sjøfart og hoteller og restauranter.

Under inntektsoppgjøret i 1980 gikk man over til en ny beregningsmåte for lavlønnstilleggene. Mens tilleggene tidligere ble beregnet bransjevis i forhold til industriens gjennomsnitt, ble de nu beregnet bedriftsvis i forhold til industriens gjennomsnitt. Grunnlaget for sammenligningene ble dessuten endret fra lønnsnivået for voksne menn til lønnsnivået for voksne arbeidere, dvs. gjennomsnittet for menn og kvinner. Da kvinner gjennomgående hadde et lavere lønnsnivå enn menn, medførte dette at det måtte gis større lavlønnstillegg enn etter tidligere beregningsmåte i bransjer hvor det var relativt mange kvinner, f.eks. i tekobransjene. Samtidig med den nye beregningsmåten for lavlønnstilleggene endret man også innholdet i lønnsbegrepet, i det overtidstillegg og tillegg som knytter seg til arbeidets art som f.eks. skifttillegg, smusstillegg o.l., ble holdt utenfor beregningsgrunnlaget.

Lavlønnstilleggene pr. 1. april 1980 varierte fra 50 øre til kr. 3,00 pr. time i bedrifter hvor det gjennomsnittlige lønnsnivå lå lavere enn 90 prosent av industriens gjennomsnitt. Innen tariffkomplekset mellom LO/N.A.F. slo dette tillegget ut med en lønnsøkning på gjennomsnittlig 33 øre pr. time, herav gjennomsnittlig 25 øre pr. time i industrien.

Fra 1. oktober 1980 ble det utbetalt et garantitillegg begrenset til 85 prosent av det samme beregningsgrunnlag som for lavlønnstillegget. Innen tariffkomplekset mellom LO/N.A.F. ble det beregnet at dette tillegget gjennomsnittlig ville slå ut med en lønnsøkning på 17 øre pr. time. Dette tillegget fikk først og fremst betydning for bransjer utenfor industien som innenriks sjøfart, hoteller og restauranter og renholdsbedrifter.

I henhold til Rikslønnsnemndas kjennelse i 1981 ble det fra 1. april gitt lavlønnstillegg etter samme mønster som i 1980. Lavlønnstilleggene varierte fra 25 til 75 øre pr. time. Høyeste lavlønnstillegg ble gitt til bedrifter hvor den gjennomsnittlige timefortjeneste lå lavere enn 85 prosent av gjennomsnittet i

industrien. Det ble ikke gitt lavlønnstillegg i bedrifter hvor den gjennomsnittlige timefortjeneste utgjorde 90 prosent eller mer av industriens gjennomsnitt. I industrien slo disse tilleggene ut med en gjennomsnittlig lønnsøkning på 9 øre pr. time. Lavlønnstilleggene fikk større betydning i enkelte næringer utenfor industrien.

Fra 1. oktober 1981 ble det på ny gitt garantitillegg i henhold til 85 prosentregelen i Riksmeglingsmannens vedtatte forslag fra tariffoppgjøret i 1980. Som det fremgår av tabell 2 g får garantitillegget bare betydning for noen få bransjer i industrien.

Utviklingen i det relative lønnsnivå for voksne arbeidere (kvinner og menn) fra 3. kvartal 1974 til 3. kvartal 1981 fremgår av tabell 2 g. Det relative lønnsnivå i tabellen er beregnet på grunnlag av de gjennomsnittlige timefortjenester eksklusiv overtidstillegg, skifttillegg o.l. i de respektive bransjer. Det er imidlertid ikke foretatt noen korreksjon for forskjellig ordinær ukentlig arbeidstid i de enkelte bransjer. Dette forhold gir et noe overvurdert lønnsnivå i bergverkene og den hel- og døgnkontinuerlige skiftindustrien. Mens den vanlige ordinære ukentlige arbeidstid utgjør 40 timer, utgjør den for arbeid under dagen og i helkontinuerlig skiftindustri 36 timer pr. uke.

Bransjer med lønnsnivå under industriens gjennomsnitt finner man først og fremst innen nærings- og nytelsesmiddelindustrien, tekstil- og bekledningsindustrien, visse deler av treindustrien og den mineralbearbeidende industri og transportsektoren. Statistikken viser at plasseringen av disse bransjene ikke har endret seg meget fra 1974 til 1981.

Sammenligner man det relative lønnsnivå (gjennomsnittlig timefortjeneste for industriarbeidere = 100) før og etter inntektsoppgjøret i 1981, dvs. 3. kvartal 1980 og 3. kvartal 1981, har den sterkeste relative bedringen med 6 prosentenheter funnet sted i anleggsvirksomhet og margarinfabrikker. Margarinfabrikkene er imidlertid høstfag. Inntekts-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 2 g. Bransjevis oversikt over det relative lønnsnivå¹⁾ i 3. kvartal 1974 til 3. kvartal 1981. Voksne industriarbeidere=100.

	1974 3. kv.	1976 3. kv.	1978 3. kv.	1979 3. kv.	1980 ²⁾ 3. kv.	1981 ²⁾ 3. kv.
Bergverk	105	111	108	109	114	110
Industri i alt	100	100	100	100	100	100
Herav:						
Kjøttindustri	85	94	94	94	94	93
Konserverfabrikker	81	80	86	84	87	83
Fiskeindustri	88	88	88	87	87	86
Hermetikfabrikker	78	81	76	76	77	78
Sildemelindustri	100	96	92	94	95	95
Margarinfabrikker	91	93	89	94	86	92
Møller og fôrblenderier	92	92	95	95	95	95
Bakerier og konditorier	88	84	85	85	87	87
Sjokolade- og dropsfabrikker	85	85	89	89	89	91
Bryggerier og mineralvannfabrikker	99	96	97	97	96	95
Tobakksfabrikker	88	89	91	93	92	94
Tekstilfabrikker	83	83	82	82	83	83
Konfeksjonsfabrikker	79	80	81	82	84	84
Lærware- og sportsartikkelfabrikker	82	83	81	80	83	80
Skofabrikker	81	82	80	82	84	85
Trelastbruk	98	95	92	93	94	93
Trevarefabrikker og snekkerier	99	98	98	98	95	95
Møbel- og annen treindustri	93	92	91	91	92	91
Papirindustri	94	95	95	94	95	96
Wallboardfabrikker	103	98	99	101	100	100
Eskefabrikker	96	99	98	99	99	99
Konvolutt-, pose- og papirvarefabrikker	89	92	90	90	92	90
Boktrykkerier i alt samt avistrykkerier utenfor Oslo	106	107	116	115	116	116
Bokbinderier	95	96	103	102	102	102
Litotrykkerier	109	110	118	117	117	119
Maling- og lakkindustri	99	99	96	98	94	96
Plastindustri	93	90	92	92	91	90
Oljemøller og fettraffinerier, tranindustri	111	96	95	96	97	93
Sprengstoffindustri	103	109	107	105	108	106
Gummivarefabrikker	91	90	92	94	93	92
Teglverk	96	93	94	97	97	95
Fajanse-, porselens- og keramikkindustri	93	91	93	95	95	98
Glassverk	90	91	91	91	91	89
Sement- og lettbetongindustri	116	109	105	105	100	102
Stenindustri	105	101	107	107	115	112
Mineralindustri	100	97	99	98	98	99
Betongvarefabrikker	102	100	104	107	105	107
Elektrokjemisk industri	103	103	101	102	105	103
Mekaniske verksteder i alt	108	108	107	107	106	106
Elektronisk industri	97	100	100	99	100	99
Bilverksteder	101	99	100	100	98	98
Karosserifabrikker	105	105	102	101	101	101
Byggevirksomhet i alt	117	115	117	117	116	115
Anleggsvirksomhet	142	141	150	159	148	154
Landtransport i alt	93	94	91	95	96	97
Herav:						
Rutebilselskaper	92	93	88	93	95	96

¹⁾ Beregnet på grunnlag av gjennomsnittlig timefortjeneste (eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l. samt betaling for helligdager, feriepenger o.l.) for voksne arbeidere.

²⁾ Eksklusive etterbetaling.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

oppgjøret i 1980 slo derfor ikke ut i lønnsstatistikken for margarinfabrikkene for 3. kvartal 1980. Dette resulterte i en svekkelse i det relative lønnsnivået i margarinfabrikkene i dette kvartalet, mens det relative lønnsnivået i margarinfabrikkene i 3. kvartal 1981 igjen er kommet opp på det samme nivå som i tidligere år. Den sterkeste nedgang i det relative lønnsnivået med 4 prosentenheter har funnet sted i bergverk, konserverfabrikker og oljemøller og fettraffinerier. For disse bransjene kan nedgangen ha sammenheng med en bedring i det relative lønnsnivået i foregående år.

De aller fleste endringer i det relative lønnsnivået mellom 3. kvartal 1980 og 3. kvartal 1981 ligger i området pluss/minus 1—2 prosentenheter. Det mange bransjer vinner i den relative plassering fra et år til det neste, tapes i det påfølgende år eller omvendt.

Disse forandringene opp eller ned som i større eller mindre grad skyldes tilfeldige forhold, endrer ikke bildet av bransjens relative plassering i lønnsbildet. Det bildet man får av bransjens relative plassering i lønnsbildet er derfor omtrent det samme i 3. kvartal 1981 som i tidligere år, som det fremgår av tabell 2 g.

Den relative lønnsutviklingen for kvinnelige arbeidere i forhold til mannlige arbeidere i tidsrommet 1973 til 1980 er gjengitt i tabell 2 h. Det er heller ikke i denne tabell foretatt noen korreksjon for forskjellig ordinær ukentlig arbeidstid i de enkelte bransjer. Da det omtrent bare er menn som arbeider på helkontinuerlige og døgkontinuerlige skift i industrien med en ukentlig arbeidstid på henholdsvis 36 og 38 timer, vil timefortjenesten for menn være noe overvurdert i forhold til timefortjenesten for kvinner.

Tabell 2 h. Gjennomsnittlig lønnsnivå¹⁾ for kvinner i prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for menn

Bransje	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Industri i alt	78,9	79,4	80,9	82,3	82,8	83,4	84,0	85,0
Nærings- og nytelsesmiddel- industri	82,6	82,9	85,7	86,6	86,6	86,9	86,4	87,7
Hermetikkfabrikker	86,2	86,2	89,4	90,1	89,6	89,1	89,8	90,5
Sjokolade- og dropsfabrikker	83,4	83,9	86,8	87,4	87,7	88,0	90,3	90,9
Tekstil og bekledning	84,9	85,0	86,4	87,9	88,1	89,1	89,3	91,2
Tekstilfabrikker	85,1	86,1	87,5	89,1	88,5	89,0	88,8	90,6
Konfeksjonsfabrikker	83,9	83,4	84,8	85,1	85,9	87,1	87,1	88,0
Treindustri	91,1	90,0	90,5	92,5	92,0	92,4	92,9	92,5
Treforedling og papirvare ...	87,1	88,0	86,9	89,1	90,0	89,8	91,3	91,0
Grafisk industri	81,1	81,3	82,9	83,3	82,7	83,7	83,7	84,7
Kjemisk industri i alt	82,1	84,0	85,9	87,0	87,3	87,2	87,2	89,4
Mineralbearbeidende industri	74,3	76,6	79,0	80,6	83,1	83,3	83,6	85,2
Elektrokjemisk industri	88,4	89,3	89,4	90,6	91,4	93,1	93,4	92,1
Jern- og metallindustri	85,5	85,8	87,6	89,2	89,7	90,6	91,4	91,1
Landtransport	85,7	87,1	86,9	87,3	88,3	90,0	89,6	90,1

¹⁾ Gjennomsnittlig timefortjeneste eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l.

For kvinnelige arbeidere har det over en årrekke funnet sted en kontinuerlig bedring av lønnsnivået i forhold til menn. Mens den gjennomsnittlige timefortjeneste for kvinnelige arbeidere utgjorde 78,9 prosent av den tilsvarende timefortjeneste for mannlige arbeidere i 1973, var det tilsvarende forhold 84,0 prosent i 1979 og 85,0 prosent i 1980. I de enkelte bransjer ligger det relative lønnsnivået for kvinner høyere enn i industrien under ett. Stort sett varierer det relative lønnsnivået for kvinner i de enkelte bransjer i

1980 mellom 88 til 91 prosent av lønnsnivået for menn. Det relative lønnsnivået for kvinner lå lavest i grafisk industri. Dette skyldes at menn i de grafiske fag først og fremst er sysselsatt i avistrykkerier og boktrykkerier, mens kvinner i større grad er sysselsatt i bokbinderier.

Da de summariske gjennomsnittsfortjenestene for henholdsvis mannlige og kvinnelige arbeidere er lite sammenlignbare tallstørrelser, gir tallene bedre karakteristikk av utviklingstendensene enn av nivåforskjellen.

KAPITTEL 3

Inntektene i jordbruk og fiske

1. Inntektsutviklingen i jordbruket

Det er flere ulike inntektsbegreper og kilder som nyttes når inntektsutviklingen i jordbruket skal beregnes, og resultatene kan variere avhengig av hvilke begreper og kilder som velges.

Budsjettnemnda for jordbruket har i samarbeid med Norges landbruksøkonomiske institutt utarbeidet et sett av modellbruk som dekker de mest aktuelle driftsformer og bruksstørrelser. I modellene er det fastsatt bestemte effektivitetskrav til arbeids- og kapitalinnsatsen. Avlingsresultatene er basert på normaliserte avlinger og prisene på produktene er registrerte priser. Ved prognoser nyttes avtalepriser. I utvalgets rapport fra desember 1981 ble det gitt tall for et veid gjennomsnitt på 19 modeller. Medregnet produktivitetsvekst på 800—900 kroner pr. årsverk fra 1979 til 1981 (som anslått i St. prp. nr. 4 for 1981—82 Om tillegg til jordbruksavtalen 1980—1982 m.v.) viste beregningene en vekst i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk på gjennomsnittlig vel 5 pst. fra 1979 til 1980 og vel 12 pst. fra 1980 til 1981. Ajourført materiale for modellene vil om kort tid bli lagt fram for partene i jordbruksoppgjøret.

Budsjettnemnda for jordbruket utarbeider regnskapsmateriale for jordbruket totalt sett. Modellene og Totalregnskapet kan vise ulik inntektsutvikling, bl.a. på grunn av effektivitetskravene i modellene og fordi Totalregnskapet omfatter hele det faktiske jordbruket (dvs. noe mer enn modellene).

Da avlingene i jordbruket varierer med værforholdene, vil dette påvirke inntektsutviklingen. For å ta hensyn til dette utarbeider Budsjettnemnda for jordbruket ikke bare regnskaper basert på faktiske avlinger, men også totalregnskaper der det er lagt inn en normal produksjonsutvikling. I følge foreløpige oppgaver viser disse normaliserte regnskapene at vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk økte med 6,4 pst. fra 1979 til 1980 og med 8,7 pst. fra 1980 til 1981. Tallene er usikre og kan bli endret ved revisjon.

Fra nasjonalregnskapet foreligger foreløpige tall om driftsresultatet i jord-

bruket fram til 1981. Tallene er foreløpige og en må være forberedt på justeringer når mer ajourført grunnmateriale foreligger. Ved tolking av tallene må en være oppmerksom på at de er påvirket av avlingsvariasjoner fra år til år. Driftsresultatet regnet pr. årsverk økte med 11 pst. fra 1979 til 1980 og med ca. 18 pst. fra 1980 til 1981.

Driftsresultatet ifølge nasjonalregnskapet og begrepet vederlag til arbeid og egenkapital beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket har nokså forskjellig innhold. F. eks. er ikke gjeldsrenter trukket fra når en beregner driftsresultatet, mens de er trukket fra i det andre inntektsbegrepet.

Begrepet driftsresultat er nærmere omtalt i kap. 1, avsnitt 2.

Utvalget vil understreke at det ikke har tatt nærmere standpunkt til hvordan tallene ovenfor samsvarer med den faktiske inntektsutviklingen i jordbruket.

2. Inntektene i fiske

I fiskerieringen brukes flere begreper som belyser ulike sider av inntektsforholdene.

Lønnsevne pr. årsverk, er en beregnet størrelse og forteller hvor mye rederiet kan utbetale mannskapet dersom regnskapet skal balansere. Lønnsevnen er definert som sum inntekter minus sum kostnader inklusive avskrivninger m.v. dividert med antall årsverk. Lønnsevnen er et beregnet resultatmål og nivået vil i stor grad være påvirket av de kostnadsvurderinger som legges til grunn ved beregningen. Særlig vil valget av avskrivningsprinsipp ha stor betydning. Lønnsevnen er ikke særlig egnet til å belyse fiskernes faktiske inntekter.

Det grunnleggende prinsipp i avlønningsordningen i fisket er prosent- eller lottsystemet som går ut på at hver fisker har en bestemt prosent eller lott av delingsfangst (bruttofangst minus nærmere definerte fellesutgifter). Denne prosentatsen eller lotten kan variere alt etter om mannskapet eier redskaper, holder proviant selv osv. Den samlede arbeidsgodtgjørelsen til mannskapet omfatter

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

foruten mannskapslotter også eventuelle hyrer, ekstralotter eller proviant betalt av bårens/rederiets andel av delingsfangst. Ekstralotten går som regel til skipper, bas e.l. og må ses som et slags tillegg for arbeidslederfunksjonen.

Arbeidsgodtgjørelsen pr. årsverk vil således ligge en del høyere enn fiskerlotten pr. årsverk.

I tabell 3 a gis en oversikt over beregnet lønnsevne og arbeidsgodtgjørelse i perioden 1976—81 for fartøyer på 13 m (40 fot) og over.

Tall for lønnsevne gis etter to forskjellige definisjoner. Det vises til note i tabellen.

Tallmaterialet for årene 1976—80 er basert på de årlige lønnsomhetsundersøkelser som Budsjettnemnda for fiskerieringen utfører. Nemndas undersøkelser bygger på innhentede regnskapsoppgaver for vanlig godt drevne og vel utstyrte fartøyer, som brukes til fiske året rundt. Dette er i henhold til normer fastlagt i Hovedavtalen for fiskerieringen.

Det er således ikke et representativt utvalg for hele fiskeflåten som er grunnlaget for tallene i tabellen. Det beregnede inntektsnivået kan derfor ikke oppfattes som gjennomsnittstall for hele næringen.

Budsjettnemndas undersøkelser viser at gjennomsnittlig lønnsevne og arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk for fartøyer mellom 8 og 12,9 meter ligger lavere enn for fartøyer på 13 m og over. F.eks. var lønnsevnen 49 100,— kr og arbeidsgodtgjørelsen 56 500,— kr i 1980. De tilsvarende tall for fartøyer på 13 meter og over var 87 100,— kr og 121 800,— kr (inkludert minstelottutbetaling). Etter definisjonen i fotnote 2 i tabell 3 a, vil forskjellen i lønnsevne bli enda større.

For 1981 er det foretatt beregninger for fartøyer på 13 meter og over på grunnlag av foreløpige oppgaver for fangst og priser og for anslag over utviklingen i kostnader m.m. Disse anslagene er naturligvis usikre og må ventes å kunne bli revidert en god del senere.

I Budsjettnemndas materiale er definisjonen av årsverk knyttet til fartøyets driftstid, dvs.

den tid fartøyet er utrustet for fiske og mannskapet står ombord. Budsjettnemndas årsverksbegrep gir således uttrykk for den veide gjennomsnittlige bemanning ombord i fartøyene i løpet av året. Fartøyene som inngår i beregningene, skal normalt ha 30 ukers driftstid eller mer. Imidlertid kan Budsjettnemnda lempe på dette kravet dersom fangststopp eller regulering gjør at fartøyer ikke oppnår den driftstid de normalt ellers ville hatt. Gjennomsnittlig driftstid for Budsjettnemndafartøyene er 37—38 uker. En arbeidsgruppe har på grunnlag av materiale fra noen år tilbake beregnet at det ligger et forholdsvis stort antall timer bak et slikt årsverk.

På en del fartøygrupper blir det på grunn av arbeidets art benyttet utskiftningsmannskaper, slik at det står mer enn én mann bak ett årsverk. Inntekt pr. mann vil i slike tilfelle ligge lavere enn inntekt pr. årsverk.

I tabellen gis oppgaver over gjennomsnittlig lønnsevne og arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk for helårsdrevne fartøyer i alt, for fartøyer i torskefiskeriene¹) og for fartøyer i sildefiskeriene²). «I alt gruppen» omfatter noen flere fartøygrupper enn de som går inn under torske- og sildefiskeriene.

Lønnsevnetallene viser til dels store svingninger fra år til år. Dette har dels bakgrunn i sviktende fiskeressurser og overkapasitet blant enkelte fartøygrupper. Særlig har lønnsevnetallene for sildefiskeriene variert. Arbeidsgodtgjørelsen har økt både i sildefiskeriene og i torskefiskeriene fra år til år i perioden 1976—81 bortsett fra i 1978.

Det framgår av det materiale Budsjettnemnda legger fram at det er forholdsvis store inntektsforskjeller innen næringen. Dette gjelder både mellom distrikter, fiskerier og båttyper. Inntektsforskjellene er imidlertid ikke stabile. Forholdene kan skifte slik at fartøygrupper som tjener godt ett år kan ligge lavt neste år.

¹) Kyst- og bankfiske etter torskeartet fisk, rekefisk, line- og garnfiske på fjerne farvann, trålere og fabrikkskip.

²) Fiske med not og trål etter sild, makrell, lodde, brisling, øyepål, tobis, kolmule og polartorsk.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 3 a. Inntekter i fiskerinæringen 1976—1981. Helårsdrevne fartøyer på 13 meter og over. (For 1976—79 40 fot og over). Kroner.

		1976	1977	1978	1979	1980	1981
1. Lønnsevne pr. årsverk ¹⁾	I alt	73 700	80 500	49 300	53 300	87 100	101 000
	Torsk	68 100	85 100	61 600	68 300	91 900	110 000
	Sild	100 300	79 100	16 500	11 900	56 100	70 000
2. Lønnsevne pr. årsverk ²⁾	I alt	93 600	106 800	85 900	91 700	132 000	148 000
	Torsk	84 800	103 900	89 100	95 400	127 000	145 000
	Sild	130 000	128 500	77 200	82 400	143 200	160 000
3. Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ³⁾	I alt	86 000	97 900	95 800	102 700	121 800	137 000
	Torsk	77 000	92 800	92 400	100 300	117 100	136 000
	Sild	113 500	117 100	104 600	110 100	132 100	140 000

¹⁾ Lønnsevne pr. årsverk: Forutsatt beregnede avskrivninger etter gjenskaffelsesverdi, forrentning av egenkapital og at produktavgiften regnes som kostnad.

²⁾ Lønnsevne pr. årsverk: Forutsatt bokførte avskrivninger, ingen forrentning av egenkapital og at produktavgiften ikke regnes som kostnad. I Budsjettnemndas undersøkelser benyttes betegnelsen resultat pr. årsverk.

³⁾ For årene 1976—80 er utbetaling av minstelott fra garantikassene inkludert. I 1980 utgjorde dette gjennomsnittlig 2 200,— kr pr. årsverk.

Kilde: 1976—80: Budsjettnemnda for fiskerinæringen. For 1981: Anslag.

KAPITTEL 4

Prisutvikling og prispolitikk

1. Utviklingen i konsumprisindeksen

Prisstigningen fra januar 1980 til og med februar 1982 målt med konsumprisindeksen går fram av tabell 4 a.

Prisstigningen i 1970-åra lå i gjennomsnitt på ca. 8—9 prosent årlig, med den sterkeste stigningen i 1975 da konsumprisindeksen i gjennomsnitt steg med 11,7 prosent. I årene 1976—1978 var prisstigningen noe avtakende sett i forhold til 1975. Fra 1978 til 1979 var det en betydelig avdemping, og konsumprisindeksen viste en økning på 4,8 prosent. Dette var bl.a. en følge av pris- og inntektsstoppen og at det på statsbudsjettet for 1979 ikke ble foreslått takst- og avgiftsøkninger. Som følge av loven om inntektsstopp ble heller ikke jordbruksprisene innenfor jordbruksavtalens ramme økt. Dette ga en vesentlig prisdempende virkning i 1979. Etter at pris- og inntektsstoppen ble opphevet fra årsskiftet viste prisstigningen igjen sterk og tiltakende vekst gjennom 1980. Stigningstakten gjennom 1981

har derimot vært avtakende. Den gjennomsnittlige prisstigning fra 1979 til 1980 ble på 10,9 prosent og for 1981 viste konsumprisindeksen en stigning på 13,6 prosent.

Bortsett fra 1979 har prisstigningen i andre vestlige land vist noenlunde samme utvikling som i Norge. I første halvdel av 1970-åra var prisstigningen i OECD-landene i gjennomsnitt ca. 9 prosent pr. år. Stigningen var noe lavere i 1978. Pris- og inntektsstoppen i vårt land førte til en klar forskjell i 1979. Prisstigningen i andre vestlige land var dette året langt sterkere enn hos oss. Fra 1978 til 1979 steg konsumprisindeksen i gjennomsnitt 9,9 prosent i OECD-landene totalt. Både i Norge og innen OECD forøvrig var prisstigningen i 1980 sterkere enn forrige år. Mot slutten av 1980 og gjennom 1981 var imidlertid prisstigningstakten i en rekke OECD-land avtakende. I desember 1981 var konsumprisindeksen for OECD-land totalt 9,9 prosent høyere enn ett år tidligere. Tilsvarende tall i Norge var 11,9 prosent. Se forøvrig tabell 4 b.

Tabell 4 a. Konsumprisindeksen (1979 = 100).

	Indekstall			Endring fra året før Prosent	
	1980	1981	1982	1981	1982
Januar	104,0	119,8	134,2	15,2	12,0
Februar	105,7	120,7	135,1	14,2	11,9
Mars	107,5	123,1		14,5	
April	108,1	123,9		14,6	
Mai	109,3	124,4		13,8	
Juni	110,6	126,0		13,9	
Juli	111,9	127,8		14,2	
August	112,6	127,8		13,4	
September	113,7	129,0		13,4	
Oktober	114,8	129,3		12,6	
November	115,6	129,9		12,4	
Desember	116,4	130,3		11,9	
Årsgjennomsnitt	110,9	126,0		13,6	

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 4 b. Konsumprisindeksen i en del OECD-land. Prosentvis endring.

	1971—78 Gj.snitt	Endring fra året før			
		1979	1980	1981	Des. 80— des. 81
Norge	8,5	4,8	10,9	13,6	11,9
USA	6,7	11,3	13,5	10,4	8,9
Japan	9,8	3,6	8,0	4,9	4,3
Vest-Tyskland	5,2	4,1	5,5	5,9	6,3
Frankrike	9,0	10,8	13,3	13,1	14,0
Storbritannia	13,2	13,4	18,0	11,9	12,0
Italia	13,0	14,8	21,2	19,5	18,1
Sverige	8,9	7,2	13,7	12,1	9,1
Danmark	9,6	9,6	12,3	11,7	12,2
Finland	11,6	7,5	11,6	12,0	9,9
OECD-land (gj.snitt)	8,5	9,9	12,9	10,6	9,9
Europeiske OECD-land (gj.snitt)	9,9	10,7	14,2	12,3	11,9

Kilde: Månedlige pressemeldinger fra OECD.

Tabell 4 c.¹⁾ Konsumprisindeksen. 1979=100. Prosentvis stigning i delindeksen (A).
Bidrag fra de enkelte delindekser til totalindeksen (B).

Endring fra året før	A	B	A	B
	1979/1980 Prosent	1979/1980 Prosent- enheter	1980/1981 Prosent	1980/1981 Prosent- enheter
Matvarer	9	1,7	17	3,2
Drikkevarer og tobakk	4	0,1	25	0,9
Klær og skotøy	10	1,0	12	1,2
Bolig, lys og brensel	12	2,0	13	2,2
Møbler og husholdningsartikler	13	1,2	13	1,4
Helsepleie	12	0,3	10	0,2
Reiser og transport	12	2,3	12	2,3
Fritidssysler og utdanning	8	0,9	9	1,0
Andre varer og tjenester	18	1,3	15	1,2
Total	10,9	10,9	13,6	13,6

Merknad: Tabell 4 c er bereknet på grunnlag av oppgitt indekstall uten desimal.

¹⁾ En gjør oppmerksom på at vektgrunnlaget fra og med januar 1979 er basert på forbruket i 1977—79. Indekstall før 1979 kan derfor ikke uten videre sammenliknes med tall fra seinere år.

Tabellen viser at prisstigningen gjør seg gjeldende over store deler av varespektret.

Prisstigningen fra årsskiftet 1980/81 må sees i sammenheng med skatteendringen i 1981, med økte indirekte skatter og reduserte direkte skatter. Hovedtyngden av avgiftsøkningen og reduksjonen i matvaresubsidiene slo ut i januarindeksen, og med anslagsvis 2 poeng.

Prisene på oljeprodukter steg sterkt både i 1979 og 1980. Stigningen i prisene på bensin og på olje til oppvarming bidro direkte med 1,6 prosentenheter til den gjennomsnittlige

prisstigningen fra 1979 til 1980. I tillegg kom de indirekte utslagene gjennom prisøkninger på varer og tjenester der oljeprodukter brukes i produksjon eller i utføringen av ytelser. I 1981 var stigningen i disse produktene mer på linje med prisutviklingen generelt.

I tabell 4 d er konsumprisindeksen fordelt etter leveringssektor og viser utviklingen i følgende 6 hovedgrupper: jordbruksvarer, fiskevarer, andre norskproduserte konsumvarer, importerte konsumvarer, husleie og andre tjenester.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 4 d. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter leveringssektor. 1979 = 100.

	Vekt %/oo	Endring i pst.		
		jan. 79— jan. 80	jan. 80— jan. 81	jan. 81— jan. 82
Total	1 000,0	6,6	15,2	12,0
1. Jordbruksvarer	118,0	1,8	17,8	16,3
1.1 Mindre bearbeidde	72,8	2,2	17,6	17,1
1.2 Mer bearbeidde	45,2	1,2	18,2	14,6
2. Fiskevarer	13,4	5,2	27,2	17,2
3. Andre norskproduserte konsumvarer	353,2	9,6	18,8	12,8
3.1 Lite påvirket av verdensmarkedets priser	115,2	5,4	16,8	14,6
3.2 Påvirket av verdensmarkedet pga. stort import- innhold eller råstoffpris bestemt på verdens- markedet	104,6	21,1	26,1	11,2
3.3 Påvirket av verdensmarkedet pga. konkurranse fra utlandet	133,4	4,9	14,2	12,7
4. Importerte konsumvarer	250,3	7,9	8,5	7,4
4.1 Uten norsk konkurranse	139,9	10,1	5,8	7,7
4.2 Med norsk konkurranse	110,9	5,3	11,9	7,2
5. Husleie	81,2	1,2	10,7	10,1
6. Andre tjenester	183,4	4,4	16,5	14,2
6.1 Med arbeidslønn som dominerende priskomponenter	59,6	1,6	17,4	9,8
6.2 Også med andre viktige priskomponenter	123,8	5,7	16,1	16,3

Tabellen viser stigningen over året målt fra januar til januar for konsumprisindeksen fordelt etter leveringssektor. Mer tilfeldige utslag vil derfor kunne påvirke tallene. Tabellen viser at postene 1. «Jordbruksvarer» og 6. «Andre tjenester» steg svært moderat gjennom 1979. Denne utviklingen må i hovedsak kunne forklares ved loven om inntektsstopp som gjaldt gjennom hele 1979.

Bestemmelsen om prisstopp som sto ved lag fra februar 1978 må trekkes inn ved vurderingen av prisutviklingen på post 3, «Andre norskproduserte varer» og post 5, «Husleie». Den sterke prisstigningen i underposten 3.2 «Påvirket av verdensmarkedet» er en følge av prisutviklingen på gull- og sølvvarer og på mineraloljeprodukter. Disse varene går inn under post 3.2 Prisstoppforskriftene av 15. september 1978 som gjaldt ut 1979 omfattet, i motsetning til tidligere bestemmelser, også husleie. Stigningen fra januar 1980 til januar 1981 er sterkt påvirket av avgifts-/subsidieendringene som ble gjennomført fra årsskiftet og som er omtalt tidligere i kapitlet.

Også tallene for januar 1981—januar 1982 er sterkt påvirket av økte avgifter og økte offentlige priser fra årsskiftet. Avgiftene ble økt på sukker, mineralvann, øl, vin, brennevin og på tobakk. Subsidiene på mjøl ble redusert fra årsskiftet, og tilskottene på fersk fisk ble fjernet helt. I tillegg økte en del offentlige

priser som elektrisitet, offentlig kommunikasjon og teletakster. Tilsammen utgjorde dette omlag 2 prosent på konsumprisindeksen.

2. Prisregulering

Bestemmelsene om prisstopp fra 15. september 1978 ble fra 1. januar 1980 avløst av midlertidige forskrifter av 23. november 1979 om prisberegning og meldeplikt. Lov om innteksregulering avløste fra årsskiftet inntektsstoppen. Loven gjelder fram til 31. mars 1982.

Forskriftene av 23. november 1979 skulle motvirke at prisene ble satt høyere enn det som var strengt nødvendig ut fra bedriftenes kostnader. Bestemmelsene tok utgangspunkt i lovlig pris pr. 31. desember 1979, og ga noe videre adgang enn under prisstoppen til å gjøre tillegg for stigning i kostnader som påløp etter 31. desember 1979. Det ble også gjort noen flere unntak. Med virkning fra 1. januar 1980 ble det også bl.a. fastsatt prisbestemmelser om priser og avgifter på kommunale ytelser.

Fra 1. januar 1981 ble forskriftene om prisberegning og meldeplikt opphevet. De ekstraordinære prisreguleringstiltakene hadde da stått ved lag i 2 ½—3 år.

Avløsningsbestemmelser ble gitt ved forskrifter av 21. november 1980 om meldeplikt for pris- og avanseforhøyelser for produsenter og importører med omsetning større enn 15

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

mill. kroner pr. år. Forskriftene hadde som utgangspunkt at de ervervsdrivende selv skulle kunne fastsette sine priser og avanser. Men prismyndighetene skulle føre tilsyn med prisutviklingen, bl.a. gjennom meldinger fra de ervervsdrivende. Det ble derfor fastsatt relativt detaljerte retningslinjer som prismyndighetene ville legge til grunn ved vurdering av pristilleggene, og i forbindelse med kontroll.

Meldepliktsforskriftene var et ledd i overgangen til en friere markedstilpasning av prisene enn det som hadde vært tilfelle i foregående år.

I St. meld. nr. 69 for 1980—81 om bl.a. retningslinjer for prismyndighetenes arbeid i 1981, ble det uttalt at arbeidet med å fremme virksom konkurranse og motvirke skadevirkninger av konkurranseregulerende samarbeid, ville få økt betydning når de direkte prisreguleringer ble trappet ned. Gjeldende forskrifter på dette området skulle vurderes, det samme gjaldt de unntak og dispensasjoner som er gitt.

Fra 3. august 1981 ble meldepliktsforskriftene avløst av midlertidige forskrifter om prisstopp. Bakgrunnen var den sterkere prisstigningen enn det som var lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet for 1981, og dessuten ønske om å unngå et indeksoppgjør høsten 1981.

Prisstoppene ble opphevet fra 1. januar 1982. Prismyndighetenes hovedoppgave i 1982 vil være å bidra til å fremme fri markedstilpasning av prisene bl.a. ved tiltak som kan motvirke konkurransebegrensninger i næringslivet. Det skal ellers føres tilsyn med bedriftenes prisfastsetting bl.a. ved de midlertidige forskriftene av 17. desember 1981 om meldeplikt for pris- og avanseforhøyelse.

Meldingene etter disse forskriftene skal i prinsippet skje ved etterhåndsmelding, og skal i første rekke danne grunnlag for vurdering av prisutviklingen på ulike områder. De skal også benyttes som grunnlag for konkrete analyser av prisberegningen i de enkelte bedrifter som får meldeplikt. Det er videre varslet at dersom pris- og avanseforhøyelser tyder på en uforsvarlig pris- eller avanseutvikling i enkelte bransjer eller for enkelte produkter, vil prismyndighetene være innstilt på å treffe tiltak for å presse prisene eller avansene tilbake, fortrinnsvis ved konkurransefremmende tiltak, men om nødvendig i særskilte tilfelle også ved direkte reguleringer.

3. Prisutsiktene 1982. Forventninger

Prisstigningen fra desember 1981 til januar 1982 var på 3 prosent. Omlag $\frac{2}{3}$ av denne økningen kom fra økte offentlige takster, av-

gifter og reduksjon i subsidier; for detaljer, se avsnitt 1.

I tabell 1 i innledningen til dette kapitlet er tatt med tall for konsumprisindeksen for januar og februar. Beregninger foretatt i Prisdirektoratet viser at konsumprisindeksen for april 1982 vil kunne ligge omlag 2 $\frac{1}{2}$ prosent over tallet for februar.

4. Konsumprisindeksen for forskjellige husholdningstyper og utgiftsnivåer

På bakgrunn av omlegging av vektgrunnlaget for konsumprisindeksen, er det fortsatt ikke mulig å foreta de vanlige beregningene over konsumprisindeksen for forskjellige husholdningstyper og utgiftsnivåer. Beregningsutvalget regner med å komme tilbake til det i seinere rapporter.

5. Faktorene bak prisstigningen fra 1980 til 1981

Etter oppfordring fra Landsorganisasjonen igangsatte Beregningsutvalget i fjor høst analyser av faktorene bak den sterke prisstigningen i 1981. Resultatene ble presentert i utvalgets foreløpige rapport, kap. 2.3 og vedlegg 1 og 2.

Siden den gang har det kommet til nytt tallmateriale om den økonomiske utviklingen i 1981. På bakgrunn av dette ba Forbruker- og administrasjonsdepartementet i et brev av 15. februar i år Beregningsutvalget på nytt å vurdere prisutviklingen i 1981. Departementet bad også utvalget se nærmere på de prognoseteknikker som vanligvis brukes for å anslå prisstigningen.

Nye analyser av prisstigningen i 1981

Beregningsutvalget la i fjor høst fram resultatene fra tre forskjellige analyser av prisutviklingen fra 1980 til 1981. Prisdirektoratet hadde på oppfordring fra utvalget foretatt en undersøkelse av utviklingen i avansesatsene på private forbruksvarer, og resultatene fra denne undersøkelsen ble gjengitt i utvalgets rapport. Finansdepartementet redegjorde for de prisprognosene for 1981 som var lagt til grunn under utarbeidelse av nasjonalbudsjettet for 1981 og 1982, og i tillegg gjenga utvalget utviklingen i ulike delindekser fra importpris-, engrospris-, produsentpris- og konsumprisstatistikken.

Siden den forrige rapporten fra Beregningsutvalget ble skrevet har det første foreløpige nasjonalregnskapet for 1981 blitt publisert. På bakgrunn av henvendelsen fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet har derfor

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Beregningsutvalget sett nærmere på hva dette regnskapet kan si om faktorene bak den sterke prisstigningen fra 1980 til 1981. Dette er gjort ved hjelp av prismodellen i MODIS IV, hvor prisstigningen er forsøkt splittet opp på bidrag fra ulike faktorer.

Prismodellen i MODIS IV

I prismodellen i MODIS IV blir det skilt mellom tre hovedgrupper av priser:

- Internasjonalt bestemte priser
- Offentlig regulerte priser
- Kostnadsbestemte priser

Med internasjonalt bestemte priser menes priser på importerte varer og priser på norsk-produserte varer som antas i stor grad å være bestemt av prisutviklingen i andre land. Blant disse finner en prisene på bensin og fyringsolje, tekstilvarer m.m. Offentlig regulerte priser er priser som enten blir fastsatt direkte av det offentlige eller priser som blir bestemt etter forhandlinger mellom myndighetene og ulike organisasjoner, blant annet jordbrukspriser, priser på offentlig forretningsdrift, elektrisitetspriser, husleie etc. Kostnadsbestemte priser omfatter priser på varer som antas å være bestemt av produsentene. Dette er i første rekke priser på varer og tjenester som omsettes forholdsvis skjermet fra utenlandsk konkurranse. Eksempler på varer og tjenester med kostnadsbestemte priser i MODIS IV er enkelte matvarer, skotøy, møbler og en rekke privatproduserte tjenester. I tillegg til prisutviklingen på vareinnsats — som skriver seg igjen fra priser på andre varer og tjenester — vil endringer i prisene på kostnadsbestemte varer og tjenester kunne tilbakeføres til endringer i:

- Lønnsatser
- Produktivitet
- Brutto driftsmarginer

I MODIS IV er det spesifisert ialt vel 200 varer, og prisene på leveranser av disse varene til privat forbruk blir enten bestemt utenfor modellen (internasjonalt bestemte priser og offentlig regulerte priser) eller i modellen (kostnadsbestemte priser). Valget mellom å gruppere prisene på en vare som bestemt utenfor modellen eller som bestemt i modellen er dels foretatt på grunnlag av analyser av prisadferd, men er også i stor grad basert på skjønn. For flere av varene kan det derfor være gode argumenter både for å gruppere dem som varer med internasjonalt bestemte priser og som varer med kostnadsbestemte priser. Det er derfor en betydelig usikkerhet knyttet til å forsøke å dekomponere prisstigningen på utenlandske faktorer og innenlandske faktorer.

ningen på utenlandske faktorer og innenlandske faktorer.

Prisene i MODIS IV fastsettes i første omgang som basispriser, dvs. priser eksklusive subsidier, avgifter og varehandelsavanse. I konsumprisindeksen måles imidlertid kjøpepriser, de prisene som kjøperne faktisk betaler. Ved hjelp av MODIS IV kan en imidlertid også anslå hvor mye avgifts- og subsidieendringene fra 1980 til 1981 har bidratt til konsumprisstigningen.

De nye beregningsresultatene

Resultatene fra de nye beregningene er gjengitt i tabell 4 e. I tabellen er det også tatt med resultatene fra den tilsvarende beregning som Finansdepartementet foretok under utarbeidelse av nasjonalbudsjettet for 1982 og som ble gjengitt i vedlegg 2 i Beregningsutvalgets forrige rapport.

Det fremgår av tallene i tabellen at resultatene fra de nye beregningene ikke avviker radikalt fra resultatene fra Finansdepartementets beregninger i fjor høst. For de fleste komponentene avviker de bidragene til stigningen i konsumprisindeksen fra 1980 til 1981 som nå kan anslås, bare få ti-dels prosentpoeng fra de anslag som ble gjort i fjor høst. Men bidraget til prisstigningen fra driftsresultatet i næringer som antas å kunne overvelte økte kostnader og fortjenestemarginer i prisene, er i de nye beregninger anslått et halvt prosentpoeng høyere enn i Finansdepartementets beregninger. Det er imidlertid grunn til å understreke at det er særlig stor usikkerhet knyttet til dette tallet. Det skyldes dels beregningsmetoden — bidraget til prisstigningen fra denne komponenten er delvis anslått residualt — men også at det statistiske materialet som er lagt til grunn ved beregning av driftsresultatet i disse næringene er spesielt svakt.

Feiltolkninger

Etter at Beregningsutvalgets forrige rapport ble publisert oppstod det i massemedia og andre steder enkelte feiltolkninger om hva analysene av prisstigningen i 1981 hadde vist. Enkelte oppfattet resultatene dithen at halvparten av prisstigningen fra 1980 til 1981 — altså 6—7 prosentpoeng — kunne tilbakeføres til økt driftsresultat. Som det fremgår av tabell 4 e er dette ikke riktig. Etter de beregningene som ble publisert i Beregningsutvalgets forrige rapport bidro økte driftsresultat i næringer som en antar kan overvelte økte kostnader og fortjenestemarginer i prisene, til 2,5 prosentpoeng av en samlet prisstigning på vel 13 1/2 prosent. Som nevnt ovenfor viser

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

de nye beregningene som er foretatt, og som også er gjengitt i tabellen, et bidrag av grovt regnet samme størrelse.

Prognoseteknikker

I brevet av 15. februar i år til Beregningsutvalget skriver Forbruker- og administrasjonsdepartementet at det kan være større usikkerhet med hensyn til sammenhengen mellom kostnader og priser enn det tidligere ble regnet med. Departementet bad derfor Beregningsutvalget også å se nærmere på de prognoseteknikker som brukes for å anslå prisstigningen.

Under arbeidet med denne rapporten har det ikke blitt tid til å arbeide grundig med disse spørsmålene. I arbeidet med å dekomponere prisstigningen i 1981 på grunnlag av de foreløpige nasjonalregnskapstallene, har imidlertid Statistisk Sentralbyrå gjort enkelte nye erfaringer om bruk av MODIS IV i slike analyser. Disse erfaringene kan være nyttige ved utarbeidelse av senere prisprognoser ved hjelp av modellen, og Beregningsutvalget vil drøfte dem nærmere med Statistisk Sentralbyrå.

Oppsummering: Faktorene bak prisstigningen fra 1980 til 1981

I sin forrige rapport oppsummerte Beregningsutvalget resultatene fra de analysene av prisstigningen fra 1980 til 1981 som da var foretatt, slik:

«Den særlige prisstigningen i 1981 ser etter Beregningsutvalgets vurdering ut til å skrive seg fra betydelig vekst i de fleste prisbestemmende faktorer. Lønningene har økt forholdsvis sterkt. Viktige offentlige regulerte priser har vokst sterkere enn vanlig. Den indirekte beskatningen ble økt betydelig rundt årsskiftet 1980/81, noe som må ses i sammenheng med skatteomleggingen.

Beregningsutvalget understreker usikkerheten som en slik analyse nødvendigvis må være beheftet med. Men utvalget ser det som vanskelig å danne et konsistent bilde av den sterkere prisstigningen i 1981 uten å anta at avansesatsene eller driftsresultatets andeler av inntekten har økt vesentlig, kanskje først og fremst i de tjenesteytende næringene.»

Etter Beregningsutvalgets oppfatning nå gir ikke de nye beregningene som er foretatt, grunn til å endre denne konklusjonen. Beregningsutvalget vil imidlertid minne om at tall for avansesatser og driftsresultat ikke uten videre kan tolkes som uttrykk for foretakenes disponible inntekter (se kapittel 1).

Tabell 4 e. Anslåtte bidrag til prisstigningen fra 1980 til 1981 fra ulike faktorer*

Bidrag til konsumprisstigningen fra varer levert fra sektor med	Nasjonalbudsjettet 1982	Foreløpige nasjonalregnskapstall
Internasjonalt bestemte priser	3,1	2,8
— priser på importerte varer	1,7	1,6
— priser på varer produsert i Norge for hjemmemarkedet utsatt for utenlandsk konkurranse	1,4	1,2
Offentlig regulerte priser	3,9	3,7
— jordbrukspriser	1,0	0,9
— priser på offentlig forretningsdrift	0,5	0,4
— elektrisitetspriser	0,5	0,6
— husleie	1,4	1,3
— øvrige offentlig regulerte priser	0,5	0,5
Kostnadsbestemte priser	4,7	5,3
— lønninger	2,3	2,6
— produktivitet	-0,1	-0,3
— driftsresultat ¹⁾	2,5	3,0
Avgifter og subsidier	1,8	1,8
— avgifter	0,8	0,8
— subsidier	1,0	1,0
Konsumprisindeksen i alt	13,5	13,6

* Tabellen viser hvor mye de ulike faktorene har bidratt til prisstigningen fra 1980 til 1981 etter anslag laget ved utarbeidelse av Nasjonalbudsjettet for 1982 og etter anslag laget på grunnlag av foreløpige nasjonalregnskapstall for 1981.

¹⁾ Bidraget fra denne faktoren er delvis beregnet residuallt og derfor trolig mer usikker enn de andre anslagene.

KAPITTEL 5

Utviklingen i disponibel realinntekt

Innledning

Beregningsutvalget har beregnet utviklingen i disponibel realinntekt — inntekter etter fradrag for skatt og korrigert for prisendringer — for noen utvalgte grupper:

- Industriarbeidere
- Industrifunksjonærer
- Lønnstakere i statlig virksomhet
- Trygdede med minstepensjon
- Yrkesutøvere i jordbruket

Innen industrien viser lønnsstatistikkene at funksjonærene gjennomsnittlig hadde en høyere nominell inntektsvekst 1980—81 enn arbeidere. På de inntektsnivåer det er gjort beregninger for, har gruppene med lønnsvekst som for industriarbeider, hatt en svak nedgang eller stagnasjon i disponibel realinntekt fra 1980 til 1981. Gruppene med lønnsvekst som i gjennomsnitt for ledende funksjonærer har hatt en tildels klar framgang i disponibel realinntekt. Dette innebærer et brudd med tendensen fra 1970-årene da gruppene med lønnsvekst som for arbeidere og på de inntektsnivåer som er valgt ut i tabellen fikk den gunstigste utvikling i disponibel realinntekt.

For grupper med lønnsutvikling som for lavlønnsbedrifter, var veksten i disponibel realinntekt 1980—81 klart lavere enn året før, men allikevel langt mer gunstig enn for grupper med lønnsvekst som gjennomsnittet for industriarbeidere.

Lønnstakere i statlig virksomhet fikk i 1981 en liten økning i disponibel realinntekt fra året før. Økningen var størst på de laveste inntektstrinnene.

Trygdede med minstepensjon hadde også en vekst i disponibel realinntekt i 1981.

Yrkesutøvere i jordbruket hadde fra 1980 til 1981 en utvikling i disponibel realinntekt på samme måte som industriarbeidere, dvs. en svak nedgang.

Nærmere om forutsetningene for beregningene

De beregninger som er utført, gjelder følgende grupper:

a) Lønnstakere med inntekt i 1981 på 67 800 kroner, der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som for lavlønnsbedrifter (med lavlønns tillegg og tillegg under garantiordningen for LO/N.A.F.-området).

b) Lønnstakere med inntekt i 1981 på 70 000 kroner, 80 000 kroner og 90 000 kroner, der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for voksne industriarbeidere etter N.A.F.'s statistikk.

c) Lønnstakere med inntekt i 1981 på 90 000 kroner, 125 000 kroner, 150 000 kroner og 175 000 kroner, der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for funksjonærer i ledende stillinger etter N.A.F.'s statistikk.

d) Trygdetakere med minstepensjon.

e) Lønnstakere med inntekt i 1981 som for utvalgte stillingsgrupper i staten og med en inntektsutvikling i 1981 som disse stillingsgruppene har hatt.

f) Yrkesutøvere i jordbruket med inntekt på 60 000 kroner, 80 000 kroner og 100 000 kroner, og med et inntektsforløp før skatt som er satt lik utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk etter såkalt normaliserte tall (normale avlinger) fra Budsjettnemnda for jordbruket i årene 1979 til 1981.

For andre enn trygdetakerne er beregningene utført for enslige inntektstakere og for inntektstakere som forsørger ektefelle og henholdsvis to eller fire barn under 17 år. Den nominelle disponible inntekten beregnes ved at en trekker inntektsskatter og trygdepremier fra inntekten, samtidig som en for barnefamilier tar hensyn til forsørgerfradraget og barnetrygden. En kommer deretter fram til den disponible realinntekten ved å deflatere den nominelle disponible inntekten med kon-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

sumprisindeksen. Fra 1980 til 1981 steg den med 13,6 pst.

I tillegg til disse skatte- og trygderegler er det innarbeidet virkninger av mer spesielle økonomiske ordninger som er innført i de senere årene og som i prinsippet vil påvirke utviklingen i kjøpekraften. Dette gjelder bl.a. virkninger av lettelsene i skattleggingen av boliger og bankinnskott, fradragsrett for fagforeningskontingent, utviding av sparing med skattefradrag og virkninger av sykelønnsordningen. Det må understrekes at en rekke av de anslåtte virkningene som beregningsmessig er lagt fram for flere av disse ordningene, er usikre.

For 1981 har en innarbeidet skatteendringene som ble innført som ett av tiltakene i forbindelse med at indeksoppgjøret falt bort. Det ble her gitt følgende fradrag i skatten beregnet av pensjonsgivende inntekt etter følgende satser:

— av de første 100 000 kroner	0,5 pst.
— av de neste 50 000 kroner	0,3 pst.
— av det overskytende beløp	0 pst.

Endringene for 1981 i reglene for sparing med skattefradrag og skattefrie renteinntekter har en anslått vil bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer. Fordelen ved opparbeidelsen av rettigheter til en dags utvidet ferie er ikke innarbeidet i beregningene.

Endringer i disponibel realinntekt gir uttrykk for endringer i den reelle inntekt inntektstakere har etter at skatten er betalt. Dette beregnes ved å korrigere veksten i den disponible inntekten for prisstigningen. Beregningene av skattene er foretatt under generelle forutsetninger. For den enkelte vil mer individuelle forhold være av betydning, f.eks. i hvilken utstrekning en har fradrag for gjeldsrenter eller andre fradrag utenom minstefradraget. For stønader har en bare tatt hensyn til barnetrygden.

Det er grunn til å understreke at endringene i disponibel realinntekt ikke uten videre gir noe fullgodt uttrykk for endringene i en persons levestandard eller levekår, selv om den er en viktig levekårskomponent. Også fellesforbruket i form av undervisning, helsestell, sosiale ytelser og velferdstiltak fra arbeidsgiver utenom lønnsutbetalingene er av stor betydning for levekårene.

Beregningene bygger på en rekke forenkede forutsetninger og må brukes med varsomhet. I utvalgets tidligere rapporter er gjort nærmere rede for de forutsetninger som er lagt til grunn og ulike forbehold som må tas ved bruken av tallene. Det vises til rapport

nr. 1, mars 1980 fra Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene (NOU 1980: 16).

Lønnstakere i industrien

Fra 1980 til 1981 har en regnet med 10,1 pst. vekst i årslønn for voksne industriarbeidere i gjennomsnitt. Dette er i samsvar med anslagene i kapittel 2. I tillegg er det foretatt en særskilt beregning for å belyse virkningen av lavlønnsoppgjøret; her er det regnet med en årslønn i 1981 på 67 800 kroner og en lønnsvekst på 15 pst. fra 1979 til 1980 og 13 pst. fra 1980 til 1981. For funksjonærer i ledende stillinger er det fra 1980 til 1981 regnet med en årslønnsvekst på 11,8 pst.

Tabell 5 a viser den nominelle lønnsutviklingen før skatt for lønnstakere i industrien som inngår i beregningene.

Tabell 5 a. Utviklingen i nominell lønnsinntekt før skatt 1970—1981 for lønnstakere i industrien

	Årslønn for voksne industriarbeidere (gj.sn. menn og kvinner. N.A.F.s statistikk)		Årslønn for funksjonærer i ledende stillinger (N.A.F.s statistikk)	
	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring
1971	111,9	11,9	108,8	8,8
1972	121,9	8,9	115,2	5,9
1973	134,8	10,6	127,0	10,2
1974	158,2	17,4	143,5	13,0
1975	189,7	19,9	163,4	13,9
1976	211,6	11,5	183,8	12,5
1977	230,5	8,9	202,2	10,0
1978	248,4	7,8	219,7	8,7
1979	255,9	2,9	225,2	2,5
1980	281,7	10,1	242,1	7,5
1981	310,2	10,1	270,7	11,8
1970—73		10,5		8,3
1973—77		14,4		12,3
1977—81		7,7		7,6
1970—81		10,8		9,5

I tabell 5 b har en presentert utviklingen i disponibel realinntekt for utvalgte lønnstakergrupper i industrien. Tallene for 1980—81 er preget av at en har basert beregningene på to ulike lønnsindekser. Høyeste lønnsindeks gir klart gunstigste utvikling i disponibel realinntekt. Det er meget usikkert om disse indeksene gir et representativt bilde av utviklingen på de ulike inntektsnivåene. Det er likevel neppe tvil om at tendensen fra 1970-årene

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

med til dels langt gunstigere utvikling i disponibel realinntekt på lavere enn på høyere inntektstrinn for disse grupper i det private arbeidsliv, er snudd i 1981.

Ifølge tabellen fikk lønnstakergrupper med lønnsvekst 1980—81 som for ledende funksjonærer i industrien, dvs. 11,8 pst., en økning i disponibel realinntekt. Lønnstakere med lønnsvekst som for industriarbeidere, dvs. 10,1 pst., fikk på de fleste av de utvalgte inntektstrinnene en svak nedgang.

Det er utviklingen i årene 1980 og 1981 som har stått sentralt i inntektspolitikken i siste tariffperiode. Ses disse årene under ett, har barnefamilier med inntektsutvikling som for industriarbeidere opprettholdt sin kjøpekraft. En vil særlig understreke at grupper som har hatt fordelene av lavlønnsordningene mellom LO og N.A.F., har gjennom lavlønnsoppgjøret fått sin disponible realinntekt betydelig økt i to-årsperioden.

I eksemplet med lavlønnsprofil er det tatt utgangspunkt i en lønnstaker med en årslønn på 67 800 kroner i 1981 og som er ansatt i en

bedrift hvor den gjennomsnittlige timelønn eksklusiv alle tillegg var lavere enn 75 pst. av industriens gjennomsnitt. Det er ikke regnet med noen lønnsglidning for disse gruppene. Følgende tillegg er tatt med:

- Generelt tillegg 1. april 1980 på 160 øre pr. time (179 øre fratrukket 19 øre til lavlønnsfondet).
- Lavlønnsstillegget 1. april 1980 på 3 kroner pr. time.
- Tillegg under garantiordningen 1. oktober 1980 på 152 øre pr. time.

Dette gir en lønnsvekst fra 1979 til 1980 på om lag 15 pst. Fra 1980 til 1981 har en under de samme forutsetningene beregnet lønnsveksten til 13 pst. for denne gruppen.

Av tabell 5 b ser en klart at disse lavlønns-tilleggene innebærer en sterk økning i kjøpekraften for de lavlønte i 1980 og ytterligere forbedring i 1981.

Lønnstakere innen bedrifter med høyere gjennomsnittslønn enn i eksemplet vil få mindre lavlønns tillegg.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 5 b. Endring i disponibel realinntekt 1970—1981 lønnstakere i industrien.
Årlig prosentvis endring

Inntekt 1981	1970— 1981	1970— 1973	1973— 1977	1977— 1981	1977— 1978	1978— 1979	1979— 1980	1980— 1981
<i>Med lønnsutvikling som for lavlønsbedrifter:</i>								
67 800 kroner i 1981								
Enslig							1,8	0,4
Ektepar m/2 barn							4,3	0,6
Ektepar m/4 barn							5,2	0,0
<i>Med lønnsutvikling som i gjennomsnitt for industriarbeidere:</i>								
70 000 kroner i 1981								
Enslig	1,4	0,8	5,4	-1,9	-1,6	-2,5	-1,9	-1,4
Ektepar m/2 barn	1,9	1,1	4,7	-0,2	0,3	-0,7	1,1	-1,3
Ektepar m/4 barn	1,7	0,4	3,9	0,5	1,3	0,2	2,3	-1,6
80 000 kroner i 1981								
Enslig	1,5	0,8	5,5	-1,8	-1,7	-2,7	-2,2	-0,7
Ektepar m/2 barn	1,9	0,8	4,9	-0,3	0,2	-1,1	0,4	-0,7
Ektepar m/4 barn	1,7	0,1	4,2	0,3	0,9	-0,2	1,6	-1,1
90 000 kroner i 1981								
Enslig	1,4	0,4	5,5	-1,9	-1,8	-2,9	-2,8	0,0
Ektepar m/2 barn	1,7	0,3	5,0	-0,3	-0,2	-1,2	0,3	-0,2
Ektepar m/4 barn	1,6	-0,3	4,3	0,3	0,7	-0,4	1,5	-0,7
<i>Med lønnsutvikling som for ledende funksjonær i industrien:</i>								
90 000 kroner i 1981								
Enslig	0,4	-1,2	4,0	-1,9	-1,1	-3,3	-4,4	1,2
Ektepar m/2 barn	0,9	-1,0	3,6	-0,4	0,4	-1,6	-1,4	0,9
Ektepar m/4 barn	0,8	-1,4	3,1	0,2	1,1	-0,7	0,0	0,3
125 000 kroner i 1981								
Enslig	-0,1	-1,7	3,2	-2,0	-2,0	-3,8	-5,2	3,1
Ektepar m/2 barn	0,5	-1,5	3,4	-0,9	-0,2	-2,4	-3,1	2,0
Ektepar m/4 barn	0,5	-1,7	3,1	-0,4	0,4	-1,6	-1,7	1,4
150 000 kroner i 1981								
Enslig	-0,4	-2,1	2,4	-1,9	-2,3	-4,0	-5,3	4,1
Ektepar m/2 barn	0,1	-1,8	2,9	-1,2	-0,9	-2,8	-3,7	2,9
Ektepar m/4 barn	0,2	-2,0	2,6	-0,6	-0,2	-1,9	-2,5	2,2
175 000 kroner i 1981								
Enslig	-0,8	-2,8	1,8	-2,0	-2,3	-4,2	-5,6	4,5
Ektepar m/2 barn	-0,3	-2,4	2,3	-1,1	-1,2	-3,0	-3,8	3,6
Ektepar m/4 barn	-0,2	-2,5	2,0	-0,7	-0,6	-2,3	-2,6	2,9

Beregningsutvalget har fått oversendt et brev fra Norges Husmorforbund hvor det bes om at det i beregningsgrunnlaget for inntektsoppgjøret også tas hensyn til barnefamilier med 2 inntekter. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å foreta egne beregninger for denne typen familier ut fra at det vil bli nokså

vilkårlig hvilke inntektskombinasjoner og hvilken inntektsvekst som skulle legges til grunn.

Et visst inntrykk av inntektsutviklingen for 2-inntektsfamilier kan en likevel få ved å studere tabell 5 b over inntektstakere med inntektsvekst som for industrifunksjonærer. Det

samme gjelder tabell 5 f som omfatter ansatte i statlig virksomhet.

I 2-inntektsfamilier hvor den ene ektefellen har så lav inntekt at det lønner seg å bli lignet sammen i klasse 2, vil utviklingen i samlet disponibel realinntekt være omtrent som for de skisserte familietyperne i tabellene. Strengt tatt vil det også spille inn hvorledes foreldrefradraget (tidligere hustrufradraget) er blitt justert.

I 2-inntektsfamilier med inntekter så høye at ektefellene lignes særskilt i klasse 1, kan man noe summarisk gå ut fra utviklingen i disponibel realinntekt for enslige i de aktuelle inntektsnivåene og se på gjennomsnittlige endringer. Den prosentvise endring i den høyeste inntekten vil strengt tatt bety mer for samlet endring enn en tilsvarende prosentvis endring i den laveste inntekten.

For barnefamilier på disse inntektsnivåene må en også trekke inn betydningen av justeringer av barnetrygden. En sterkere årlig økning i trygden enn konsumprisindeksen vil isolert sett føre til en gunstigere utvikling i disponibel realinntekt for denne familietyper.

Tabell 1 c. Den nominelle utviklingen i trygdedes minstepensjon 1970—81.

	Minstepensjon for enslige		Minstepensjon for ektepar	
	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring
1971	114,0	14,0	115,7	15,8
1972	123,7	8,5	125,5	8,0
1973	133,7	8,1	135,5	8,0
1974	149,2	11,6	151,2	11,6
1975	170,4	14,2	172,9	14,4
1976	196,7	15,4	202,3	17,0
1977	227,5	15,7	236,7	17,0
1978	259,8	14,2	273,7	15,6
1979	278,9	7,4	295,8	8,1
1980	311,7	11,8	328,6	11,1
1981	357,0	14,5	376,5	14,6
1970—73		10,2		10,7
1973—77		14,2		15,0
1977—81		11,9		12,3
1970—81		12,3		12,8

Tabell 5 d. Endring i disponibel realinntekt 1970—81 for trygdede med minstepensjon. Årlig prosentvis endring

	1970—1981	1970—1973	1973—1977	1977—1981	1977—1978	1978—1979	1979—1980	1980—1981
Enslig	3,2	3,0	4,0	2,4	5,6	2,4	1,4	0,8
Ektepar	3,7	3,4	4,7	2,7	7,0	3,1	0,8	0,8

Trygdetakere med minstepensjon

Trygdetakernes inntekter er blitt endret tre ganger i 1981. Både grunnbeløp og særtilleggs-satser er hevet i løpet av året. 1. januar ble grunnbeløpet hevet med 500 kroner til 17 400 kroner. 1. mai ble det hevet ytterligere 1 700 kroner til 19 100, og 1. oktober ble beløpet økt med 500 kroner til 19 600. På årsbasis er grunnbeløpet hevet med 12,2 pst.

Særtillleggssatsene ble hevet med 4 prosentenheter fra 1. mai til 48 pst. for enslige og 45 pst. for ektefeller, eller 90 pst. for ektepar samlet.

Pensjonister har rett til særfradrag ved skatteligningen på 16 500 kroner i 1981. Særfradraget sammen med et eventuelt kommunalt tilleggfradrag gjør minstepensjonene skattefrie. Disponibel inntekt blir dermed lik minstepensjon. De gjennomsnittlige minstepensjoner i 1981 er på 27 882 kroner for enslige og på 45 067 kroner for ektepar. I 1980 var de på henholdsvis 24 345 kroner og 39 339

kroner. Det gir en vekst fra 1980 til 1981 på 14,5 pst. for enslige trygdetakere med bare minstepensjon og 14,6 pst. for trygdet ektepar med minstepensjon.

Selv med en prisstigning fra 1980 til 1981 på 13,6 pst. vil trygdetakere som mottar bare minstepensjon ha hatt vekst i disponibel realinntekt.

Fordi utgiftsforholdene varierer sterkt, vil de økonomiske forholdene for pensjonister med bare minstepensjon vise store variasjoner.

Sosialdepartementet har bedt om at det også presenteres tall for tilleggspensjonistenes inntektsutvikling. Beregningsutvalget har valgt å gi noen korte kommentarer i teksten.

Sett under ett er pensjonistenes inntektsutvikling preget av økninger i grunnbeløpet og at en stadig større andel mottar tilleggspensjon. Gjennomsnittlig tilleggspensjon øker med nye pensjonistkull. For pensjonister med minstepensjon vil også endringer i særtilleg-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

get påvirke utviklingen som nevnt foran. Alt i alt er det grunn til å gå ut fra at pensjonistenes gjennomsnittlige disponible realinntekter har økt de siste årene.

Ser vi på den enkelte pensjonist med tilleggspensjon, blir bildet endret. Deres pensjon øker i takt med grunnbeløpet, og dette beløpet økte med 12,2 pst. fra 1980 til 1981. Til sammenligning var konsumprisstigningen på 13,6 pst., slik at realinntekten gikk ned. Til tross

for en økning i særfradraget ved skatteligningen var det en svak nedgang i disponibel realinntekt for pensjonister med tilleggspensjon.

Kommentarene ovenfor gjelder pensjonsytelser fra folketrygden, mens pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av andre pensjonsordninger. Beregningsutvalget har ikke vurdert ytelser fra pensjonsordninger utenom folketrygden.

Tabell 5 e. Utviklingen i nominell lønnsinntekt før skatt for utvalgte grupper i statlig virksomhet

	Kontorass./ kontorfullmektig		Fagarbeider i Televerket og NSB		Førstesekr./ konsulent/ førstekons.	Ekspedisjonssjef/ underdirektør/ byråsjef	
	Indeks 1973=100	Arlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Arlig pst.vis endring	Arlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Arlig pst.vis endring
1974	112,6	12,6	111,2	11,2		110,4	10,4
1975	132,6	17,8	130,3	17,2		130,2	17,9
1976	148,5	12,0	144,9	11,2		141,6	8,8
1977	161,6	8,8	157,5	8,8		150,4	6,2
1978	175,2	8,4	171,2	8,7	6,6	159,7	6,2
1979	179,2	2,3	174,5	1,9	2,2	162,2	1,6
1980	201,6	12,5	193,0	10,6	7,8	178,4	10,0
1981	231,6	14,9	218,5	13,2	9,0	189,5	6,2
1973—77		12,7		12,0			10,7
1977—81		9,4		8,5	6,4		5,9
1973—81		11,1		10,2			8,3
Gjennomsnittlig årslønn i 1981-kroner		76 500		87 100		111 400	157 500

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 5 f. Utviklingen i disponibel realinntekt for grupper i statlig virksomhet 1973—1981. Gjennomsnittlig årlig vekst. Prosent

	1973— 1981	1973— 1977	1977— 1981	1977— 1978	1978— 1979	1979— 1980	1980— 1981
Inntekt 76 500 kroner i 1981.							
Inntektsutvikling som for kontorassistent/kontorfullmektig:							
Enslig	1,7	4,1	-0,6	-1,5	-3,6	0,2	2,4
Ektepar med 2 barn	2,3	3,7	0,9	0,3	-1,7	3,0	2,1
Ektepar med 4 barn	2,3	3,1	1,4	1,1	-0,7	4,1	1,3
Inntekt 87 100 kroner i 1981.							
Inntektsutvikling som for fagarbeider i Televerket og NSB:							
Enslig	1,1	3,7	-1,3	-1,6	-4,0	-1,6	1,9
Ektepar med 2 barn	1,8	3,4	0,2	0,1	-2,4	1,3	1,7
Ektepar med 4 barn	1,8	2,9	0,7	0,9	-1,4	2,5	1,0
Inntekt 111 400 kroner i 1981.							
Inntektsutvikling som for førstesekretær/konsulent/førstekonsulent:							
Enslig			-2,9	-3,4	-4,4	-4,5	0,8
Ektepar med 2 barn			-1,6	-2,0	-2,8	-1,7	0,1
Ektepar med 4 barn			-1,2	-1,2	-3,0	-0,4	-0,3
Inntekt 157 500 kroner i 1981.							
Inntektsutvikling som for ekspedisjonssjef/underdirektør/byråsjef:							
Enslig	-1,0	1,0	-2,9	-4,1	-5,1	-3,8	1,5
Ektepar med 2 barn	-0,3	1,5	-2,1	-2,8	-3,9	-2,2	0,6
Ektepar med 4 barn	-0,1	1,3	-1,5	-2,1	-3,1	-1,1	0,2

Lønnstakere i offentlig virksomhet

Beregningsutvalget har også på vanlig måte foretatt beregninger over utviklingen i disponibel realinntekt for lønnstakere i statlig virksomhet med inntektsutvikling som for fire utvalgte grupper, jfr. tabell 5 e.

Anslagene for den nominelle lønnsutviklingen i tabellen bygger på tall for gjennomsnittlig lønnsnivå. En må være oppmerksom på at endringer i de gjennomsnittlige lønns-tallene vil bli påvirket av endringer i sammensetningen av gruppene. Dersom andelen av stillinger med lavere lønn øker fra ett år til et annet, vil anslaget for lønnsstigningen bli trukket nedover, mens en økning i andel stillinger med høyere lønn vil trekke det oppover.

Beregningene bygger på samme virkninger av skatter og på samme prisutvikling som beregningene for lønnstakere i industrien.

Beregningene som er gjengitt i tabell 5 f viser at offentlig tilsatte fikk en bedre utvikling i disponibel realinntekt fra 1980—1981

enn industriarbeidere på samme inntektsnivå og med gjennomsnittlig lønnsvekst.

I forhold til industriansatte med lønnsvekst som for ledende funksjonærer, kommer offentlig ansatte dårligere ut.

Jordbruket

Beregningsutvalget har beregnet utviklingen i disponibel realinntekt for jordbruket fra 1979 til 1981. Beregningene omfatter enslige og husholdninger med to og fire barn og med skattbare nettoinntekter i 1981 på 60 000 kroner, 80 000 kroner og 100 000 kroner. Det er regnet med en formue på om lag 150 000 kroner i 1981. Formuen er antatt å ha økt i takt med konsumprisindeksen.

Det foreligger som nevnt i kapittel 3 flere tallsett med forskjellig utvikling i jordbruksinntektene. En har valgt å beregne utviklingen i disponibel realinntekt på grunnlag av inntekt pr. årsverk i gjennomsnitt i følge normaliserte tall fra Budsjettnemnda for jordbruket.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 5 g. Den nominelle inntektsutviklingen i jordbruket 1979—81

	Gjennomsnittsinntekt pr. årsværk ifølge Budsjettnemnda for jordbruket ¹⁾	
	Indeks 1979=100	Årlig prosentvis endring
1979	100	
1980	106,4	6,4
1981	115,7	8,7

¹⁾ Vederlag til arbeid og egenkapital.

Tabell 5 h. Endring i disponibel realinntekt i jordbruket. Prosent

	1979-80	1980-81
Inntekt i 1981 60 000 kroner		
Enslig	- 4,7	- 3,1
Ektepar med 2 barn	- 1,3	- 1,8
Ektepar med 4 barn	0,4	- 2,1
Inntekt i 1981 80 000 kroner		
Enslig	- 5,4	- 0,8
Ektepar med 2 barn	- 2,1	- 1,1
Ektepar med 4 barn	- 0,5	- 1,4
Inntekt i 1981 100 000 kroner		
Enslig	- 5,9	0,8
Ektepar med 2 barn	- 3,0	- 0,1
Ektepar med 4 barn	- 1,5	- 0,5

Fra 1979 til 1981 var det ut fra de valgte forutsetninger en nedgang i disponibel realinntekt for de ulike inntektsnivåer og familietyper med mellom 2 og 8 pst. Særlig var nedgangen sterk for enslige fra 1979 til 1980. Det siste året var utviklingen i disponibel realinntekt for jordbrukerne omtrent som for industriarbeidere.

KAPITTEL 6

Utviklingen i Norges konkurranseevne

1. Lønnsstatistikk

I tabell 6 a er det for utvalgte land gitt en oversikt over utviklingen i gjennomsnittlige timefortjenester (eksklusive betaling for helge- og feriedager) for voksne industriarbeidere fra 1970 til 1980. Dessuten er de lønnsdata som foreligger over utviklingen fra 1. halvår 1980 til 1. halvår 1981 tatt med. Den årlige gjennomsnittlige stigning i tidsrommet 1970 til 1980 er oppgitt både i de respektive lands valuta og omregnet til norsk valuta. Dessuten er stigningen beregnet årlig fra 1978 til 1980 og fra 1. halvår 1980 og til 1. halvår 1981 i de respektive lands valuta.

Som det fremgår av tabellen steg timefortjenesten for voksne industriarbeidere i Norge med 200,2 prosent mellom 1970 og 1980. Den sterkeste stigning i dette tidsrommet målt i de respektive lands valuta fant sted i Storbritannia med 329,0 prosent og den svakeste

i Sveits og Sambandsstatene med henholdsvis 105,7 prosent og 117,0 prosent. Veksten i timefortjenestene som i de fleste land viste en stigende tendens frem til 1975, viste senere en avtagende tendens frem til 1978. Fra 1978 til 1980 viser lønnsutviklingen igjen en oppadgående tendens i de fleste land. Den sterkeste stigningen i timefortjenestene fra 1979 til 1980 fant sted i Storbritannia og Frankrike med henholdsvis 17,8 prosent og 15,1 prosent og den svakeste stigningen i Sveits og Vest-Tyskland med henholdsvis 5,1 prosent og 6,2 prosent. Fra 1. halvår 1980 til 1. halvår 1981 er det i de fleste land omtrent den samme lønnsutvikling som i det foregående kalenderår. Det har imidlertid funnet sted en markert nedgang i stigningstakten i Storbritannia. Det ser også ut til at en mer merkbar nedgang har funnet sted i Danmark og Japan, mens det motsatte er tilfelle i Sambandsstatene.

Tabell 6 a. Stigning i timefortjenesten for voksne industriarbeidere. Prosent

	Stigning 1970—80 Omregnet til norske kroner			I vedkommende lands valuta				
	1970—80 Totalt	1978—79	1979—80	Stigning 1970—80		1978—79	1979—80	1. halvår 1980—
				Totalt	Gj.snitt pr. år			1. halvår 1981
Norge ¹⁾	200,2	2,8	9,5	200,2	11,6	2,8	9,5	13,1
Danmark	218,2	10,5	1,3	244,5	13,2	9,1	11,2	8,7
Sverige	136,4	10,1	9,3	176,9	10,7	8,2	10,5	11,7
Finland	203,1	14,0	14,9	289,2	14,6	11,5	12,8	13,6
Belgia	304,2	12,0	7,0	241,5	13,1	8,0	9,4	9,2
Frankrike	246,6	15,1	13,1	281,9	14,3	12,5	15,1	14,2
Nederland	271,1	10,1	3,1	193,8	11,4	5,8	4,6	2,3
Storbritannia	188,7	24,6	26,0	329,0	15,7	16,7	17,8	10,4
Sveits	267,4	9,5	1,8	105,9	7,5	3,5	5,1	5,2
Vest-Tyskland	206,6	11,7	4,5	120,0	8,2	5,5	6,2	5,9
Sambandsstatene	48,9	4,6	5,9	117,0	8,1	8,4	8,7	10,9
Canada	68,3	2,4	7,6	172,1	10,5	8,8	10,1	12,1
Japan	297,0	-4,2	2,1	260,7	13,7	3,8	8,1	5,7

Kilde: S.A.F. Wages and total labour costs for workers. OECD: Main economic indicators, etc.

¹⁾ Inklusive offshorearbeidere i industrien.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Den sterkeste stigningen i dette tidsrommet fant sted i Frankrike og Finland med henholdsvis 14,2 prosent og 13,6 prosent og den svakeste stigningen i Nederland og Sveits med henholdsvis 2,3 prosent og 5,2 prosent. En forholdsvis svak stigning fant også sted i Japan og Vest-Tyskland med henholdsvis 5,7 prosent og 5,9 prosent.

2. Direkte og totale lønnskostnader

Lønnsstatistikk over timefortjenester gir ikke en fullstendig beskrivelse av utviklingen i lønnskostnadene. Det skyldes at stigningstakten i de indirekte lønnskostnadene som f.eks. arbeidsgiveravgiftene til trygdene og andre sosiale utgifter ikke er den samme som for den direkte lønn for arbeidet tid. Det er heller ikke tilstrekkelig å bruke den direkte lønn for arbeidet tid. Det er heller ikke tilstrekkelig å bruke den direkte lønn for arbeidet tid som sammenligningsgrunnlag for lønnskostnadene fra land til land. Det skyldes at de indirekte lønnskostnadene viser store variasjoner fra land til land.

Tabell 6 b gir en oversikt over de totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere

fordelt på gjennomsnittlige timefortjenester (eksklusive betaling for helge- og feriedager) omregnet til norsk valuta og medregnet indirekte personalkostnader. De indirekte personalkostnadene omfatter betaling for helge- og feriedager, lønn under sykdom og velferdspermisjoner, arbeidsgiveravgiftene til trygdene og andre sosiale kostnader som knytter seg til bruken av arbeidskraft i overensstemmelse med ILO's standard for klassifisering av indirekte lønnskostnader. Til slutt i tabellen er det gitt en oversikt over en relativ gruppering av de enkelte lands totale lønnskostnader hvor nivået i Norge er brukt som basis.

Når de totale lønnskostnadene pr. timeverk brukes som basis (Norge = 100) lå de i Belgia på 115, i Sverige på 112 og i Vest-Tyskland og Nederland på henholdsvis 107 og 105. For Danmark utgjorde det tilsvarende forholdstallet 99. I de øvrige land som er med i tabellen, lå lønnskostnadene pr. timeverk lavere enn i Norge. I USA lå lønnskostnadene på 83 prosent, i Frankrike på 80 prosent og i Storbritannia på 66 prosent av nivået i Norge. Lavest lå lønnskostnadene for de land som er med i tabellen, i Japan med et forholdstall på 54.

Tabell 6 b. Direkte totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere i 1980

	Gj.sn. timefortj. for voksne menn og kvinner i n.kr. ¹⁾	Indirekte perso- nalkostnader i pst. av lønn for arbeidet tid	Totale lønns- kostnader pr. time i n.kroner	Gj.sn. total lønn pr. arbeidet time for voksne arbeidere
	kr	%	kr	Norge=100
Belgia	37,67	79	67,43	115
Sverige	39,52	66	65,60	112
Vest-Tyskland	35,93	75	62,88	107
Nederland	34,36	80	61,85	105
Norge	39,67	48	58,71	100
Danmark	46,27	25	57,83	99
Sveits	39,94	28	51,12	87
Sambandsstatene	35,99	36	48,95	83
Frankrike	25,96	81	46,99	80
Canada	34,73	30	45,15	77
Finland	26,28	58	41,52	71
Storbritannia	28,64	35	38,66	66
Japan	26,72	19	31,80	54

¹⁾ Eksklusive feriepenger og betaling for hellig- og høytidsdager.
Kilde: S.A.F. Wages and total labour costs for workers.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 6 c. Totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere 1966—1980. Relative tall. Norge = 100

	1966	1978	1979	1980
Sverige	128	104	112	112
Norge	100	100	100	100
Danmark	103	99	105	99
Sambandsstatene	199	87	87	83
Belgia	85	105	115	115
Nederland	78	103	109	105
Vest-Tyskland	98	103	110	107
Sveits	88	90	94	87
Finland	83	62	67	71
Frankrike	80	71	77	80
Storbritannia	81	46	56	66

Omregnet til norske kroner etter valutakurser i vedkommende år.

Foruten en oversikt over de totale lønnskostnader pr. time gir tabell 6 b også en oversikt over omfanget av de indirekte personalkostnadene i prosent av lønn for arbeidet tid. Som det fremgår av tabellen viser de indirekte personalkostnadene store variasjoner fra land til land. Mens disse kostnadene i Norge utgjorde 48 prosent av lønn for arbeidet tid i 1980, lå de høyest i land som Frankrike, Nederland, Belgia og Vest-Tyskland hvor de varierte fra 81 prosent til 75 prosent. Lavest lå de indirekte personalkostnadene i land som Japan, Danmark og Sveits hvor disse kostnadene varierte fra 19 prosent til 28 prosent av lønn for arbeidet tid.

I tabell 6 c er det gitt en oversikt over utviklingen i de totale lønnskostnader pr. timeverk i tidsrommet 1966 til 1980 for voksne industriarbeidere hvor nivået i Norge er brukt som basis. Tabellen viser at det i dette tidsrommet har funnet sted betydelige forskyvninger i lønnskostnadene pr. timeverk landene imellom. Som det fremgår av tabellen fant det sted en sterk utjevning i lønnskostnadene mellom Norge på den ene side og Sverige og Sambandsstatene på den annen side frem til 1978. Mens lønnskostnadene pr. timeverk i Sambandsstatene lå dobbelt så høyt som i Norge i 1966, lå de tilsvarende kostnader 13 prosent lavere enn i Norge i 1978 og 17 prosent i 1980. I Sverige lå lønnskostnadene pr. timeverk 28 prosent høyere enn i Norge i midten av 1960-årene, mens de lå 4 prosent høyere i 1978 og 12 prosent i 1979 og 1980. På den annen side lå lønnskostnadene i Belgia og Nederland i 1966 henholdsvis 15 og 22 prosent lavere enn i Norge, mens de i 1980 lå henholdsvis 15 og 5 prosent høyere enn i Norge.

Den sterke forskyvningen i tallene fra 1978 til 1979 skyldes de inntektspolitiske tiltakene i Norge.

3. Kursutviklingen for norske kroner

I avsnitt 6.4 omtales utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i Norge og hos våre handelspartnere. Ved slike sammenlikninger spiller valutakursutviklingen en viktig rolle. En har derfor valgt å starte med å omtale denne.

Valutamarkedet i 1981 var preget av sterke kurssvingninger. Fram til august steg kursen på amerikanske dollar mot vest-europeiske valutaer, spesielt tyske mark. I dette tidsrommet styrket dollaren seg nær 30 pst. i forhold til tyske mark. Denne kursstigningen fulgte etter en stigning på ca 12 pst. i siste halvdel av 1980. Kursbevegelsen må bl.a. ses i sammenheng med det høye amerikanske rentenivået og kapitalbevegelser mot dollar.

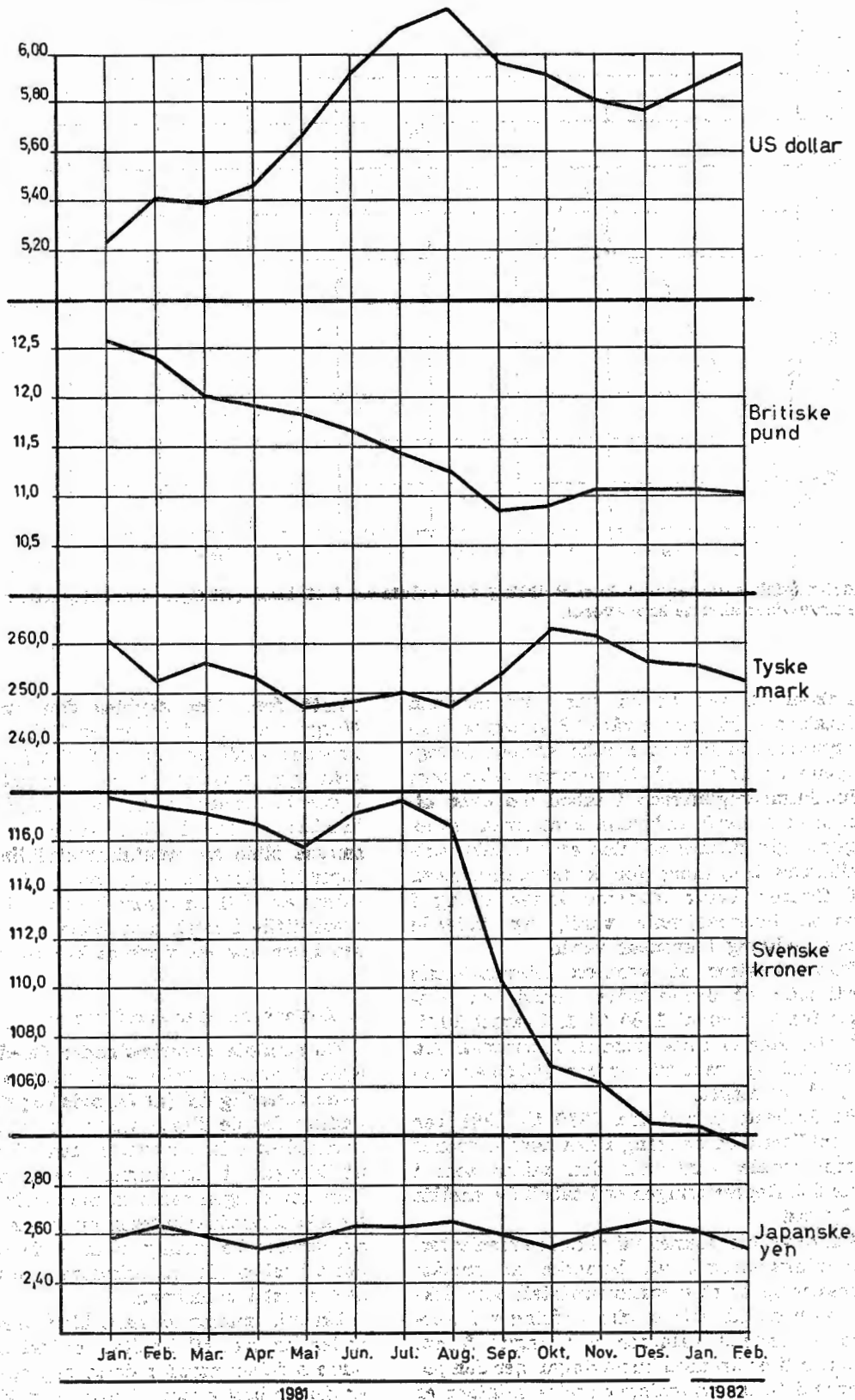
Den norske krone depresierte ikke like mye mot amerikanske dollar som andre europeiske valutaer. Fra årsskiftet og fram til midten av august var depresieringen av norske kroner mot dollar ca 22 pst. Japanske yen fulgte i stor grad dollarens bevegelser, men mot de fleste andre valutaer styrket den norske krone seg. Se figur 6.1. Fra august gikk kursutviklingen stort sett i motsatt retning med markert kursoppgang for tyske mark og sveitsiske franc og nedgang for dollar. Dollarutviklingen var imidlertid ikke entydig. Nedgangen siden august og ut året ble avbrutt av relativt sterke, men kortvarige oppsving i kursen. De første månedene av 1982 er igjen preget av oppgang i dollarkursen overfor andre valutaer.

Det siste halve året har det også skjedd flere devalueringer og revalueringer. Sverige devaluerte 14. september ved å sette opp verdien på andre valutaer med 10 pst. Sammen med flere andre tiltak er devalueringen ment å bidra til en bedring i svensk industris konkurransevne. Den 4. oktober ble det i et samordnet opplegg i EF foretatt kursendringer for fire av valutaene. Tyske mark og nederlandske gylden revaluerte med 5,5 pst., mens franske franc og italienske lire devaluerte med 3 pst. Kursendringene kan være en følge av økt spenning innen det europeiske valutasytem, EMS, som de fleste valutaene innen EF er knyttet til. 21. februar 1982 skjedde på ny devalueringer innenfor EMS. Danske kroner ble da skrevet ned med 3 pst. og belgiske franc med 8,5 pst.

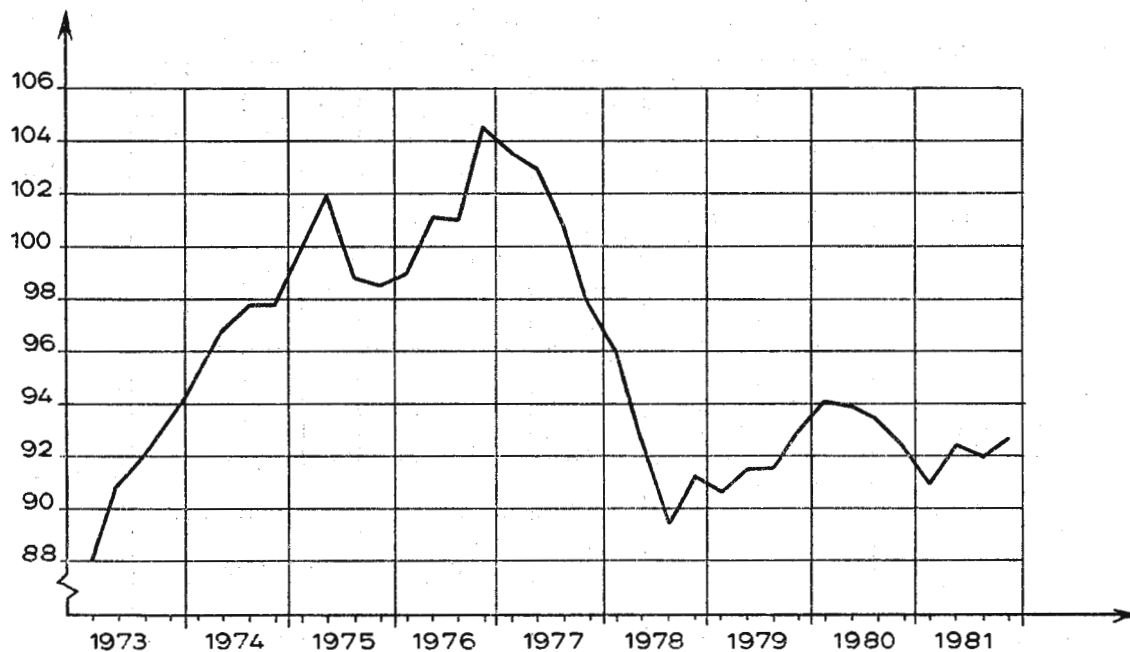
Et samlet bilde av utviklingen i kronens internasjonale verdi i årene 1973 til 1981 målt med IMF-vekter er vist i figur 6.2. Tallene er

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Figur 6.1. Månedlig gjennomsnitt av bankenes salgs- og kjøpskurs for brukte ved omregning til kroner i valutastatistikken

Figur 6.2. Kursutviklingen for den norske krone målt med IMF-vekter¹⁾.
Indekser 1975 = 100

¹⁾ Aritmetisk sammenveid kursutvikling for valutaene i 13 land (viktigste handelspartnere). Stigende kurve viser økende kroneverdi.

framkommet ved at en har veid sammen valutakursendringene i våre 13 viktigste konkurrentland målt med norske kroner. Beregningene er utført på tilsvarende måte som valutakursberegningene i tabell 6 e over utviklingen i norsk industris konkurranseevne. Figuren gir således et bilde av valutakursutviklingens betydning for konkurranseevnen.

I figuren betyr stigende kurve øking i kronens internasjonale verdi, og fallende kurve nedgang i kronens verdi.

Figuren viser at kronens internasjonale verdi målt på denne måten, hadde en nedgang fra 1. kvartal 1980 til 1. kvartal 1981. Deretter steg den noe fram til 2. kvartal. Fra 3. kvartal og fram til februar 1982 har verdien på ny steget.

På årsbasis regnet fra 1980 til 1981 var det imidlertid en nedgang i den norske kronens internasjonale verdi når den måles som i figur 6.2. Depresieringen er i tabell 6 e anslått til 1,4 pst.

Andre vekstsystemer vil gi andre resultater. Beregningsutvalget vil bemerke at anslått depresiering er et gjennomsnittstall som dekker over de til dels sterke endringer i kursene på enkelte valutaer som angitt foran.

Generelt er kronens kurssvingninger dempet i forhold til de svingninger andre valutaer er

utsatt for. Det skyldes den valutakurven Norge etablerte i desember 1978, som holder kronens verdi noenlunde fast i forhold til et veid gjennomsnitt av valutaen til våre viktigste handelspartnere. De bevegelsene kurvindeksen hadde i 1981, viser for øvrig det samme bilde av valutakursutviklingen som i figur 6.2. Kurvindeksen viste de 3 første kvartalene av 1981 en lavere kroneverdi enn gjennomsnittlig i 1980, men siden har kurvindeksen igjen vist en sterkere kroneverdi.

4. Lønnskostnadene i industrien

De samlede lønnskostnader (medregnet sosiale utgifter) utgjør — direkte og indirekte — en vesentlig del (anslagsvis 70 pst.) av kostnadene for de fleste varer og tjenester som framstilles i konkurranse med utlandet. For utviklingen i konkurranseevne vil derfor lønnsutviklingen sammen med endringer i arbeidskraftproduktiviteten og kroneverdien, få avgjørende betydning. Som et felles mål for dette brukes ofte lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien.

En må imidlertid være klar over at kostnader knyttet til kapital, energi og råvareinnsats faller utenfor dette begrepet. Tallene er derfor best egnet til å gi uttrykk for end-

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

ringer i konkurransestillingen fra et tidspunkt til et annet for de mest arbeidsintensive industrigrenene. Dersom det skjer store endringer i en rekke andre kostnader, kan dette også påvirke industriens konkurransevne sterkt.

I tabell 6 d er vist et samlet mål for utviklingen i lønnskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri sammenliknet med kost-

nadsutviklingen i andre land for perioden 1970—1981.

Den bedringen i vår kostnadsposisjon som startet i løpet av 1977 og fortsatte i de to følgende årene 1978 og 1979, synes å ha stoppet opp i 1980. I 1979 og 1980 hadde vi ifølge tabellen kommet tilbake til omtrent samme konkurranseposisjon som i 1975.

Tabell 6 d. Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i Norge og i konkurrerende land. (1970 = 100) Målt i norske kroner. Prosentvis årlige endringer

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981 ¹⁾
1. Lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri	100	110,3	116,4	124,3	140,6	172,0	192,3	215,8	233,3	233,7	252,8	279,8
2. Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien hos våre viktigste konkurrerende land målt i kroner ..	100	108,3	113,8	116,1	127,7	143,5	148,7	157,3	180,9	191,2	205,0	223,1
3. Relative lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri (1:2)	100	101,8	102,3	107,1	110,1	119,9	129,3	137,2	129,0	122,2	123,3	125,4
4. Do. prosentvis endring fra året før		1,8	0,5	4,7	2,8	8,9	7,8	6,0	-6,0	-5,3	0,9	1,7

¹⁾ Anslag. De norske tallene er foreløpige nasjonalregnskapstall for februar 1982.

Kilde: Nasjonalregnskapet for norske tall. IMF for våre konkurrenters tall.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 6 e. Lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i industrien.
Prosentvis endring fra året før

	IMF vekter ¹⁾	LPE-endring i nasjonal valuta			Valutakurs- utviklingen i norske kroner			LPE-endring i norske kroner		
		1979	1980	1981 ²⁾	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Belgia	2,2	1,2	6,2	7 ^{1/2}	3,0	-1,5	-10,2	4,2	4,6	-3,5
Canada	3,3	8,5	11,0	9 ^{1/2}	-6,1	-2,3	13,3	1,9	8,4	24,1
Danmark	6,3	8,5	6,6	7	1,2	-8,9	-8,1	9,8	-2,9	-1,7
Frankrike	8,5	9,2	14,2	15 ^{1/2}	2,3	-1,7	-9,5	11,7	12,3	4,5
Italia	3,1	9,6	13,5	21	-1,3	-5,2	-12,3	8,2	7,6	6,1
Nederland	4,3	3,8	4,6	1 ^{1/2}	4,1	-1,5	-7,4	8,1	3,0	-6,9
Storbritannia	13,6	14,7	23,3	8	6,8	7,0	0,9	22,5	31,9	9,0
Sverige	13,9	1,1	9,3	8	1,8	-1,2	-2,7	2,9	8,0	5,1
Sveits	1,1	-0,7	1,6	4 ^{3/4}	3,3	-3,1	-0,7	2,6	-1,5	4,0
Vest-Tyskland	16,4	2,7	7,5	3	5,8	-1,6	-6,6	8,7	5,8	-3,8
Østerrike	1,4	-1,7	4,7	7 ^{1/2}	4,9	0,8	-5,7	3,1	5,5	1,4
Japan	15,7	-1,3	1,7	4	-7,6	-5,6	18,9	-8,8	-4,0	23,7
Sambandsstatene	10,2	8,6	11,2	8 ^{1/2}	-3,4	-2,5	16,2	4,9	8,4	26,1
Handelspartnere	100,0	5,3	9,9	7,3	1,0	-1,7	1,4	6,4	8,0	8,8
Norge		0,2	8,2	10,7				0,2	8,2	10,7
Endring i rel. lønnskostnad pr. prod. enhet i norsk indu- stri. Prosentvis endring fra foregående år ³⁾								-5,8	0,2	1,7

¹⁾ Disse vektene angir den samlede konkurransemessige betydning de respektive land har for norsk tradisjonell eksport og hjemmekonkurrerende varer. De angir både den betydning landene har som direkte avtakere av norske produkter og den rolle de spiller som konkurrenter på våre markeder innen de samme produktgrupper. Vektene er laget med basis i 1975.

²⁾ Anslag.

³⁾ Tallene samsvarer ikke fullt ut med vekstratene i tabell 6 d pga. beregningsmåten. I tabellen over er prosentendring fra det ene året til det andre veid sammen som et aritmetisk gjennomsnitt, mens tabell 6 d er beregnet fra geometrisk gjennomsnitt og fast basisår.

Kilde: IMF, Statistisk Sentralbyrå og Salderingsproposisjonen, St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 13 (1981—82).

Bedringen i konkurranseevnen mellom 1977 og 1980 kan i hovedsak tilskrives lavere vekst i lønnskostnadene i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere.

Valutakursutviklingen har også isolert sett bidratt til bedret konkurranseevne i denne perioden, mens produktivitetsutviklingen har hatt motsatt effekt med klart svakere vekst innen norsk industri i disse årene enn hos gjennomsnittet for våre handelspartnere.

Ut fra foreløpige nasjonalregnskapstall over året 1981 fra Statistisk Sentralbyrå har lønnskostnader pr. årsverk i industrien økt fra 1980 til 1981 med 11,2 pst. Samtidig har produktivitetsveksten pr. årsverk vært 0,5 pst. Det gir en vekst i lønnskostnader pr. produsert enhet på 10,7 pst.

Ut fra 1981-tall over utviklingen av lønnskostnader pr. produsert enhet i Norge og hos

våre handelspartnere (se tabell 6 e) vil Beregningsutvalget anslå at norsk industri i 1981 hadde en forverring av sin konkurranseevne målt på denne måten på mellom 1 og 2 pst.

I tabell 6 e er det for en del land gjengitt detaljerte tall over utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien. 1979—80-tallene er hentet fra IMF-s database (februar 1982), mens 1981-anslagene er fra Salderingsproposisjonen (St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 13 (1981—82)). For 1981 blir den sammenveide veksten 7,3 pst. regnet i nasjonal valuta og 8,8 pst. regnet i norske kroner. Til sammenlikning var de tilsvarende anslagene i utvalgets foreløpige rapport (se tabell 3 b) 8,4 pst. og 10,0 pst., men utvalget antydte der samtidig at kostnadsveksten hos våre handelspartnere i 1981 så ut til å bli mer moderat enn anslagene viste.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

For 1982 peker de foreliggende prognosene mot en redusert pris- og lønnsvekst i den industrialiserte verden. OECD forutsatte også en slik utvikling i sin siste halvårsrapport fra desember 1981. Se kap. 7.1 om Verdensøkonomien.

Som det kommer fram i tabell 6 e, er det store forskjeller i kostnadsutviklingen mellom de enkelte land. Pga. disse avvikene vil ikke et veiet gjennomsnitt gi fullgodt uttrykk for den endrede konkurransesituasjon norsk industri vil stå overfor.

En rekke av våre viktigste handelspartnere, bl.a. Vest-Tyskland og Sverige, ventes å ha hatt en klart gunstigere kostnadsutvikling enn Norge i 1981 målt i felles valuta. Også i Storbritannia antas kostnadsveksten å ha vært noe lavere enn i Norge. På den annen side ser kostnadsutviklingen i Japan og USA, målt i felles valuta, ut til å ha vært sterkere enn den norske. For begge land er valutakursutviklingen sterkt medvirkende til dette resultatet.

Beregningsutvalget finner grunn til å understreke at beregninger av utviklingen i de relative lønnskostnader nødvendigvis har store usikkerhetsmarginer. Ikke bare er usikkerheten knyttet til egne lønnskostnadsanslag, men også til anslagene for våre viktigste handelspartnere. Konklusjonene overfor må derfor tolkes med varsomhet.

5: Arbeidskonflikter

Tabell 6 f viser antall konflikter og antall tapte arbeidsdager i forskjellige vest-europeiske land, i forhold til antall sysselsatte. Av tabellen går det fram at Norge i de siste årene har tapt forholdsvis lite på konflikter. I enkelte andre land skapte konfliktene betydelig større problemer.

I 1980 var tallet på tapte arbeidsdager som skyldtes konflikter i Norge ca. 104 000 mot ca. 7000 i 1979 og ca. 110 000 i gjennomsnitt for årene 1974—78. Antallet konflikter var noe større i 1980 enn i de foregående år.

Tabell 6 f. Antall konflikter og tapte arbeidsdager¹⁾

	Konflikter			Tapte arbeidsdager pr. 1 000 sysselsatte		
	1974—78	1979	1980	1974—78	1979	1980
Østerrike		8	9	3	0	5
Danmark	205	218	225	68	69	75
Finland	1 873	1 715	2 182	425	114	752
Frankrike	3 625	3 104	3 542	173	171	78
Vest-Tyskland				48	19	5
Italia	3 454	2 000	2 238	978	1 336	798
Norge	20	10	35	63	4	54
Nederland	18	30	28	12	67	12
Sveits	10	8	5	2	1	2
Sverige	76	207	212	28	7	1 072
Storbritannia	2 479	2 080	1 330	352	1 193	484

¹⁾ Antall konflikter registreres på ulike måter fra land til land og tallene er derfor ikke direkte sammenliknbare.

Kilde: Year Book of Labour Statistics.

6. Oppsummering

Norsk næringslivs konkurransevne overfor utlandet påvirkes av en rekke ulike faktorer. I dette kapittel har vi behandlet utviklingen i lønnskostnader og produktivitet, valutakurser og arbeidskonflikter.

Det er også andre faktorer som er av betydning for konkurransevnen. Bl.a. er andre kostnadskomponenter enn lønningene medbestemmende for konkurransesituasjonen. Som

eksempler kan nevnes prisen på realkapitalen (rentenivå, skatte- og avskrivningsregler), prisen på andre innsatsfaktorer (f.eks. energi) og offentlige støttetiltak som påvirker kostnadene. Videre kan nevnes utviklingen i næringslivets struktur og samarbeidsformer i arbeids- og næringslivet. Ulikheter i kapasitetsutnyttningen landene imellom virker også inn.

Utviklingen i energiprisene og opphevelse

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

av investeringsavgiften for industri og bergverk for aktiverbare investeringer og andre endringer i bedriftsbeskatningen og renteni-vået, kan nevnes som eksempler på faktorer som kan virke positivt for konkurransevnen.

De ulike faktorer trekker i ulike retninger. Flere av dem kan vanskelig tallfestes og en analyse vil ikke gi noe grunnlag for noen sammenveining av dem.

For faktorene som er behandlet i dette kapittel er utviklingen beskrevet tallmessig. Etter utvalgets mening har disse faktorene hatt en sentral betydning for utviklingen av konkurransevnen. Utvalget vil imidlertid understreke at også andre faktorer vil være viktige i denne sammenheng.

I årene fram t.o.m. 1977 ble konkurransevnen for norsk næringsliv målt med lønns-kostnader pr. produsert enhet, klart svekket. Dette medvirket til tap av markedsandeler til konkurrenter både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedet. Tapet må også ses på bakgrunn av sammensetningen av vår vareeksport som har et stort innslag av råvarer og innsatsvarer som påvirkes sterkt av dårlige konjunkturer på eksportmarkedene. Gjennom 1978 og 1979 gjenvant vi en god del av tapet i konkurransevne i tidligere år, og nedgangen i markedsandeler stoppet opp. For 1980 og 1981 synes det på ny å ha vært en nedgang

i norsk industris markedsandeler, både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedene.

Beregningsutvalget vil understreke at utviklingen i industriens konkurransevne slik denne vanligvis defineres, ikke kan ses uavhengig av et lands økonomiske utvikling. I Norge har framveksten av oljevirksomheten i 1970-årene bremset produktivitetsveksten i den tradisjonelle industrien og dermed påvirket konkurransevnen. Vi er et lite land og oljevirksomhetens behov for kvalifisert arbeidskraft: ingeniører, teknikere, markedsføringsfolk og annen arbeidskraft, har måttet dekkes i et konkurranseforhold med annen virksomhet. Samtidig har oljevirksomheten gitt oss fordelen av betydelig handlefrihet i utenriksøkonomien. Den større handlefriheten ble i midten av 1970-årene benyttet til å motvirke det økonomiske tilbakeslaget internasjonalt. Tiltakene for å holde industrisyssetningen oppe, medvirket til svakere produktivitetsvekst i forhold til andre land med større nedgang i industrisyssetningen enn hos oss. Den generelle motkonjunkturpolitikken førte til betydelig ekspansjon i skjermede næringer, noe som igjen bidro til å heve industriens kostnadsnivå i forhold til utlandet.

Disse forhold var viktige årsaker til det tap i konkurransevne som skjedde i den tradisjonelle industrien i årene 1970—1977.

KAPITTEL 7

Konjunktursituasjonen

1. Verdensøkonomien

Den internasjonale økonomien var i 1980 og i 1981 preget av et betydelig konjunkturtilbakeslag. Det samlede bruttonasjonalproduktet i OECD-området økte med bare 1 ¼ prosent fra 1980 til 1981, og fra første til andre halvår ifjor var samlet produksjon av varer og tjenester om lag uendret. Prisstigningen var høy i de fleste land og arbeidsløsheten tiltok fra et nivå som på forhånd lå høyt. Valutakursene endret seg betydelig mellom de større landene.

I Vest-Europa gikk samlet produksjon og etterspørsel betydelig ned gjennom 1980, men endret seg gjennomgående lite i løpet av fjoråret. Utviklingen i sentrale konjunkturindikatorer tyder foreløpig ikke på at noen ny oppgang har tatt til. Industriproduksjonen gikk kraftig ned i løpet av sommerhalvåret 1980, men har siden endret seg lite. Arbeidsløsheten er derimot fortsatt tiltakende. Prisstignings-takten har holdt seg forholdsvis konstant det siste året for Vest-Europa sett under ett.

I USA økte bruttonasjonalproduktet (se-songkorrigert og regnet i faste priser) i 1. kvartal i fjor, men har siden vist svikt. I andre halvår i fjor, var volumet av bruttonasjonalproduktet ½ prosent lavere enn i foregående halvår. Det private konsumet økte svakt i samme periode, men både de private investeringene, de offentlige utgiftene og eksporten gikk ned regnet i faste priser. Industriproduksjonen var i vekst gjennom første halvår i fjor, men har siden sunket betydelig. Tallet på arbeidsløse økte kraftig gjennom fjoråret, og veksten fortsatte utover vinteren i år. Prisstigningstakten har avtatt.

I Japan derimot, er samlet produksjon fortsatt i vekst, men stigningstakten er svakere enn tidligere år. I 1981 kom etterspørselsveksten i første rekke fra utlandet og fra det private konsumet, men i løpet av vinterhalvåret har trolig også andre etterspørselskomponenter tatt seg opp. Arbeidsløsheten er svært lav sammenliknet med de andre større industrilandene, men også i Japan har den økt noe.

Valutakursene har endret seg betydelig mellom de større landene de siste 1 ½—2 år. Regnet i antall av EF's felles valutaenhet, ECU, økte kursen på dollar og kursen på yen kraftig fra midten av 1980 til sensommeren 1981. Utover høsten gikk kursene på begge valutaene noe ned, men var stigende igjen utover vinteren. I januar i år var dollarkursen regnet i ECU nær 20 prosent høyere enn ett år tidligere og 25—30 prosent høyere enn da den var på det laveste, sommeren 1980. Stigningen i yen-kursen fra januar 1981 til januar 1982 var om lag 10 prosent. Kursfallet på de europeiske valutaene i forhold til dollar og yen har fått stor innflytelse på konjunktur-utviklingen i Vest-Europa. Importerte varer hvor prisene er avtalt i dollar, har steget sterkt i pris og gitt de vest-europeiske land et inntektstap. Men samtidig har valutakursendringene bedret den vest-europeiske industris konkurransevne overfor USA og Japan og gitt ekstra vekstimpulser fra økte markedsandeler i Vest-Europa og i import i land i andre verdensdeler. Valutakursendringene har også påvirket rentenivået i Vest-Europa. Trass i en viss rentenedgang i flere av landene i andre halvår ifjor, er fortsatt rentenivået i de større landene nå gjennomgående betydelig høyere enn før kursstigningen på dollar tok til for snart 2 år siden. Det høye rentenivået har virket dempende på investeringsetterspørselen og trolig også på konsumetterspørselen.

Den økonomiske politikken i de fleste vest-europeiske land de siste årene må karakteriseres som gjennomgående restriktiv. Et av hovedmålene med politikken har vært å dempe pris- og kostnadsveksten. Likevel har myndighetene i noen av de større landene gjennomført eller foreslått enkelte nye ekspansive tiltak det siste halvåret. Etter valget i fjor la den nye regjeringen i Frankrike om til en betydelig mer ekspansiv finanspolitikk, og i januar i år la regjeringen i Vest-Tyskland fram et forslag til nye investeringsstimulerende tiltak.

Også i USA har den økonomiske politikken fått stor innflytelse på konjunkturutviklingen. Pengepolitikken har blitt endret de senere år

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

med økt vekt på å bremse veksten i penge-tilbudet. Sammen med store og økende under-skott i de offentlige budsjettene har dette ført til et gjennomgående høyt rentenivå, men med store svingninger. De store og hyppige end-ringene i rentenivået er en av de viktigste årsakene til at USA har fått to betydelige konjunkturtilbakeslag i løpet av bare to år.

I sine seneste prognoser, offentliggjort i desember ifjor og gjengitt i tabell 7 a, venter OECD en svakt økende produksjon i Vest-Europa utover i 1982 og et mer markert omslag oppover i USA i andre halvår i år. Brutto-nasjonalproduktet i de fire store vest-euro-peiske land (Frankrike, Italia, Storbritannia og Vest-Tyskland) er anslått til å øke med 1½ prosent og 2½ prosent fra foregående halvår i henholdsvis første og andre halvår i år etter sesongkorrigerte volumoppgaver og regnet som årlige vekstrater. For USA regnet OECD med en nedgang i første halvår i år, men deretter en økning i samlet produksjon av varer og tjenester på hele 4 prosent årlig rate mellom første og andre kvartal i år. I Japan ventes produksjonsveksten å fortsette utover i 1982, og etter OECD's anslag vil veksttakten nå 4½ prosent årlig rate mot slutten av året, ½—1 prosentpoeng høyere enn ved årsskiftet 1981/82.

Samlet vare- og tjenesteproduksjon i OECD-området vil etter organisasjonens anslag øke med 1¼ prosent fra 1981 til 1982. Et veiet gjennomsnitt av vekstraten for lan-dene i tabell 7 a, hvor vektene er landenes andel av norsk eksport, gir en økning i samme periode i produksjonen i Norges eksportmar-keder også på 1¼ prosent, mot en nedgang på ½ prosent fra 1980 til 1981. Blant de land som har forholdsvis stor betydning for norsk eksport ventes Danmark å få en økning i volumet av bruttonasjonalproduktet på hele 3¼ prosent fra 1981 til 1982, mens OECD's vekstanslag for Storbritannia bare er ¼ pro-sent. Produksjonsøkningen i Sverige er anslått til 1½ prosent.

OECD's prognoser bygger imidlertid på en rekke usikre forutsetninger som lett kan vise seg å ikke være holdbare. De viktigste forut-setningene er:

- Ingen endring i den faktiske eller annon-serte økonomiske politikken.
- Uendrede valutakurser.
- Uendret dollar-pris på råolje i internasjon-al handel i 1982.

Erfaringene fra senere år tyder på at de to siste forutsetningene er særlig usikre. I de siste månedene har flere oljeeksporterende land satt ned dollarprisene på sin oljeeksport som følge av tendensene til overproduksjon av råolje. Dette kan medføre at gjennomsnittlig oljepris i 1982 vil bli noe lavere enn det OECD la til grunn ved utarbeidelse av desem-ber-prognosene. I så fall er det grunn til å tro at veksten i OECD-landene kan bli noe ster-kere enn det OECD-sekretariatet har anslått, særlig i 1983.

Prisstigningen vil etter OECD's anslag avta også gjennom 1982. Prisene på det private konsumet er anslått til å øke med 8¼ prosent årlig rate fra første til andre halvår i år i OECD-området sett under ett. Stigningstakten vil da være hele 6 prosentpoeng lavere enn 2½ år tidligere. OECD regner med redusert prisstigning i alle de større landene i løpet av 1982 og også i de mindre landene sett under ett.

Økningen i arbeidsløsheten i OECD-området vil fortsette også i 1982 etter OECD-sekre-tariatets prognoser. I 1981 var det i gjennem-snitt 25 millioner arbeidsløse. Anslaget for 1982 er 28¼ millioner personer uten arbeid. Dette utgjør om lag 8 prosent av arbeids-styrken i OECD-området.

OECD's samlede underskott på driftsregn-skapet vil etter de nye anslagene øke gjennom 1982 og mot slutten av året være av nær sam-me størrelse regnet som årlige tall som i gjennomsnitt i 1981. Overskottet på USA's driftsregnskap ventes å forsvinne, mens for Japan vil overskottet øke betydelig. For de fleste mindre OECD-landene, som har en sær-lig stor andel av OECD's samlede driftsunder-skott, venter OECD ingen vesentlig forbedring av betalingsbalansesituasjonen fra 1981 til 1982.

Etter at OECD's desember-rapport ble pub-lisert er det lagt fram nye prognoser for veksten i bruttonasjonalproduktet fra 1981 til 1982 for flere av OECD-landene. Disse nye prognosene kan tyde på at OECD's anslag for produksjonsveksten i Storbritannia — bare ¼ prosent — er noe lavt, mens for Sverige er trolig OECD's prognose noe for høy. For andre land avviker de nye prognosene relativt lite fra OECD's. Alt i alt gir derfor disse nye tallene etter Beregningsutvalgets mening få indikasjoner på at den vurdering av konjunkturutsiktene i 1982 som OECD la fram i sin desember-rapport, bør revideres vesentlig nå.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Tabell 7 a. Utviklingen i bruttonasjonalproduktet, import og industriproduksjon i OECD-området. Prosentvis endring

	Eksport- vekter	Årlig gj.snitt 1969—79	Fra foregående år		
			1980	1981 ¹⁾	1982 ¹⁾²⁾
BNP:					
Belgia	2,5	3,6	2,5	- 1 ¹ / ₄	1
Danmark	9,5	2,5	- 0,2	- 1 ¹ / ₂	3 ¹ / ₄
Finland	4,3	3,8	5,0	1 ³ / ₄	1 ¹ / ₄
Fankrike	5,7	4,1	1,2	1 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂
Italia	3,9	3,3	4,0	0	1
Nederland	6,2	3,5	0,5	- 2	1 ¹ / ₂
Storbritannia	16,6	2,2	- 1,8	- 2	1 ¹ / ₄
Sverige	22,4	2,4	1,4	0	1 ¹ / ₂
Vest-Tyskland	18,9	3,2	1,8	- 1	1 ¹ / ₄
Japan	2,2	5,4	4,2	3 ³ / ₄	3 ³ / ₄
USA	7,8	3,0	- 0,2	1 ³ / ₄	- 1 ¹ / ₂
Veid gjennomsnitt Norges viktigste handelspartnere					
		2,9	0,9	- 1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₄
OECD totalt					
		3,5	1,2	1 ¹ / ₄	1 ¹ / ₄
— Sju store					
		3,5	1,0	1 ¹ / ₄	1
— Andre OECD-land					
		3,5	2,0	3 ³ / ₄	1 ³ / ₄
Norge					
		4,5	3,9	0,7	- 1 ³ / ₄
Import:					
Norges viktigste handelspartnere			2,5	3 ³ / ₄	5 ¹ / ₄
Industriproduksjon:					
Norges viktigste handelspartnere			- 0,7	1,7	1,8

¹⁾ Anslag fra Nasjonalbudsjettet 1982 og OECD.

²⁾ For Sverige og Storbritannia foreligger det nye nasjonale prognoser som viser henholdsvis 1 og 1/2—1 1/2 prosent BNP-vekst fra 1981 til 1982.

³⁾ Anslag i Salderingsproposisjonen.

2. Norsk økonomi

Den realøkonomiske utviklingen i 1981

I hovedtrekk kan vi si at den økonomiske politikken i Norge i 1981 var en videreføring av politikken i de to-tre foregående årene. Det var fortsatt et viktig siktemål å holde en lav veksttakt i den innenlandske etterspørselen. Det ble ført en stram kredittpolitikk med blant annet direkte regulering av bankenes utlån til spesielle formål i deler av året. Til tross for svake internasjonale konjunkturer, førte de økte oljeinntektene sammen med den økonomiske politikken til en sterk bedring i vår utenriksøkonomi.

Bruttonasjonalproduktet steg ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall med 0,7 pst. fra 1980 til 1981 målt i 1975-priser. Dette inne-

bærer en betydelig reduksjon i veksttakt i forhold til tidligere år.

Også sysselsettingen synes å ha steget svakere i 1981 enn i de foregående år. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsene steg antall sysselsatte personer med 1,0 pst. i 1981 mot 2,3 pst. i gjennomsnitt pr. år fra 1975 til 1980.

Når veksten i bruttonasjonalproduktet i 1981 ble såpass svak, var det i stor grad et resultat av at olje- og gassutvinningen stagnererte i 1981. Etter at olje- og gassproduksjonen i en rekke år i betydelig grad har bidratt til å trekke veksten i bruttonasjonalproduktet oppover, er veksten regnet uten oljevirkosomhet (utvinning, boring og rørtransport) anslått til 0,9 pst. i 1981 mot 0,7 pst. totalt.

Tabell 7 b viser utviklingen i noen realøkonomiske hovedstørrelser i de siste årene sammen med anslag for utviklingen i 1982.

Tabell 7 b. Utviklingen i noen økonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før. 1975-priser

	Regnskap					Anslag 1982		
	1977	1978	1979	1980	1981	Nasj. budsj. ²⁾	Sald. prp. ²⁾	OECD des. 81
Privat konsum	6,9	-1,6	3,2	2,2	1,3	1,0	1	1 ¹ / ₄
Offentlig konsum	4,9	5,3	3,5	4,7	4,9	3,3	3	3 ¹ / ₄
Bruttoinvesteringer i fast kapital	3,8	-11,2	-5,0	-0,7	16,5	-0,1	..	-2 ¹ / ₄
Sjøfart og oljevirkosomhet	-11,6	-47,9	-16,5	-20,3	134,0	1,4
Annet	10,5	2,1	-2,8	2,4	1,9	-0,5
Innenlands bruk av varer og tjenester (inkl. lagerinvesteringer)	3,5	-5,6	3,7	4,6	1,0	2,7	2 ¹ / ₂	..
Herav uten investeringer i sjøfart og oljevirkosomhet	5,2	-1,6	4,7	5,6	-3,0	2,8	2,8	..
Eksport	3,6	8,4	2,6	2,2	1,0	-0,3	-1,8	2 ¹ / ₄
Tradisjonelle varer	-5,5	6,6	8,1	0,5	1,1	3,9	4,0	4
Annet	10,5	9,5	-0,9	3,3	0,9	-2,8	-5,0	..
Import	3,4	-13,5	-0,7	3,6	1,9	6,2	6,1	7 ¹ / ₄
Tradisjonelle varer	7,5	-9,8	4,7	9,0	-1,2	3,7	3,6	3
Annet	-2,6	-19,7	-10,7	-7,9	9,9	11,2	11,1	..
Bruttonasjonalprodukt	3,6	4,5	5,1	3,9	0,7	-0,1	-1,0	0
Herav uten sjøfart og oljevirkosomhet ..	3,0	1,8	4,3	2,2	0,9	1,6	1,7	3 ¹ / ₄

.. Oppgave mangler.

¹⁾ Foreløpig regnskap.

²⁾ Volumvekst i 1980-priser. Forskjellig prisbasis påvirker særlig volumvekst for eksport (olje- og gasspriser).

Sterk nedgang i lagerinvesteringene førte til at innenlandsk bruk av varer og tjenester (inkl. lagerinvestering) viste svært lav vekst fra 1980 til 1981. Lagerendringene forklares i stor grad ved at Statfjord B ble fullført.

Det private konsumet økte i 1981 ifølge foreløpige regnskapstall med 1,3 pst., klart svakere enn i 1980. Dempingen viste seg både i vare- og tjenestekonsumet. Bl.a. som følge av økt sysselsetting og kjøpekraftforbedring for visse grupper, økte husholdningenes disponible realinntekter noe mer, anslagsvis 2,3 pst. Den stramme kredittpolitikken synes isolert sett å ha ført til en demping av konsumveksten.

For 1979 og 1980 betyr de nyeste konsumanslagene en revisjon hhv. svakt ned og svakt opp i forhold til anslagene bl.a. i utvalgets foreløpige rapport.

Offentlig konsum økte med 4,9 pst. i 1981. Dette er høyere enn veksten i 1979 og 1980. Leveransene av F-16-flyene i Forsvaret bidro alene med hele 1,3 pst.-poeng.

Den sterke veksten i bruttoinvesteringene i fast realkapital følger i stor grad av en øking i bruttoinvesteringene for utvinning av råolje og gass på hele 167,4 pst. (Se ovenfor om Statfjord B.) Også innen industrien var økin-

gen sterk. Siste investeringstelling tyder på en volumvekst på om lag 10 pst. Samtidig må det påpekes at volumveksten 1979—1980 er justert fra 21 pst. til 7 pst. Boliginvesteringene endret seg ubetydelig mellom 1980 og 1981.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser en eksportverdivekst fra 1980 til 1981 på 15,1 pst.

Ifølge handelsstatistikken 1981 som omfatter noen færre varegrupper enn nasjonalregnskapet, økte eksportverdien av varer med 12,2 pst. Volumet viste imidlertid en nedgang på 1,5 pst. når skip holdes utenfor. Verdien av råolje- og naturgasseksporten økte med 13,0 pst. Med en prisvekst på over 20 pst. impliserer dette en klar volumnedgang. Verdien av vareeksporten utenom skip, oljeplattformer, råolje og naturgass steg ifølge handelsstatistikken med 10,3 pst. Volumøkningen var på 0,8 pst.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser en importverdiøkning på 10,6 pst. fra 1980 til 1981. Ut fra handelsstatistikken steg importen av varer i 1981 med 7,2 pst. regnet i verdi og med 0,6 pst. regnet i volum. I volumtallet er da skip holdt utenfor.

Importprisøkningen var også i fjor betydelig

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

svakere enn eksportprisøkningen og også svakere enn importprisøkningen året før. For varer utenom skip, bedret bytteforholdet seg med 9,7 pst. fra 1980 til 1981 mot 15,9 pst. året før (Handelsstatistikken).

Disponibel realinntekt for Norge økte med hele 19 pst. fra 1978 til 1980. Økt utvinnings-takt i Nordsjøen og prisstigning på olje og gass var årsak til den sterke økingen. Fra 1980 til 1981 var veksten i disponibel realinntekt for Norge 2,7 pst. ifølge foreløpig regnskap.

Utviklingen i markedsandelene for konkurranseutsatt industri

I tabell 7 c er det gitt en sammenstilling av utviklingen i en del økonomiske hovedstørrel-

ser hos våre handelspartnere som er viktige for etterspørselen etter norske eksportvarer. Det er grunn til å tro at svekkelsen av konkurranseevnen i norsk industri fram til 1977 førte til tap av markeder i betydelig omfang til utenlandske konkurrenter, både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedet. Siden 1977 har industrien gjenvunnet noe av sin konkurranseevne, som omtalt i kap. 6 pkt. 4.

Siden 1977 har volumet av den tradisjonelle vareeksporten og volumet av eksporten av bearbeidde varer vokst i nær samme takt som Norges eksportmarkeder, eller litt langsommere. Vekstanslagene for norsk eksport fra 1981 til 1982 er lavere enn det prognosene for økingen i de norske eksportmarkedene skulle tilsi. Beregningsutvalget anser dette for å være en rimelig forutsetning.

Tabell 7 c. Norges vareeksport og veksten i våre eksportmarkeder. Prosentvis volumendring fra året før

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Norges eksport av varer uten skip, råolje, naturgass og oljeplattformer m.v. (prisindeks 1975=100)	- 12,5	10,3	- 5,5	6,6	8,1	0,5	1,1	4,0 ²⁾
Norges eksport av bearbeidde varer SITC 5—9 ³⁾	- 15,1	11,5	- 5,5	9,4	6,3	1,4	- 0,1	4,4 ²⁾
Norges viktigste eksportmarkeder ¹⁾	- 5,0	9,5	2,3	4,5	10,7	2,5	3/4	5 1/4
Bruttonasjonalprodukt hos våre handelspartnere						0,9	- 1/2	1 1/4
Industriproduksjonen hos våre handelspartnere						- 0,7	- 1,7	1,8

¹⁾ Veiet gjennomsnitt av veksten i import av bearbeidde varer til Norges viktigste handelspartnere. Vektene er de respektive lands gjennomsnittlige andel av Norges vareeksport.

²⁾ Anslag fra Nasjonalbudsjettet 1982. Opprettholdt i Salderingsproposisjonen, St.prp. nr. 1, Tillegg nr. 13 (1981—82). (Prisindeks 1980=100).

³⁾ SITC 5—9 ekskl. skip og plattformer. Basisår 1970.

Kilde: Økonomisk Utsyn for året 1981, Nasjonalbudsjettet 1982, OECD.

Produksjonsutviklingen i industrien

Industriproduksjonen passerte, etter sesongkorrigerede beregninger å dømme, en konjunkturtopp sommeren 1980. Utover høsten var det en klar tendens til fall i produksjonen. Etter at et bunnpunkt ble passert rundt årsskiftet 1980/81, endret produksjonen seg forholdsvis lite gjennom resten av 1981, bortsett fra enkelte tilfeldige svingninger. For året under ett var produksjonen inklusive tradisjonell berg-

verk 0,9 pst. lavere enn i 1980. Den svake utviklingen skyldtes svikt i etterspørselen fra både eksport- og hjemmemarkedet.

Ser man på de enkelte bransjer, blir bildet mer variert. Maskinindustrien f.eks. hadde en markert vekst i produksjonen. Dette har sammenheng med virksomheten i oljesektoren.

Industriens lagre av egne produkter, som passerte et bunnpunkt ved årsskiftet 1979/80, viste øking fram til våren 1981. Det var særlig

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

øking i eksportvarelagrene som bidro til dette. I løpet av 1981 viste lagrene av eksportvarer bare svak øking, som følge av lavere eksportvareproduksjon.

Graden av kapasitetsutnyttning var lavere i 1981 enn i 1980 i store deler av industrien.

Produksjonen i utekoncurrerende industri og bergverk holdt seg i første halvår 1980 på samme høye nivå som året før. Se fig. 7.1. Fra sensommeren og fram mot årsskiftet viste produksjonen derimot klar nedgang. I 1981 var det gjennomgående stigende produksjon til ut på høsten. For 1981 sett under ett var produksjonen i utekoncurrerende industri og bergverk 1,6 pst. lavere enn i 1980.

I hjemmekoncurrerende industri var produksjonen forholdsvis høy i vår- og sommermånedene 1980 i forhold til de to foregående år. I høstmånedene gikk produksjonen ned og viste stagnasjon gjennom hele 1981. For 1981 sett under ett var produksjonen i hjemmekoncurrerende industri 0,9 pst. lavere enn i 1980.

Produksjonen i skjermet industri, som nå bare omfatter produksjon av næringsmidler og grafisk produksjon og forlagsvirksomhet, lå på et høyt nivå gjennom det meste av 1980. I 1981 økte produksjonen fram mot sommeren, men avtok deretter. For året sett under ett var produksjonen vel 1 pst. lavere enn i 1980.

Etter sesongkorrigererte beregninger (hvor bl.a. olje- og gassutvinning ikke er med) lå eksportvareproduksjonen i industrien på et forholdsvis høyt nivå i første halvår 1980. Fra høstmånedene viste produksjonen nedgang. Etter at et bunnpunkt ble passert rundt årsskiftet 1980/81, viste eksportvareproduksjonen øking fram til høsten 1981. Også i 1981 var det nedgang i produksjonen i høstmånedene. For 1981 sett under ett var samlet produksjon av eksportvarer 0,8 pst. lavere enn i 1980.

Produksjonen av konsumvarer fra industrien endret seg lite gjennom 1980, men det var likevel en svak tendens til produksjonsnedgang fram til vinteren 1980—81. I løpet av vinter- og vårmånedene 1981 steg produksjonen, men falt så til et forholdsvis lavt nivå i sommermånedene, for deretter igjen å vise en svakt stigende tendens. For året sett under ett var produksjonen 0,8 pst. høyere enn i 1980.

Investeringsvareproduksjonen viste forholdsvis sterk vekst i første halvår 1980, mens den i andre halvår viste stagnasjon og nedgang. Fra årsskiftet 1980/81 har produksjonen vist svakt stigende tendens gjennom 1981. Samlet var produksjonen av investeringsvarer 0,9 pst. høyere i 1981 enn året før.

Produksjon av vareinnsats i bygg og anlegg viste etter sesongkorrigererte oppgaver en nedgående tendens i 1981. I forhold til 1980 gikk produksjonen ned med 1 pst.

Produksjonen av annen vareinnsats holdt seg godt oppe i 1981 og økte mot slutten av året. Veksten i forhold til 1980 ble på 2 pst.

Ut fra Regional sysselsettingsstatistikk gikk sysselsettingen ned med 1,8 pst. i industri og tradisjonell bergverk i forhold til 1980. Innen bygg og anlegg var det i samme periode en oppgang på 0,4 pst.

Produksjons- og sysselsettingsutviklingen i industri og bergverk i 1981 betyr at produktivtetsveksten fortsatt var svak, ca. 0,9 pst. regnet pr. sysselsatt.

I Salderingsproposisjonen anslo Finansdepartementet produksjonsveksten i industri og bergverk til ca. 0,8 pst. fra 1981 til 1982. I Nasjonalbudsjettet 1982 ble veksten anslått til 0,9 pst., og med en nedgang i industri-sysselsettingen på ½ pst. Dette vil gi en produktivtetsbedring på 1 ½ pst. Industriproduksjonen i 1982 vil etter dette fortsatt ligge 2—3 pst. under toppnivået i 1974.

Dersom en skal få en vekst i industriproduksjonen på oppunder 1 pst. i 1982, er en avhengig av at etterspørselsimpulsen fra utlandet kan føre til en produksjonsøkning i eksportvareindustrien i løpet av året.

Produksjonsutviklingen i de ulike hjemmekoncurrerende næringene vil kunne variere betydelig. Det er imidlertid lite som tyder på at etterspørselsimpulsene fra innenlandske kilder vil bli noe særlig annerledes i 1982 enn i 1981. Investeringene i Nordsjøen utgjør et stort markedspotensiale for norsk industri, men det synes som om norske bedrifter nå har vanskeligheter med å konkurrere på dette markedet.

Den realøkonomiske utvikling i 1982

Beregningsutvalget har ikke foretatt noen vurdering av utsiktene for den realøkonomiske utviklingen i Norge i 1982. Tabell 7 b foran gjengir imidlertid anslag på veksten i de realøkonomiske hovedstørrelser slik de er gitt i Nasjonalbudsjettet 1982, i Salderingsproposisjonen for 1982 og av OECD i Economic Outlook (desember 1981).

Mens BNP-veksten i Salderingsproposisjonen ble anslått til + 1,0 pst. fra 1981 til 1982, ble den av OECD anslått til 0 pst.

For de innenlandske etterspørselskomponentene ligger OECD's anslag nær de siste offisielle norske. (Anslag for bruttoinvesteringer i fast kapital ble da ikke publisert). Anslagene innebærer en relativt svak vekst i innenlandsk etterspørsel. Både privat og offentlig

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982

Figur 7.1. Produksjonsindeks for industri og bergverk. Sesongkorrigererte kvartalstall. 1975=100

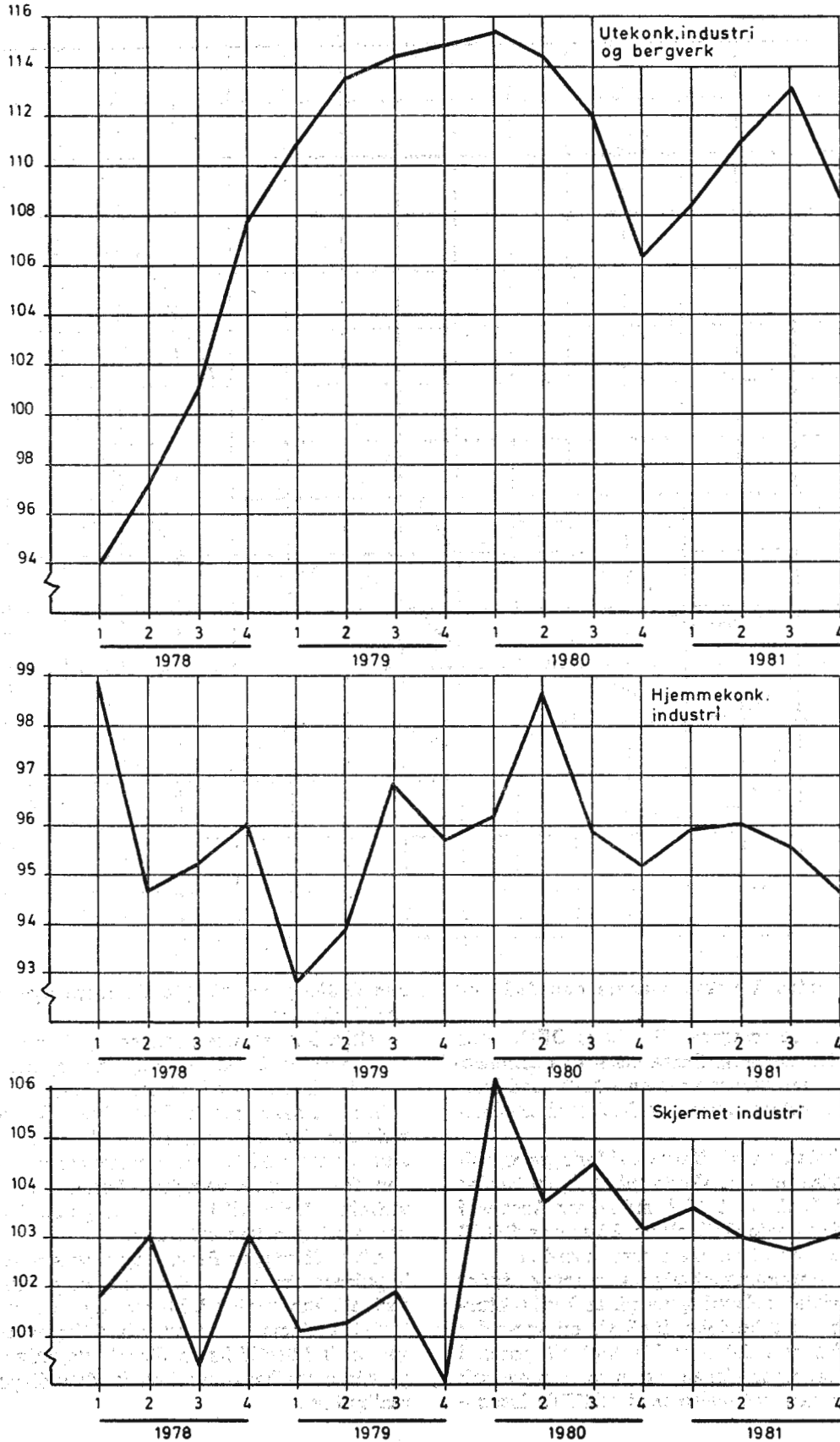
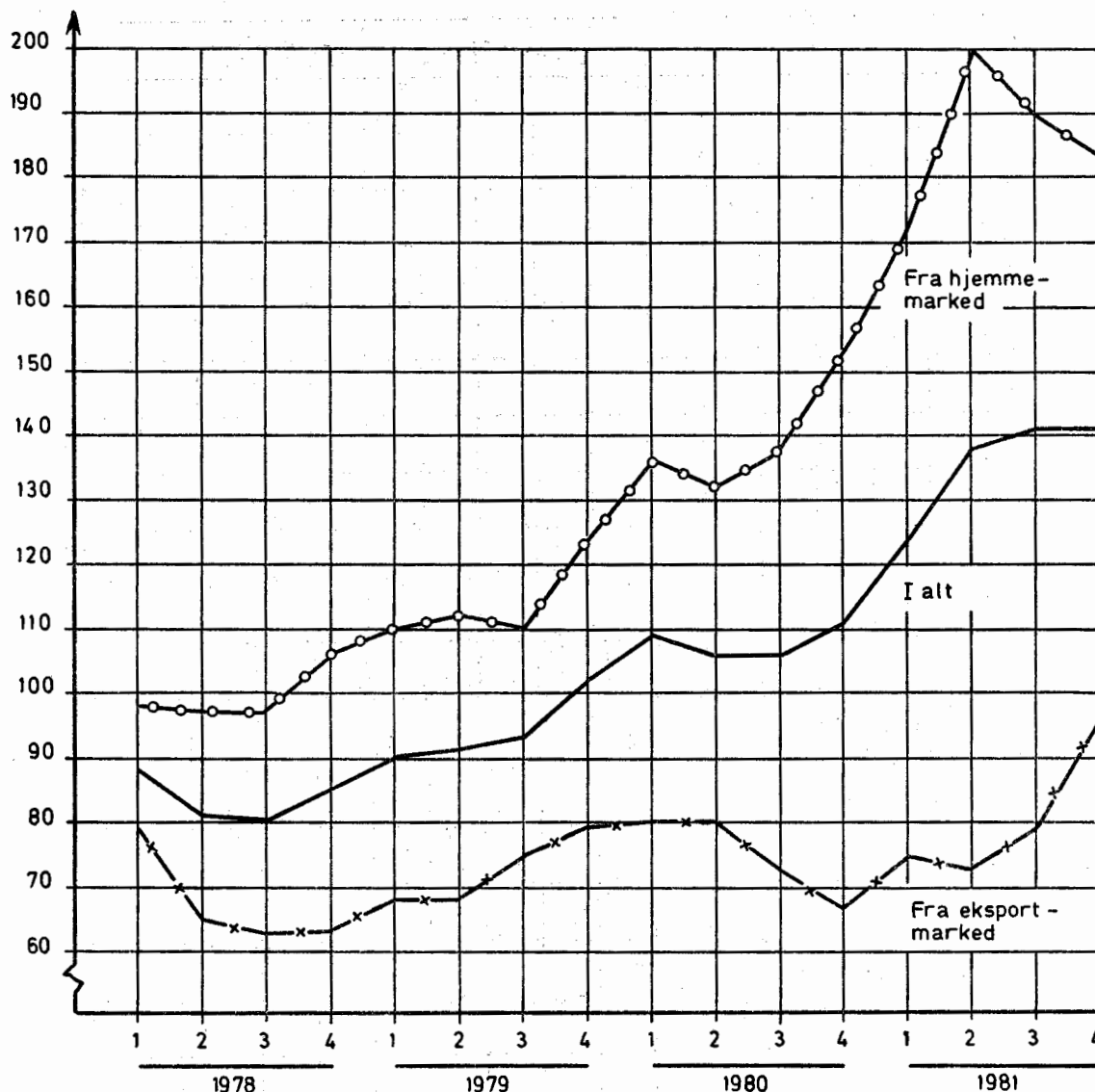

Fig 7.2. Ordrereserve: Metaller og verkstedsprodukter. Ukorrigert verdiindeks. 1976 = 100

konsum antas å vokse svakere enn 1980 og 1981.

Bruttoinvesteringene vil i følge OECD vise en reell tilbakegang. Dette må sees i sammenheng med den sterke veksten i 1981 med bakgrunn i ferdigstillingen av Statfjord B-plattformen.

Driftsbalansen vil ifølge Salderingsproposisjonen vise et overskudd på 2,1 milliarder kroner i 1982, mot 12,1 milliarder kroner i 1981. I Economic Outlook nr. 30 anslår OECD driftsbalansen til samme størrelsesorden.

Etter Beregningsutvalgets mening tyder ikke de siste opplysningene på at konjunkturutviklingen i utlandet i 1982 vil bli vesentlig annerledes enn det som ble lagt til grunn i Salderingsproposisjonen og som i hovedsak var i overensstemmelse med OECD's Econo-

mic Outlook nr. 30. De viktigste nye utviklingstrekk er:

- USA kan få noe svakere utvikling i 1982 enn antydnet i Salderingsproposisjonen
- oljeprisene har gått markert ned.

Mens utviklingen i USA kan få negativ virkning for den internasjonale økonomiske situasjonen i 1982, vil oljeprisnedgangen, om den får en viss varighet, kunne få positiv virkning. Dette vil i tilfelle slå positivt ut for vårt tradisjonelle næringsliv.

Alt i alt regner Beregningsutvalget med at impulsene fra utlandet på norsk produksjon fortsatt kan ventes å bli om lag som antydnet i 1982-anslagene i tabell 7 b. Oljeprisnedgangen vil imidlertid ha en direkte negativ effekt på vår utenriksøkonomi og landets disponible realinntekt.

Vedlegg

FORETATTE REVISJONER AV DRIFTSRESULTATTALLENE

Tabell 1. Driftsresultat (inntekt av kapital og av eget arbeid), alle næringer. Mill. kr.

Regnskap/publikasjon	Utgitt	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Utsyn 72	mars 73	15 810									
Utsyn 73	feb. 74	16 499	18 793								
Mars 73	april 74	16 499	19 273								
Utsyn 74	feb. 75	17 012	20 135	23 781							
Mars 74	april 75	17 012	20 135	24 344							
Utsyn 75	feb. 76	16 787	19 562	23 426	23 201						
Mars 75	april 76	16 787	19 562	23 417	23 321						
Utsyn 76	feb. 77	16 819	19 839	23 706	24 059	28 307					
Mars 76	april 77	16 819	19 839	23 706	24 059	27 304					
Utsyn 77	feb. 78		20 014	23 381	24 203	26 069	29 017				
Mars 77	april 78		20 014	23 381	24 203	26 069	27 000				
Nasjonalregnskap 67—77	sept. 78	16 916	20 012	23 381	24 204	26 069	27 000				
Utsyn 78	feb. 79			23 402	24 229	25 640	25 113	30 242			
Mars 78	april 79			23 402	24 229	26 001	25 632	32 363			
Nasjonalregnskap 62—78	jan. 80	16 914	20 012	23 402	24 229	26 003	25 633	32 362			
Utsyn 79	feb. 80				24 229	25 048	25 276	31 536	42 458		
Mars 79	april 80				24 229	25 048	25 276	31 733	43 614		
Utsyn 80	feb. 81					25 048	25 276	33 017	46 271	70 647	
Mars 80	april 81								46 271	68 941	
Utsyn 81	feb. 82								47 715	68 749	83 932

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982
 NOU 1982: 11

Tabell 2. Driftsresultat (inntekt av kapital og av eget arbeid), industri. Mill. kr.

Regnskap/publikasjon	Utgitt	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Utsyn 72	mars 73	..									
Utsyn 73	feb. 74	3 412	4 794								
Mars 73	april 74	3 412	4 867								
Utsyn 74	feb. 75	3 948	5 297	8 126							
Mars 74	april 75	3 948	5 297	8 309							
Utsyn 75	feb. 76	3 880	4 934	6 747	6 103						
Mars 75	april 76	3 880	4 934	6 963	6 607						
Utsyn 76	feb. 77	4 042	5 196	6 892	6 686	7 725					
Mars 76	april 77	4 042	5 196	6 892	6 686	7 438					
Utsyn 77	feb. 78		5 197	6 901	6 988	6 795	7 972				
Mars 77	april 78		5 197	6 901	6 988	6 795	7 480				
Nasjonalregnskap 67—77	sept. 78	4 044	5 198	6 902	6 949	6 605	7 149				
Utsyn 78	feb. 79			6 938	6 984	6 328	5 363	3 694			
Mars 78	april 79			6 938	6 984	6 328	5 370	4 876			
Nasjonalregnskap 62—78	jan. 80	4 072	5 228	6 939	6 984	6 329	5 370	4 873			
Utsyn 79	feb. 80				6 984	6 328	5 185	4 757	6 885		
Mars 79	april 80				6 984	6 328	5 185	4 757	6 852		
Utsyn 80	feb. 81					6 328	5 185	4 708	7 893	9 973	
Mars 81	april 81							4 708	7 893	9 101	
Utsyn 81	feb. 82								9 729	7 996	10 126

NOU

Norges offentlige utredninger 1981 og 1982

Statsministeren:

Maktutredningen. Sluttrapport. NOU 1982: 3.

Departementet for handel og skipsfart:

Sjøfolks velferdsforhold. NOU 1981: 44.

Finans- og tolldepartementet:

Økonomiske og sosiale virkninger av ny datateknologi. NOU 1981: 14.
Kraftverksbeskatningen. NOU 1981: 23.
Telefinansiering. NOU 1981: 32.
Skattlegging av naturalytelser. NOU 1981: 48.

Fiskeridepartementet:

Konsesjonsordninger i fisket. NOU 1981: 3.
Samordning av minstelottsordningen og arbeidsløysetrygd i fiske.
NOU 1981: 29.
Sild- og makrellomsetningen. NOU 1981: 34.
Råstoffutjevning i fiskeindustrien. NOU 1982: 5.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1981. NOU 1981: 1.
Fast eiendom. NOU 1981: 5.
Om Norsk lysingsblad. NOU 1981: 15.
Reklame og kjønn. NOU 1981: 16.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1981. NOU 1981: 18.
Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 1.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 11.

Fosvarsdepartementet:

Industridepartementet:

Internasjonal registrering av varemerker. NOU 1981: 9.
Forakning, teknisk utvikling og industriell innovasjon. NOU 1981: 30A.
VEDLEGG til utredning om offentlig støtte til teknisk industriell
forskning og utvikling i Norge. NOU 1981: 30B.
Stålutredningen. NOU 1981: 41.
Behovet for internasjonalisering av norsk næringsliv. NOU 1981: 47.

Justis- og politidepartementet:

Politiets rolle i samfunnet. Delutredning I. NOU 1981: 35.
Prøveprosjekt med samfunnstjeneste. NOU 1982: 4.

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Utdanning til oljevirkosomhet. NOU 1981: 4.
Skolebibliotekstjenesten. NOU 1981: 7.
Fagopplæring av personell til faste produksjonsanlegg på den
norske del av kontinentalsokkelen. NOU 1981: 12.
Ledelse, samarbeid og administrasjon. NOU 1981: 22.
Forskrifter til privatskoleloven. NOU 1981: 24.
Videoprogram. NOU 1981: 26.
Inntektsforhold for kunstnere. NOU 1981: 28.
Om skolemiljøet. NOU 1981: 37.
Skolen og lokalsamfunnet. NOU 1981: 39.
Norsk salmebok. NOU 1981: 40.
Formidling av billedkunst og kunsthåndverk. NOU 1981: 45.
Grunnforskningens vilkår i Norge. NOU 1981: 46.
Samtlivslære i skolen. NOU 1982: 7.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Brannsikring av sykehjem. NOU 1981: 2.
Justisdepartementet — funksjonsfordeling og administrasjons-
ordninger. NOU 1981: 8.
Hyrerelasjonene i utenriks fart. NOU 1981: 19.
De private renholdsbedrifter i Norge. NOU 1981: 27.
Industridepartementet — funksjonsfordeling og administrasjons-
ordninger. NOU 1981: 31.
Om en ny valglov. NOU 1982: 6.
Kommunaløkonomisk styring. NOU 1982: 9.

Landbruksdepartementet:

Distriktveterinærordningen. NOU 1981: 10.
Tjeldsundfeltet. NOU 1981: 20.

Miljøverndepartementet:

Hytter og fritidshus. NOU 1981: 21.

Olje- og energidepartementet:

-Alexander L. Kielland-ulykken. NOU 1981: 11.
Erstatningsansvar for forurensningsskade som følge av petroleums-
virksomhet på norsk kontinentalsokkel. NOU 1981: 33.
Fjernvarmeanlegg. NOU 1981: 36.

Samferdselsdepartementet:

Beslag og inndragning av førerkort. NOU 1981: 13.
Nord-Norgesbanen. NOU 1981: 17.
Flyreiseprisene i Nord-Norge. NOU 1981: 42.
Teleutvalgets utredning I. NOU 1982: 2.

Sosialdepartementet:

Fylkeskommunalt ansvar for alkoholistinstitusjoner. NOU 1981: 6.
Medisinsk rasjonalisering. NOU 1981: 25.
Retningsgivende normer for bemanning for pleiepersonell i
psykiatriske sykehus. NOU 1981: 38.
Samtlivslære i skolen. NOU 1982: 7.
Kontroll av medisinsk teknisk utstyr. NOU 1982: 8.
Spesialistene i helsestjenesten, pleiehjemmene m.v. NOU 1982: 10.

Utenriksdepartementet:

Menneskerettigheter. NOU 1981: 43.

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

STORTINGETS OG REGJERINGENS PUBLIKASJONER

Storingsproposisjoner

Forslag til vedtak fra Regjeringen i saker som Stortinget skal ta stilling til.
Abonnement: kr. 126,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingsmeldinger

Inneholder bl.a.: Statsregnskapet, meldinger til Stortinget om arbeidet i statens bedrifter, meldinger om planer som Regjeringen vil sette i verk i framtida osv.
Abonnement: kr. 138,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Odelstingsproposisjoner

Regjeringens lovforslag.
Abonnement: kr. 84,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Dokumenter

Omfatter bl.a.: Riksrevisjonens antegnelser. Grunnlovsforslag. Private lovforslag. Svar til Regjeringen på forslag og henvendelser oversendt av Stortinget. Sivilombudsmannen og Ombudsmannsnemndas innberetninger m.m.
Abonnement: kr. 18,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Stortinget

Stortingskomitéenes vurderinger av de enkelte proposisjoner og meldinger, og komitéenes forslag til vedtak i Stortinget (innst. S.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Odelstinget

Stortingskomitéenes vurderinger av lovforslag og odelstingsmeldinger samt komitéenes forslag til vedtak i Odelstinget (innst. O.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingstidende

Stenografiske referater fra møtene i Stortinget, Odelstinget og Lagtinget.
Abonnement: kr. 30,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Saksregister

Omfatter register for alle ovennevnte trykksaker. Utarbeides etter endt sesjon.
Abonnement: kr. 12,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Lover

Etter endt sesjon samles de i sesjonen vedtatte lover i ett hefte.
Pris: kr. 14,40 fritt tilsendt.

«Publikasjonsliste fra Storting og Regjering»

Liste over offentlige publikasjoner som foreligger trykt. Kommer ut ca. hver 14. dag under stortingssesjonen. Abonnementpris kr. 18,— pr. sesjon. Statsinstitusjoner får listen fra Statens trykksakekspedisjon.

Abonnement

kan tegnes hos Universitetsforlaget, Offentlige publikasjoner, Tollbugt. 31, Boks 8134 Dep., Oslo 1. Postgiro-konto 2 09 75 58.
Abonnenter som tegner abonnement etter 1. oktober får tilsendt de dokumenter som utkommer etter tegningsdagen.

Statsinstitusjoner

bestiller i Statens trykksakekspedisjon, Boks 8169 Dep., Oslo 1.

Enkeltbestillinger

Nye og eldre proposisjoner, meldinger m.v., samt utredninger kan bestilles gjennom bokhandelen.
Prisen fastsettes etter trykksakens sidetall.

UNIVERSITETSFORLAGET